

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ЩОРІЧНА ІНФОРМАЦІЙНА
ДОПОВІДЬ
2021 РІК

*Затверджено Постановою Конституційного Суду України
від 16 червня 2022 року № 13-п/2022*

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
I. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ У 2021 РОЦІ	5
II. ДІЯЛЬНІСТЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ЗІ ЗДІЙСНЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ	9
2.1. Захист конституційних прав і свобод: акти Конституційного Суду України, ухвалені у 2021 році	9
2.2. Справи, які станом на 31 грудня 2021 року перебували на розгляді Конституційного Суду України	38
2.3. Відмова у відкритті конституційного провадження	73
2.4. Виконання актів Конституційного Суду України (моніторинг стану виконання)	74
2.5. Діяльність Конституційного Суду України зі здійснення конституційного контролю у 2021 році: окремі висновки	81
III. ПОЗАСУДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ	84
3.1. Події та заходи	84
3.2. Участь у наукових заходах, організованих партнерами Конституційного Суду України	97
3.3. Науково-консультативна рада Конституційного Суду України	106
3.4. Конституційний Суд України та громадянське суспільство	107
3.5. Міжнародне співробітництво	110
IV. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ	113
4.1. Секретаріат Конституційного Суду України	113
4.2. Архів Конституційного Суду України	123
4.3. Бібліотека Конституційного Суду України	125
4.4. Офіційне видання Конституційного Суду України	127
4.5. Фінансове забезпечення діяльності Конституційного Суду України	128
V. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ	132
VI. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ В ЦИФРАХ	134

ПЕРЕДМОВА

Відповідно до статті 43 Закону України „Про Конституційний Суд України“ Суд оприлюднює щорічну інформаційну доповідь за підсумками своєї діяльності та фінансового забезпечення у попередньому році.

Упродовж 2021 року Конституційний Суд України ухвалив 609 актів, зокрема 10 рішень у справах за конституційними поданнями та конституційними скаргами (3 рішення Великої палати Конституційного Суду України, 7 рішень сенатів Конституційного Суду України), 165 ухвал про відмову у відкритті конституційного провадження у справі та 6 ухвал про закриття конституційного провадження у справі.

Щорічна інформаційна доповідь Конституційного Суду України є аналітичним документом, який містить:

- показники щодо кількості звернень до Конституційного Суду України, рішень, висновків, ухвал Конституційного Суду України, актів, визнаних Конституційним Судом України неконституційними, тощо;
- аналіз змісту звернень до Конституційного Суду України;
- аналіз змісту актів, ухвалених Конституційним Судом України;
- інформацію про те, чи всі акти, ухвалені Конституційним Судом України упродовж звітного періоду, було виконано;
- інформацію про співробітництво Суду з органами конституційної юрисдикції інших держав, міжнародними судами та міжнародними організаціями, про участь суддів Конституційного Суду України в науково-практичних конференціях, симпозіумах, фахових національних, міжнародних, інших заходах;
- пропозиції стосовно стратегічного планування діяльності Конституційного Суду України та пов'язаних із цим видатків бюджету.

У щорічній інформаційній доповіді Конституційного Суду України за 2021 рік відповідно до визначених законом вимог висвітлено діяльність Конституційного Суду України зі здійснення конституційного контролю, його позасудову діяльність, деталізовано питання щодо забезпечення діяльності

Конституційного Суду України, визначено пріоритетні напрями розвитку Конституційного Суду України та наведено статистичні дані за результатами роботи у 2021 році.

I. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ У 2021 РОЦІ

*Зала засідань Конституційного Суду України
(м. Київ, вулиця Жилянська, 14)*

У 2021 році склад Конституційного Суду України та його органів змінився. З 1 січня 2021 року по 24 лютого 2021 року Суд діяв у складі 15 суддів, а з 24 лютого 2021 року по 31 грудня 2021 року – у складі 16 суддів:

ТУПИЦЬКИЙ Олександр Миколайович – Голова Конституційного Суду України, 28 січня 1963 року народження, призначений на посаду 14 травня 2013 року, склав присягу 15 травня 2013 року, кандидат наук з державного управління;

ГОЛОВАТИЙ Сергій Петрович – заступник Голови Конституційного Суду України, 29 травня 1954 року народження, призначений на посаду 27 лютого 2018 року, склав присягу 2 березня 2018 року, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України;

ГОРОДОВЕНКО Віктор Валентинович – суддя Конституційного Суду України, 22 лютого 1968 року народження, призначений на посаду 13 листопада 2017 року, склав присягу 21 листопада 2017 року, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України;

ЗАВГОРОДНЯ Ірина Миколаївна – суддя Конституційного Суду України, 31 жовтня 1964 року народження, призначена на посаду 20 вересня 2018 року, склала присягу 24 вересня 2018 року, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України;

КАСМІНІН Олександр Володимирович – секретар колегії Конституційного Суду України, 10 січня 1966 року народження, призначений на посаду 19 вересня 2013 року, склав присягу 19 вересня 2013 року, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України;

КИЧУН Віктор Іванович – суддя Конституційного Суду України, 19 червня 1968 року народження, призначений на посаду 19 лютого 2021 року, склав присягу 24 лютого 2021 року, кандидат юридичних наук, доцент;

КОЛІСНИК Віктор Павлович – секретар колегії Конституційного Суду України, 19 липня 1960 року народження, призначений на посаду 26 січня 2016 року, склав присягу 27 січня 2016 року, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України;

КРИВЕНКО Віктор Васильович – суддя Конституційного Суду України, 6 серпня 1955 року народження, призначений на посаду 13 листопада 2015 року, склав присягу 27 січня 2016 року, кандидат юридичних наук, доцент, заслужений юрист України;

ЛЕМАК Василь Васильович – суддя Конституційного Суду України, 15 лютого 1970 року народження, призначений на посаду 27 лютого 2018 року, склав присягу 2 березня 2018 року, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України;

ЛИТВИНОВ Олександр Миколайович – секретар колегії Конституційного Суду України, 2 квітня 1965 року народження, призначений на посаду 22 лютого 2013 року, склав присягу 15 травня 2013 року, кандидат юридичних наук;

МОЙСИК Володимир Романович – суддя Конституційного Суду України, 18 серпня 1957 року народження, призначений на посаду 26 січня 2016 року, склав присягу 27 січня 2016 року, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України;

ПЕРВОМАЙСЬКИЙ Олег Олексійович – суддя Конституційного Суду України, 31 січня 1972 року народження, призначений на посаду 20 вересня 2018 року, склав присягу 24 вересня 2018 року, кандидат юридичних наук, доцент;

САС Сергій Володимирович – суддя Конституційного Суду України, 7 серпня 1957 року народження, призначений на посаду 13 березня 2014 року, склав присягу 13 березня 2014 року, кандидат юридичних наук;

СЛІДЕНКО Ігор Дмитрович – секретар колегії Конституційного Суду України, 14 червня 1973 року народження, призначений на посаду 13 березня 2014 року, склав присягу 13 березня 2014 року, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент;

ФІЛЮК Петро Тодосьович – суддя Конституційного Суду України, 11 квітня 1961 року народження, призначений на посаду 30 жовтня 2019 року, склав присягу 5 листопада 2019 року, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України;

ЮРОВСЬКА Галина Валентинівна – секретар колегії Конституційного Суду України, 30 листопада 1961 року народження, призначена на посаду 29 жовтня 2019 року, склала присягу 5 листопада 2019 року, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України.

Перший сенат Конституційного Суду України

ТУПИЦЬКИЙ
Олександр
Миколайович -
головуючий

ЗАВГОРОДНЯ
Ірина
Миколаївна

КОЛІСНИК
Віктор
Павлович

ЛИТВИНОВ
Олександр
Миколайович

КИЧУН
Віктор
Іванович

КРИВЕНКО
Віктор
Васильович

САС
Сергій
Володимирович

ФІЛЮК
Петро
Тодосьович

Перша колегія суддів Першого сенату Суду

- Колісник Віктор Павлович - секретар
- Філюк Петро Тодосьович
- Кичун Віктор Іванович

Друга колегія суддів Першого сенату Суду

- Туницький Олександр Миколайович
- Сас Сергій Володимирович
- Кривенко Віктор Васильович - тимчасово залучений (Ухвала Першого сенату Суду від 15 січня 2020 року № 1-у(І)/2020)

Третя колегія суддів Першого сенату Суду

- Литвинов Олександр Миколайович - секретар
- Завгородня Ірина Миколаївна
- Кривенко Віктор Васильович

Другий сенат Конституційного Суду України

ГОЛОВАТИЙ
Сергій
Петрович -
головуючий

ГОРОДОВЕНКО
Віктор
Валентинович

КАСМІНІН
Олександр
Володимирович

МОЙСИК
Володимир
Романович

ЛЕМАК
Василь
Васильович

ПЕРВОМАЙСЬКИЙ
Олег
Олексійович

СЛІДЕНКО
Ігор
Дмитрович

ЮРОВСЬКА
Галина
Валентинівна

Перша колегія суддів Другого сенату Суду

- Юровська Галина Валентинівна - секретар
- Мойсик Володимир Романович
тимчасово залучені:
- Лемак Василь Васильович (Ухвала Другого сенату Суду від 8 грудня 2020 року № 31-у(ІІ)/2020)
- Городовенко Віктор Валентинович (Ухвала Другого сенату Суду від 10 лютого 2021 року № 2-у(ІІ)/2021)
- Первомайський Олег Олексійович (Ухвала Другого сенату Суду від 14 квітня 2021 року № 10-у(ІІ)/2021)
- Головатий Сергій Петрович (Ухвала Другого сенату Суду від 16 червня 2021 року № 12-у(ІІ)/2021)
- Сліденко Ігор Дмитрович (Ухвала Другого сенату Суду від 1 вересня 2021 року № 13-у(ІІ)/2021)
- Городовенко Віктор Валентинович (Ухвала Другого сенату Суду від 10 листопада 2021 року № 33-у(ІІ)/2021)

Друга колегія суддів Другого сенату Суду

- Сліденко Ігор Дмитрович - секретар
- Головатий Сергій Петрович
- Лемак Василь Васильович

Третя колегія суддів Другого сенату Суду

- Касмінін Олександр Володимирович - секретар
- Городовенко Віктор Валентинович
- Первомайський Олег Олексійович

II. ДІЯЛЬНІСТЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ЗІ ЗДІЙСНЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ

2.1. ЗАХИСТ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД: АКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ, УХВАЛЕНІ У 2021 РОЦІ

РІШЕННЯ

РІШЕННЯ від 14 липня 2021 року № 1-р/2021

Справа за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»

Суддя-доповідач – С.П. Головатий

Конституційний Суд України визнав таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 року № 2704–VIII зі змінами [Закон].

У Рішенні Конституційний Суд України зазначив, зокрема, таке: „<...> українська мова є невіддільним атрибутом української державності, що зберігає свою історичну спадкоємність від давньокиївської доби. Українська мова – доконечна умова (*conditio sine qua non*) державності України та її соборності. <...> тому будь-які зазіхання на юридичний статус української мови як державної на території України неприпустимі, оскільки порушують конституційний лад держави, загрожують національній безпеці та самому існуванню державності України“.

Суд констатував, що володіти українською мовою як мовою свого громадянства – обов’язок кожного громадянина України. При цьому кожен громадянин України є вільним у виборі мови або мов для приватного спілкування. Порядок функціонування української мови як державної та її підтримка державою мають поєднуватися із шанобливим ставленням до мов національних меншин, що історично проживають у межах України, та забезпеченням захисту мовних прав осіб, що належать до таких меншин.

Конституційний Суд України установив, що оспорений Закон не містить приписів, які можуть обмежувати вільний розвиток, використання і захист мов, що мають юридичний статус мов національних меншин (включно з російською), а також тих приписів, що перешкождали б державі сприяти розвиткові самобутності, зокрема мовної, корінних народів і національних меншин України.

Конституційний Суд України констатував, що законодавче врегулювання, метою якого є утверджувати українську мову як державну, захищає також і демократичний лад нашої держави, а дібрані законодавцем засоби в рамках застосованого в Законі диференційованого підходу є домірними легітимній меті, що її переслідувано в оспорюваному Законі.

Суд вважає, що оспорюваний Закон є юридичним інструментом подолання наслідків тривалого перебування різних частин України в складі інших держав і загального зросійщення України, яке тривало не одне століття під час перебування України в складі спочатку царської Росії, а згодом СРСР, та є належною юридичною основою для запровадження інституційних механізмів, що забезпечують функціонування української мови як державної з можливістю вживати державою заходів підтримчої дії (*affirmative action*) на користь української мови, не перешкоджаючи розвиткові, використанню й захистові мов національних меншин України.

Конституційний Суд України не виявив порушення права законодавчої ініціативи народних депутатів України під час розгляду оспорюваного Закону на пленарних засіданнях Верховної Ради України та його ухвалення.

Обстоюючи свою позицію, суб'єкт права на конституційне подання посилався, зокрема, на Європейську мовну хартію, ратифіковану Законом України від 15 травня 2003 року № 802–IV. Конституційний Суд України зазначив, що оспорюваний Закон не є і не може бути інструментом її імплементації. Закон і Хартія, як свідчать їх назви та зміст, мають зовсім різні предмети регулювання. Тому порушення питання про відповідність чи невідповідність Закону приписам Хартії є штучним і юридично некоректним.

До Рішення додано окремі думки суддів В.П. Колісника, О.М. Литвинова, О.О. Первомайського, С.В. Саса, Г.В. Юровської, а також збіжну думку С.П. Головатого та окрему думку (збіжну) В.В. Лемака. У них судді Конституційного Суду України висловили власні міркування та зауваження, зокрема щодо наведеного в Рішенні мотивування та окремих процесуальних аспектів ухвалення Рішення.

Справа за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 6 Закону України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 року № 108/95-ВР у редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 6 грудня 2016 року № 1774–VIII, частини шостої статті 96 Кодексу законів про працю України в редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 6 грудня 2016 року № 1774–VIII
Суддя-договідач – О.О. Первомайський

Конституційний Суд України визнав такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), частину шосту статті 6 Закону України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 року № 108/95-ВР [Закон] у редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 6 грудня 2016 року № 1774–VIII [Закон № 1774], частину шосту статті 96 Кодексу законів про працю України [Кодекс] у редакції Закону № 1774.

Ухвалюючи Рішення, Конституційний Суд України виходив із того, що за чинним законодавством мінімальна заробітна плата (мінімальний розмір заробітної плати) є різновидом державних соціальних гарантій, має власну структуру з поділом на основну, додаткову й інші заохочувальні та компенсаційні виплати. Мінімальний посадовий оклад (тарифна ставка) не є різновидом державних соціальних гарантій, функційно застосовується під час формування тарифної системи оплати праці та є основою для диференціації розмірів заробітної плати. Водночас розмір мінімальної заробітної плати і розмір мінімального посадового окладу (тарифної ставки) не можуть бути нижчими від розміру прожиткового мінімуму. Зазначена відмінність суті мінімальної заробітної плати (мінімального розміру заробітної плати) та мінімального посадового окладу (тарифної ставки) дає Конституційному Суду України підстави для висновку про неоднаковість їх функційного призначення.

Оцінюючи на предмет юридичної визначеності частину шосту статті 6 Закону в редакції Закону № 1774 та частину шосту статті 96 Кодексу в редакції Закону № 1774, що містять той самий припис: «Мінімальний посадовий оклад (тарифна ставка) встановлюється у розмірі, не меншому за прожитковий мінімум, встановлений для працездатних осіб на 1 січня календарного року», Конституційний Суд України дійшов висновку, що зміст цих норм є чітким та зрозумілим.

Конституційний Суд України зважає на те, що тлумачення та подальше застосування оспорюваних приписів Закону в редакції Закону № 1774 та Кодексу в редакції Закону № 1774 може потребувати від суб'єкта правозастосування врахування низки приписів Конституції та законів України, насамперед в аспекті з'ясування розміру прожиткового мінімуму, визначеного законом для працездатних осіб на 1 січня календарного року. Однак, на думку Конституційного Суду України, зазначена особливість у формулюванні

оспорюваних норм Закону в редакції Закону № 1774 та Кодексу в редакції Закону № 1774 не впливає на їх юридичну визначеність та обумовлена приписом статті 46 Конституції України щодо повноважень Верховної Ради України визначати законом розмір прожиткового мінімуму.

Конституційний Суд України бере до уваги, що суб'єктом застосування оспорюваних приписів Закону в редакції Закону № 1774 та Кодексу в редакції Закону № 1774 є не працівники, роботодавці або інші учасники трудових відносин, а Кабінет Міністрів України, який згідно з частиною першою статті 113 Конституції України є вищим органом у системі органів виконавчої влади. Кабінет Міністрів України, установлюючи мінімальний посадовий оклад (тарифну ставку) на підставі Конституції та законів України, ухвалених відповідно до Конституції України, має змогу чітко й однозначно зрозуміти зміст оспорюваних норм Закону в редакції Закону № 1774 та Кодексу в редакції Закону № 1774.

Конституційний Суд України врахував також, що Законом № 1774 внесено зміни до Закону в частині встановлення гарантій забезпечення отримання працівниками мінімальної заробітної плати. Згідно зі статтею 31 Закону в редакції Закону № 1774 розмір заробітної плати працівника за повністю виконану місячну (годинну) норму праці не може бути нижчим за розмір мінімальної заробітної плати (частина перша); якщо нарахована заробітна плата працівника, який виконав місячну норму праці, є нижчою за законодавчо встановлений розмір мінімальної заробітної плати, роботодавець проводить доплату до рівня мінімальної заробітної плати, яка виплачується щомісячно одночасно з виплатою заробітної плати (частина третя); якщо розмір заробітної плати у зв'язку з періодичністю виплати її складових є нижчим за розмір мінімальної заробітної плати, проводиться доплата до рівня мінімальної заробітної плати (частина четверта).

Таким чином, навіть у разі встановлення Кабінетом Міністрів України мінімального посадового окладу (тарифної ставки) у розмірі, меншому за розмір мінімальної заробітної плати, застосування норм чинного законодавства в їх сукупності гарантує дотримання вимог частини четвертої статті 43 Конституції України.

Аналіз приписів статей 1, 48 Основного Закону України в посутньому зв'язку з іншими його приписами та раніше сформульованими Конституційним Судом України юридичними позиціями дає змогу дійти висновку про те, що конституційне право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї має кожна людина, що не передбачає як обов'язкову передумову для реалізації цього конституційного права фізичної, інтелектуальної чи іншої спроможності людини до виконання трудової функції, а тим більше фактичного виконання такої функції.

Отже, мінімальним розміром виплат, що їх має отримувати кожен як основне джерело існування для гарантування реалізації конституційного права на достатній життєвий рівень, є прожитковий мінімум, розмір якого з урахуванням його суті та призначення визначає Верховна Рада України у відповідному законі.

З метою виконання приписів Конституції та законів України Кабінет Міністрів України на підставі оспорюваних приписів Закону в редакції Закону № 1774 та Кодексу в редакції Закону № 1774 зобов'язаний встановлювати такий розмір мінімального посадового окладу (тарифної ставки), щоб його використання у тарифній системі оплати праці не лише забезпечило достатній життєвий рівень для того, хто працює, а й заохочувало працівника до покращення умов життя для себе і своєї сім'ї.

На підставі наведеного Конституційний Суд України дійшов висновку, що частина шоста статті 6 Закону в редакції Закону № 1774, частина шоста статті 96 Кодексу в редакції Закону № 1774 не суперечать статтям 1, 48 Конституції України.

До Рішення додано окремі думки суддів О.М. Литвинова та Г.В. Юровської, в яких висловлено позиції суддів Конституційного Суду України щодо мотивувальної та резолютивної частин Рішення, а також щодо дотримання юридичних гарантій діяльності судді Конституційного Суду України під час його ухвалення.

РІШЕННЯ від 21 грудня 2021 року № 3-р/2021

Справа за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих приписів статті 6 Закону України «Про телебачення і радіомовлення», статей 15, 15¹, 26 Закону України «Про кінематографію»

Суддя-доповідач – В.П. Колісник

Конституційний Суд України визнав такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), приписи першого речення абзацу десятого частини другої статті 6 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» від 21 грудня 1993 року № 3759–XII зі змінами [Закон № 3759], абзацу четвертого частини третьої статті 15, абзацу четвертого частини четвертої статті 15, частини шостої статті 15, частини сьомої статті 15, частини першої статті 15¹, другого речення частини другої статті 15¹ Закону України «Про кінематографію» від 13 січня 1998 року № 9/98–ВР зі змінами [Закон № 9] та закрити конституційне провадження у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) припису частини третьої статті 26 Закону № 9 на підставі пункту 3 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» – невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим цим законом.

Ухвалюючи Рішення, Конституційний Суд України сформулював висновок, що свобода людини не є абсолютною та може бути обмеженою в передбачених законами випадках і лише для досягнення правомірної мети.

Державна політика у сферах національної безпеки й оборони спрямована на забезпечення насамперед військової, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної безпеки України. Україна має право захищати свою незалежність, свій державний суверенітет і свою територіальну цілісність шляхом здійснення таких системних заходів і застосування засобів, що є

співмірними, допустимими і прийнятними з огляду на рівень небезпеки, загроз і викликів, що постали перед нею.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що особу, яка, зокрема, пропагувала насильство та закликала до повалення конституційного ладу в Україні, брала участь у діяльності незаконних збройних формувань та в бойових діях на території України у складі незаконних збройних формувань, висловлювала підтримку агресивної політики держави-окупанта та здійснювала пропаганду або інші дії, спрямовані на заперечення права Українського народу на власну державність, може бути включено до Переліку осіб, які створюють загрозу національній безпеці.

Обмеження, установлені першим реченням абзацу десятого частини другої статті 6 Закону № 3759, абзацом четвертим частини третьої, абзацом четвертим частини четвертої, частиною сьомою статті 15 Закону № 9, є допустимими й прийнятними, не порушують прав на інформацію, свободу думки і слова та свободу творчості, не суперечать Конституції України.

Зазначені вище оспорювані приписи Закону № 3759, Закону № 9 мають правомірну мету й спрямовані на захист інформаційної безпеки, державного суверенітету і територіальної цілісності України, на унеможливлення деструктивного інформаційно-пропагандистського впливу та тиску держави-окупанта на свідомість і підсвідомість громадян України за допомогою аудіовізуальних творів та засобів.

Конституційний Суд України вважає, що центральні органи виконавчої влади України можуть мати відповідні дискреційні повноваження й здійснювати нормативне врегулювання порядку внесення особи до Переліку осіб, які створюють загрозу національній безпеці, зокрема шляхом ухвалення підзаконних нормативних актів. Отже, зважаючи на потребу забезпечення національної безпеки України та пошуку розумного балансу між дотриманням прав і свобод людини і громадянина й усуненням реальних викликів і загроз, що постають перед Україною як державою, що потерпає від агресивної державної політики Росії та змушена воювати, обстоюючи державний суверенітет, Конституційний Суд України дійшов висновку, що приписи частини шостої статті 15 Закону № 9 не суперечать Конституції України.

Конституційний Суд України зазначив, що одним із допустимих і прийнятних примусових нормативних засобів, якими скористалася українська держава для захисту від збройної агресії, окупації та агресивної державної політики Російської Федерації щодо України, є заборона трансляції фільмів згідно з приписами статті 15¹ Закону № 9, отже, приписи частини першої статті 15¹ та другого речення частини другої статті 15¹ Закону № 9 не суперечать Конституції України.

До Рішення додано окремі думки суддів О.М. Литвинова, О.О. Первомайського, С.В. Саса, в яких висловлено міркування щодо достатності мотивування Рішення, дискусійності закриття конституційного провадження в частині відповідності Конституції України (конституційності) припису частини третьої статті 26 Закону № 9 та щодо інших процесуальних аспектів ухвалення Рішення.

Справа за конституційною скаргою громадянина України Дяченка Олександра Миколайовича та інших громадян України щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпункту 13 пункту 4 розділу I Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII

Суддя-доповідач – С.П. Головатий

Рішенням визнано такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), частину третю статті 54 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796–XII [Закон № 796] у редакції Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII [Закон № 76] щодо уповноваження Верховною Радою України Кабінету Міністрів України визначати своїми актами мінімальні розміри пенсії за інвалідністю, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання, і пенсії у зв’язку з втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи, та встановлено, що вона втрачає чинність через три місяці з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

Верховній Раді України протягом трьох місяців з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення вказано привести нормативне регулювання, встановлене статтею 54 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796–XII у редакції Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII, щодо уповноваження Верховною Радою України Кабінету Міністрів України визначати своїми актами мінімальні розміри пенсії за інвалідністю, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання, і пенсії у зв’язку з втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи, у відповідність до Конституції України та цього Рішення.

Відповідно до резолютивної частини Рішення в разі неприведення вказаного нормативного регулювання у відповідність до Конституції України та цього Рішення через три місяці з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення застосуванню підлягатиме частина четверта статті 54 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796–XII у редакції Закону України «Про внесення змін і доповнень до Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“» від 6 червня 1996 року № 230/96–ВР [Закон № 230/96]:

„В усіх випадках розміри пенсій для інвалідів, щодо яких встановлено зв’язок з Чорнобильською катастрофою, не можуть бути нижчими:

- по I групі інвалідності – 10 мінімальних пенсій за віком;
- по II групі інвалідності – 8 мінімальних пенсій за віком;
- по III групі інвалідності – 6 мінімальних пенсій за віком;

дітям-інвалідам – 3 мінімальних пенсій за віком“.

Громадяни України, на яких поширюється дія статті 54 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796–ХІІ, мають право на відшкодування шкоди, якої вони зазнали внаслідок дії частини третьої статті 54 цього закону в редакції Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII.

Ухвалюючи Рішення, Конституційний Суд України виходив із того, що держава може змінювати законодавче регулювання у сфері соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, однак не повинна вдаватися до обмежень, що порушують сутність їх індивідуальних прав, а досягнутий рівень соціального захисту має бути збережено. Проте держава в особі Кабінету Міністрів України визначила мінімальні розміри державної пенсії за інвалідністю, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання, і пенсії у зв’язку з втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи у розмірах істотно менших, ніж їх було гарантовано Законом № 796 у редакції Закону № 230/96, знівелювавши саму сутність визначених статтями 3, 16, 50 Конституції України прав та гарантій, що фактично є недодержанням державою свого позитивного обов’язку забезпечувати цю категорію осіб гарантованим рівнем соціального захисту.

Конституційний Суд України наголосив, що відповідно до статей 3, 16, 50 Конституції України у їх взаємозв’язку на державу покладено позитивний обов’язок забезпечити особам з інвалідністю з числа осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, посилений соціальний захист. Позитивний обов’язок держави у цьому разі, по суті, вимагає від неї вжити заходів підтримчої дії (*affirmative action*) з огляду на те, що йдеться про обов’язок захисту державою однієї з найуразливіших верств населення, яка того потребує.

Виокремлення законодавцем із категорії осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, осіб, які потребують особливого ставлення держави – осіб з інвалідністю з числа учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, а також з числа потерпілих від Чорнобильської катастрофи, та запровадження саме для цієї категорії осіб державної пенсії й установлення на рівні закону її мінімальних розмірів слід розглядати як прояв з боку держави заходів підтримчої дії для цих осіб.

Конституційний Суд України вважає, що соціальні зобов’язання держави перед громадянами, які втратили здоров’я внаслідок того, що держава свого часу зобов’язала їх взяти участь у подоланні наслідків аварії на Чорнобильській АЕС – катастрофи планетарного масштабу, та які зазнали інвалідності внаслідок таких дій, а також перед особами з інвалідністю з числа потерпілих від цієї катастрофи не мають залежати від фінансових можливостей держави та її економічного становища. Тому соціальні гарантії, зокрема й мінімальний рівень соціального захисту для цієї категорії осіб, має встановлювати законодавець. Кабінету Міністрів України як державному органу, уповноваженому розробляти проект закону про Державний бюджет України та забезпечувати виконання

затвердженого законодавцем відповідного закону, належить визначати умови та порядок призначення встановлених законом мінімальних розмірів державної пенсії для зазначеної категорії осіб.

Конституційний Суд України також виходив із того, що протягом майже 24 років – з часу введення в дію 1 квітня 1991 року Закону № 796 й до набрання 1 січня 2015 року чинності Законом № 76 – особам, яких віднесено до категорії 1, мінімальні розміри державної пенсії було гарантовано державою на рівні закону. Отже, заявники могли розраховувати на розумну стабільність законодавства, а також у них були правомірні очікування, що гарантоване їм право на певний рівень соціального забезпечення буде реалізовано. Конституційний Суд України дійшов висновку, що держава в особі Кабінету Міністрів України зменшила гарантовані мінімальні розміри державної пенсії, що їх було передбачено статтею 54 Закону № 796 до внесення змін Законом № 76. Наслідком ужитих державою заходів стало позбавлення заявників майна в розумінні того, як його витлумачив Європейський суд із прав людини.

На розвиток юридичної позиції, що викладена в Рішенні від 17 липня 2018 року № 6-р/2018 та в якій виходячи зі змісту статті 16 Конституції України наголошено на конечній потребі зберігати генофонд Українського народу, яка „викликана, перш за все, незадовільною екологічною ситуацією, спричиненою, зокрема, Чорнобильською катастрофою, наслідком якої стало погіршення стану здоров'я населення, демографічний занепад, зростання смертності потерпілого від Чорнобильської катастрофи населення, захворюваності дітей, підвищення рівня інвалідизації населення. Вкрай серйозними наслідками, породженими цією катастрофою, є також проблеми соціально-психологічного характеру у постраждалих від Чорнобильської катастрофи громадян“ (абзац другий пункту 3 мотивувальної частини), Конституційний Суд України зазначив, що Чорнобильська катастрофа – найбільша у світі за всю історію ядерної енергетики екологічна катастрофа техногенного характеру за кількістю загиблих, потерпілих від її наслідків осіб, масштабами радіоактивного забруднення територій насамперед в Україні. Особливо руйнівного впливу Чорнобильської катастрофи на життя, фізичне й психологічне здоров'я зазнали учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС і потерпілі від Чорнобильської катастрофи, яким унаслідок цієї катастрофи встановлено інвалідність (у тому числі й діти з інвалідністю).

Конституційний Суд України також наголосив, що з приписів статей 3, 16, 50 Конституції України у їх взаємозв'язку впливають не лише зобов'язання держави перед постраждалими внаслідок Чорнобильської катастрофи громадянами України, а й гарантії щодо цієї категорії громадян.

Конституційний Суд України вважає, що держава має відшкодувати шкоду громадянам України, на яких поширюється дія статті 54 Закону № 796, завдану їм внаслідок дії частини третьої статті 54 Закону № 796 у редакції Закону № 76, а з метою реального поновлення у правах цих громадян України держава зобов'язана розробити порядок (юридичний механізм) відшкодування такої шкоди.

До Рішення додано окрему думку судді В.В. Лемака, в якій наведено зауваження та власні міркування щодо методологічного підходу, застосованого в Рішенні, та окремих аргументів, викладених у ньому.

РІШЕННЯ від 28 квітня 2021 року № 2-р(II)/2021

Справа за конституційною скаргою Публічного акціонерного товариства акціонерний комерційний банк „ІНДУСТРІАЛБАНК“ щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 13, частини третьої статті 16 Цивільного кодексу України

Суддя-доповідач – О.О. Первомайський

Рішенням визнано такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), частину третю статті 13, частину третю статті 16 Цивільного кодексу України [Кодекс], згідно з якими „не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах“, „суд може відмовити у захисті цивільного права та інтересу особи в разі порушення нею положень частин другої – п'ятої статті 13 Кодексу“.

Ухвалюючи Рішення, Конституційний Суд України виходив із того, що застосування Кодексу та інших джерел цивільного права для регулювання цивільних відносин є можливим, насамперед, за умови чіткого та повного розуміння змісту приписів, які містяться в них. Зважаючи на наявність великої кількості джерел цивільного права, що перебувають між собою в складних ієрархічних (за юридичною силою) та змістових зв'язках, тлумачення й подальше застосування норм будь-якого з цих джерел, зокрема Кодексу, ґрунтуються на потребі врахування юридичної сили та посутнього зв'язку між різними нормами, що містяться в Кодексі та джерелах цивільного права. Крім того, тлумачення та застосування судами джерел цивільного права у будь-якому разі має ґрунтуватися на таких засадах цивільного законодавства, як справедливість, добросовісність і розумність.

Вирішуючи питання щодо відповідності оспорюваних приписів Кодексу вимозі юридичної визначеності, Конституційний Суд України зазначив, що частину третю статті 13 Кодексу, зокрема словосполучу „а також зловживання правом в інших формах“, слід тлумачити та застосовувати не відокремлено від інших приписів права, а в їх посутньому взаємозв'язку з нормами Кодексу, насамперед із тими, що містяться в його статтях 3, 12, 13; учасник цивільних відносин у разі потреби за допомогою відповідної консультації зможе розумно передбачити, які його дії може бути в подальшому кваліфіковано як недобросовісні та такі, що порушують межі здійснення цивільних прав, зокрема у формі зловживання правом, та якими можуть бути юридичні наслідки таких дій. Щодо частини третьої статті 16 Кодексу Конституційний Суд України констатував, що ця норма є відсильною, тому її тлумачення та застосування

іманентно потребують застосування норм Кодексу, на які є безпосереднє посилання у цьому приписі. Застосування в Кодексі відсильної норми саме по собі не є порушенням вимоги юридичної визначеності.

На думку Конституційного Суду України, надмірний формалізм у вимогах щодо текстуального викладу окремих приписів Кодексу або іншого акта цивільного законодавства з метою, зокрема, звуження змісту та обсягу характерних для приватного права оцінних понять або зменшення ролі суду в оцінці фактів і тлумаченні й застосуванні приписів права перестає слугувати меті забезпечення юридичної визначеності та нівелює значення правосуддя в державі, керованій правом.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що оспорювані приписи Кодексу відповідають вимогам чіткості, зрозумілості, однозначності норм права, є передбачними щодо юридичних наслідків їх застосування, тому не суперечать частині першій статті 8 Конституції України. Конституційний Суд України також вважає, що оспорюваними приписами Кодексу не порушено встановленого частиною другою статті 8 Основного Закону України верховенства Конституції України, адже ці приписи не спростовують вищої юридичної сили Основного Закону України.

Оцінюючи оспорювані приписи Кодексу в посутньому зв'язку з іншими його приписами в аспекті їх відповідності статті 41 Основного Закону України, Конституційний Суд України констатував, що частина третя статті 13 та частина третя статті 16 Кодексу не обмежують конституційного права власника володіти, користуватися й розпоряджатися своєю власністю з урахуванням наявних меж здійснення права власності. Здійснюючи право власності, в тому числі шляхом укладення договору або вчинення іншого правочину, особа має враховувати, що реалізація свободи договору як однієї із засад цивільного законодавства перебуває у посутньому взаємозв'язку з установленими Кодексом та іншими законами межами здійснення цивільних прав, у тому числі права власності. Установлення Кодексом або іншим законом меж здійснення права власності та реалізації свободи договору не суперечить вимогам Конституції України, за винятком ситуацій, коли для встановлення таких меж немає правомірної (легітимної) мети або коли використано юридичні засоби, що не є домірними. У зв'язку з тим, що частина третя статті 13 та частина третя статті 16 Кодексу мають на меті стимулювати учасників цивільних відносин до добросовісного та розумного здійснення своїх цивільних прав, Конституційний Суд України дійшов висновку, що ця мета є правомірною (легітимною).

Щодо домірності припису частини третьої статті 13 Кодексу Конституційний Суд України констатував, що заборону недопущення дій, що їх може вчинити учасник цивільних відносин з наміром завдати шкоди іншій особі, сформульовано в частині третій статті 13 Кодексу на розвиток припису частини першої статті 68 Основного Закону України, згідно з яким кожен зобов'язаний не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Водночас словосполучення „а також зловживання правом в інших формах“, що також міститься у частині третій статті 13 Кодексу, на думку Конституційного Суду України, за своєю суттю є засобом узагальненого позначення одразу

кількох явищ з метою уникнення потреби наведення їх повного або виключного переліку.

Частина третя статті 16 Кодексу надає суду можливість діяти на власний розсуд (дискреційно) щодо відмови в задоволенні позову за результатами розгляду справи по суті, тому цей припис не містить перешкод для судового захисту цивільного права та інтересу особи навіть у разі порушення нею частин другої – п'ятої статті 13 Кодексу. З цих міркувань Конституційний Суд України вважає частину третю статті 16 Кодексу домірним засобом досягнення такої мети, як стимулювання учасників цивільних відносин до добросовісного та розумного здійснення своїх цивільних прав.

На думку Конституційного Суду України, установлену в частині четвертій статті 13 Конституції України рівність суб'єктів права власності перед законом реалізовано в Кодексі як галузевому законі, що регулює здійснення будь-яким власником належного йому права власності, іншого суб'єктивного цивільного права з урахуванням меж здійснення цих прав, визначених законом, прав та інтересів інших осіб тощо. Оспорювані приписи Кодексу не допускають дискримінації учасників цивільних відносин, оскільки ці приписи може бути застосовано до будь-якого учасника цивільних відносин у разі, коли він порушує межі здійснення цивільних прав, зокрема шляхом зловживання належними йому суб'єктивними цивільними правами.

Конституційний Суд України також зазначив, що право на судовий захист не є абсолютним, однак держава має забезпечити доступ до правосуддя в такий спосіб або такою мірою, щоб саму суть цього права не було порушено.

Конституційний Суд України вважає, що частина третя статті 13, частина третя статті 16 Кодексу не є підставою для відмови у відкритті судового провадження за позовом особи, яка, можливо, порушує межі здійснення цивільних прав. Проте суд може застосувати ці приписи під час розгляду справи по суті та відмовити в задоволенні позовних вимог. Незгода з тлумаченням і застосуванням судами або іншими суб'єктами правозастосування приписів Кодексу або іншого закону України не є достатньою підставою для визнання їх такими, що суперечать частині першій статті 55 Конституції України.

Оцінюючи частину третю статті 13 та частину третю статті 16 Кодексу на відповідність приписам частини другої статті 58 Основного Закону України, Конституційний Суд України констатував, що приписи Кодексу не визначають дій особи як правопорушення за цивільним правом або як іншу умову для притягнення особи до цивільно-правової відповідальності. Оспорювані приписи Кодексу встановлюють для учасників цивільних відносин заборону порушувати межі здійснення цивільних прав, а також дають суду можливість відмовити в захисті цивільного права в разі порушення особою вимог частин другої – п'ятої статті 13 Кодексу. Тобто ці приписи Кодексу містять вказівку на юридичні наслідки дій особи, що їх не може бути кваліфіковано як умови, підстави або міри цивільно-правової відповідальності.

Справа за конституційною скаргою
Одінцової Олени Анатоліївни щодо
відповідності Конституції України
(конституційності) окремих положень
абзацу другого статті 471 Митного кодексу
України

Суддя-доповідач – В.В. Городовенко

Рішенням визнано такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), окремі положення абзацу другого статті 471 Митного кодексу України [Кодекс], а саме „а у разі якщо безпосередніми предметами правопорушення є товари, переміщення яких через митний кордон України заборонено або обмежено законодавством України, – також конфіскацію цих товарів“ (ці окремі положення втрачають чинність через шість місяців з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення).

Ухвалюючи Рішення, Конституційний Суд України наголосив, що відповідно до принципу верховенства права законодавець не може свавільно обмежувати конституційні права і свободи людини і громадянина при встановленні випадків, порядку та обсягу конфіскації майна.

Право власності не є абсолютним і його здійснення має певні конституційно-правові межі. Конституція України допускає конфіскацію майна як обмеження права власності, зокрема, що може застосовуватися виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом. Однак можливість такого обмеження і його характер мають бути визначені законом не свавільно, а відповідно до Конституції України, у тому числі до встановленого нею принципу верховенства права і його вимоги – принципу домірності (пропорційності). Обмеження права власності у вигляді конфіскації майна має бути обумовлене захистом конституційного правопорядку, прав, свобод та гідності людини і громадянина, інтересів суспільства, держави, бути належним і необхідним заходом для досягнення такої легітимної мети, а також забезпечувати справедливий баланс між вимогами публічних інтересів і захистом права власності особи, не допускаючи надмірного впливу на адресатів, стосовно яких спрямоване зазначене обмеження.

Оцінюючи положення статей 458, 465 Кодексу, Конституційний Суд України наголосив, що конфіскація зазначених товарів є видом адміністративного стягнення за встановлене у статті 471 Кодексу адміністративне правопорушення і застосовується щодо майна особи, яке належить їй, у тому числі і на законних підставах, тому така конфіскація є несумісною з установленою частиною четвертою статті 41 Конституції України непорушністю права приватної власності.

На думку Конституційного Суду України, конфіскація товарів як позбавлення права власності за статтею 471 Кодексу спрямована на забезпечення конституційного правопорядку, безпеки суспільства, прав і свобод людини та є належним заходом, оскільки, як і інші види адміністративних стягнень, що їх

встановлено Кодексом за адміністративні правопорушення, має сприяти досягненню мети адміністративної відповідальності, що обумовлено потребами захисту митних інтересів України та митної безпеки.

Конституційний Суд України звернув увагу, що при обмеженні права власності в інтересах суспільства необхідними є не будь-які менш обтяжливі для прав і свобод осіб заходи, а ті з них, які здатні досягти легітимної мети на тому самому якісному рівні. Тобто законодавець зобов'язаний обирати той вид адміністративного стягнення, який менш обтяжливий для прав і свобод особи у конкретному випадку, і насамперед має визначити адекватну міру адміністративної відповідальності для досягнення її мети, тоді як суди забезпечують індивідуалізацію такої відповідальності залежно від обставин справи у межах законодавчо визначеної санкції.

Конституційний Суд України також наголосив, що безконтрольне переміщення через митний кордон України товарів, про які йдеться у статті 471 Кодексу, насамперед тих, переміщення яких через митний кордон України заборонене законодавством України, з огляду на їх специфіку та небезпечні характеристики створює реальну загрозу для громадського порядку, здоров'я і життя, прав і свобод людини і громадянина, довкілля, економічної безпеки держави, державних або суспільних інтересів та обумовлює негайну потребу в безальтернативній конфіскації таких товарів, якщо вони є безпосередніми предметами визначеного цією статтею Кодексу адміністративного правопорушення. Такі загрози може спричинити і несподіваний рух через митний кордон України валютних цінностей у сумі, що перевищує еквівалент 10 тисяч євро, які належать до товарів, переміщення яких через митний кордон України обмежено законодавством України, особливо у разі, коли такі цінності мають нелегальний характер чи використовуватимуться у подальшому в злочинній діяльності. На думку Конституційного Суду України, відповідно до статті 471 Кодексу обов'язкова конфіскація зазначених товарів за порушення порядку проходження митного контролю в зонах (коридорах) спрощеного митного контролю виправдана потребою досягнення стримуючого ефекту від вчинення таких правопорушень, зниження існуючих ризиків їх зростання та є необхідним заходом з огляду на легітимну мету позбавлення права власності.

Конституційний Суд України зазначив, що суспільна користь адміністративних стягнень за адміністративні правопорушення полягає не в поповненні державного бюджету, а в забезпеченні конституційного правопорядку, безпеки суспільства та прав і свобод кожної особи. Суспільна користь від застосування конфіскації товарів за статтею 471 Кодексу як адміністративного стягнення не вимірюється у майновому еквіваленті, її сутність полягає у досягненні стійкого ефекту захисту митних інтересів України, митної безпеки за рахунок впровадження законодавцем адекватних заходів адміністративної відповідальності. Однак для прав і свобод особи шкода від зазначеного адміністративного стягнення, яке визначено статтею 471 Кодексу, не повинна бути надмірною, що є необхідною умовою збереження справедливого балансу між вимогами публічних інтересів та захистом права власності особи.

Конституційний Суд України вважає, що оспорювані приписи статті 471 Кодексу не забезпечують досягнення справедливого балансу між вимогами публічних інтересів та захистом права власності особи й допускають не виправдане позбавлення такого права, оскільки відповідно до цих приписів Кодексу обов'язковій конфіскації підлягають валютні цінності в сумі, що перевищує еквівалент 10 тисяч євро, у будь-якому випадку і в повному обсязі, незалежно від правомірності джерела їх походження та мети подальшого використання, форми вини особи та негативного впливу такої конфіскації на її майнове становище.

На думку Конституційного Суду України, принцип верховенства права, зокрема така його вимога, як принцип домірності, є взаємопов'язаними фундаментальними засадами функціонування усієї юридичної системи України, у тому числі нормативного встановлення законодавцем адміністративної відповідальності. Отже, конкретні санкції за адміністративні правопорушення мають бути справедливими та відповідати принципів домірності, тобто законодавець має визначати адміністративні стягнення з урахуванням їх виправданості та потреби для досягнення легітимної мети, беручи до уваги вимоги адекватності наслідків, які спричинені такими санкціями (у тому числі для особи, до якої вони застосовуються), тій шкоді, що настає в результаті адміністративного правопорушення. Питання обрання виду адміністративного стягнення відповідно до пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України вирішує виключно законодавець з урахуванням приписів Конституції України, зокрема принципу верховенства права.

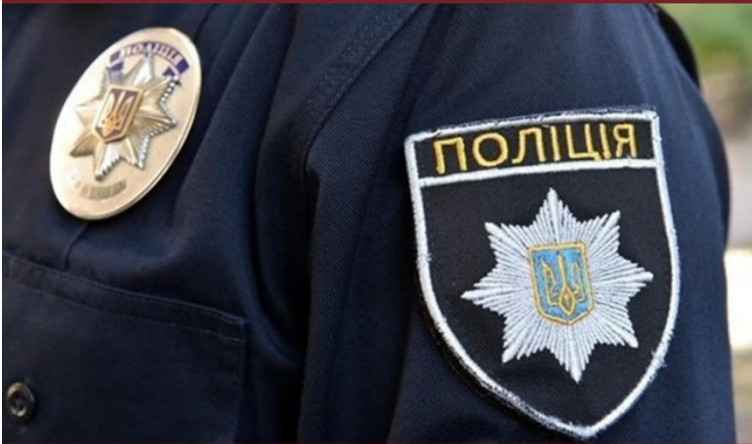
Проаналізувавши оспорювані приписи статті 471 Кодексу, Конституційний Суд України констатував, що ці приписи мають кримінально-правовий характер як за своєю каральною та стримувальною метою, так і за суворістю визначеного ними додаткового обов'язкового адміністративного стягнення у вигляді конфіскації певних товарів, тому призначення такого стягнення має здійснюватися з урахуванням принципів і гарантій, притаманних кримінальному провадженню. Конституційний Суд України також наголосив, що справедливе призначення покарання в кримінальному провадженні, зважаючи на інтенсивність та небезпеку його негативного впливу на фундаментальні права і свободи особи, є обов'язковою умовою захисту особи від свавілля в державі, у якій діє принцип верховенства права.

Конституційний Суд України вважає, що задля забезпечення справедливості призначення покарання в кримінальному провадженні, його домірності тяжкості злочину суд відповідно до Кримінального кодексу України наділений дискрецією щодо форм реалізації кримінальної відповідальності. Згідно з положеннями статті 69 Кримінального кодексу України за наявності обставин, які пом'якшують покарання, судові надано можливість призначити більш м'яке покарання, ніж передбачено законом, у тому числі суд може не призначати додаткового покарання, що передбачене в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього кодексу як обов'язкове, за винятком випадків призначення покарання за вчинення кримінального правопорушення, за яке передбачено основне покарання у вигляді штрафу в розмірі понад три

тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Крім того, з аналізу приписів статей 52, 59 Кримінального кодексу України вбачається, що конфіскація майна є додатковим покаранням; вона полягає в примусовому безоплатному вилученні у власність держави всього або частини майна, яке є власністю засудженого; встановлюється за тяжкі та особливо тяжкі корисливі злочини, а також за злочини проти основ національної безпеки України та громадської безпеки незалежно від ступеня їх тяжкості і може бути призначена лише у випадках, спеціально передбачених в Особливій частині цього кодексу.

Конституційний Суд України також наголосив, що навіть тоді, коли конфіскацію майна встановлено поряд із найсуворішим основним покаранням – позбавленням волі, то таке додаткове обов'язкове покарання є дискрецією суду відповідно до приписів статті 69 цього кодексу. Натомість оспорювані приписи статті 471 Кодексу встановлюють обов'язкову конфіскацію в будь-якому випадку і в повному обсязі валютних цінностей у сумі, що перевищує еквівалент 10 тисяч євро, як товарів, переміщення яких через митний кордон України обмежено законодавством України, у разі якщо такі товари є безпосередніми предметами правопорушення. Кодексом України про адміністративні правопорушення не визначено процесуальних механізмів, які надади б можливість судам знизити визначену статтею 471 Кодексу міру адміністративної відповідальності залежно від пом'якшувальних обставин справи та дозволяли б застосувати таку конфіскацію частково чи взагалі її не призначати. Згідно зі статтею 22 Кодексу України про адміністративні правопорушення можливе лише звільнення від адміністративної відповідальності при малозначності вчиненого адміністративного правопорушення. Таким чином, застосування конфіскації зазначених товарів за оспорюваними положеннями статті 471 Кодексу у справах про адміністративні правопорушення здійснюється не за усіма принципами й гарантіями кримінального провадження, зокрема не враховується конституційних гарантій у кримінальному провадженні щодо забезпечення справедливості призначення покарання, що вказує на надмірний і свавільний характер такого адміністративного стягнення.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що окремі положення абзацу другого статті 471 Кодексу, якими за порушення порядку проходження митного контролю в зонах (коридорах) спрощеного митного контролю встановлена обов'язкова конфіскація в будь-якому випадку і в повному обсязі валютних цінностей у сумі, що перевищує еквівалент 10 тисяч євро, як товарів, переміщення яких через митний кордон України обмежено законодавством України, у разі якщо такі товари є безпосередніми предметами правопорушення, не забезпечують справедливого балансу між вимогами публічних інтересів і захистом права власності особи та не узгоджуються з принципом верховенства права.

Справа за конституційною скаргою Бівалькевича Богдана Вячеславовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 8 розділу XI „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону України „Про Національну поліцію“

Суддя-доповідач – О.О. Первомайський

Рішенням визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), пункт 8 розділу XI „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону України „Про Національну поліцію“ від 2 липня 2015 року № 580–VIII [Закон], за яким „з дня опублікування цього Закону всі працівники міліції (особи рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ), а також інші працівники Міністерства внутрішніх справ України, його територіальних органів, закладів та установ вважаються такими, що попереджені у визначеному порядку про можливе майбутнє звільнення через скорочення штатів“.

Рішення Конституційного Суду України не поширюється на правовідносини, які виникли з моменту набрання чинності пунктом 8 розділу XI „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону України „Про Національну поліцію“ від 2 липня 2015 року № 580–VIII та продовжують існувати після дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

Ухвалюючи Рішення, Конституційний Суд України зазначив, що невід’ємним елементом реалізації конституційного права на працю є забезпечення державою належних гарантій від незаконного звільнення. Звільнення може вважатись таким, що відповідає припису частини шостої статті 43 Конституції України, якщо воно здійснено на підставі закону, норми якого відповідають вимогам верховенства права, потреба звільнення спрямована на досягнення правомірної (легітимної) мети, а застосовані при звільненні особи заходи є домірними (пропорційними).

Конституційний Суд України дійшов висновку, що мета ухвалення Закону є легітимною й обумовлена суспільним інтересом у реформуванні системи органів правопорядку в частині створення такого органу виконавчої влади, як поліція.

Конституційний Суд України підкреслив, що згідно зі сталим розумінням принципу верховенства права одним із його складників є юридична визначеність, що вимагає, з-поміж іншого, чіткості та зрозумілості норм права, зокрема в аспекті передбаченості їх змісту та правовідносин, що будуть врегульовані цими нормами; доступність учасникам суспільних відносин акта права для ознайомлення не гарантує доступності його змісту, якщо припис такого акта викладений неякісно, зокрема нечітко або суперечливо.

Здійснивши перевірку пункту 8 розділу XI „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону на відповідність вимозі юридичної визначеності, Конституційний Суд України насамперед зауважив, що цей припис Закону сформульований як попередження про звільнення одразу всіх працівників міліції на відміну від припису статті 49² Кодексу законів про працю України [Кодекс], відповідно до якого „про наступне вивільнення працівників

персонально попереджають не пізніше ніж за два місяці“ (частина перша). Тобто припис частини першої статті 49² Кодексу є лише підставою для майбутнього персонального повідомлення працівника про його наступне звільнення (звільнення), тоді як пункт 8 розділу XI „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону персонального попередження працівника про наступне звільнення вже не вимагає.

Конституційний Суд України вважає, що використання в пункті 8 розділу XI „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону сполуки слів „можливе майбутнє звільнення“ призвело до суперечливості його змісту. Такий висновок зумовлений тим, що суб'єкт права на конституційну скаргу з моменту набрання чинності (7 серпня 2015 року) оспорюваним приписом Закону міг вважати, що цей припис є або неналежним повідомленням про його майбутнє звільнення, або, з огляду на використання у ньому слів „можливе“ та „майбутнє“, що звільнення в подальшому щодо нього може бути не застосоване, та розраховувати на продовження трудових відносин.

На думку Конституційного Суду України, оспорювану норму Закону в посутньому зв'язку з пунктами 9, 10 розділу XI „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону можна тлумачити та застосовувати не лише як повідомлення про можливе майбутнє звільнення Бівалькевича Б.В., а водночас і як пропозицію щодо можливого працевлаштування в поліцію на підставі згоди на прийняття і подальше проходження служби в поліції, успішної участі у відповідному конкурсі та виконання інших умов, зазначених у приписах Закону. Отже, суб'єкт права на конституційну скаргу, суд або інший суб'єкт правозастосування не мали можливості чітко зрозуміти зміст, передбачити юридичні наслідки дії пункту 8 розділу XI „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону та поведінку учасника суспільних відносин щодо подальшої реалізації права на працю. Таке законодавче регулювання суперечить конституційному принципіві верховенства права в аспекті дотримання вимоги юридичної визначеності та, як наслідок, не забезпечує гарантованого Основним Законом України захисту від незаконного звільнення.

Конституційний Суд України також зазначив, що в оспорюваній нормі Закону Верховна Рада України визначила один зі складників спеціального порядку звільнення всіх працівників міліції – попередження про звільнення у спосіб опублікування Закону. Такий спосіб попередження Бівалькевича Б.В. та інших працівників міліції про їх майбутнє звільнення, безперечно, відрізняється від способу попередження про звільнення, визначеного Кодексом щодо інших працівників та Законом щодо поліцейських.

Конституційний Суд України вважає, що пункт 8 розділу XI „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону має ознаки акта правозастосування у відносинах за участю Бівалькевича Б.В. та інших працівників міліції. Проте Верховна Рада України не є суб'єктом правозастосування та не повноважна ухвалювати акти такого виду за винятком випадків, що прямо визначені Конституцією України. Тобто Верховна Рада України шляхом ухвалення законів, що є нормативними актами, не може звільняти окремого працівника або певні категорії працівників та повідомляти їх про можливе майбутнє звільнення. Звільнення особи можливе

на підставі не закону, а лише індивідуального акта права, повноважень щодо ухвалення якого Верховна Рада України не має. Випадки, коли Верховна Рада України уповноважена звільняти та призначати окремих осіб у спосіб ухвалення індивідуальних актів права, визначені приписами Основного Закону України. Конституційний Суд України дійшов висновку, що пункт 8 розділу XI „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону ухвалено Верховною Радою України за межами її конституційних повноважень.

Аналізуючи домірність (пропорційність) втручання у право на працю Бівалькевича Б.В. та дотримання наданих йому Основним Законом України гарантій захисту від незаконного звільнення, Конституційний Суд України врахував, що зміст конституційної гарантії захисту від незаконного звільнення полягає також у тому, що при законодавчому регулюванні цих відносин мають бути дотримані вимоги Конституції України щодо створення державою умов для повного здійснення громадянами права на працю у випадках, коли звільнення працівника відбувається всупереч його бажанню.

Конституційний Суд України вважає, що визначені в Кодексі та інших актах законодавства України юридичні інститути мають забезпечити надійне галузеве нормативне підґрунтя для ефективного виконання встановлених частиною другою статті 43 Конституції України обов’язків держави, зокрема зі створення умов для повного здійснення громадянами права на працю.

Конституційний Суд України також врахував, що Бівалькевич Б.В. перебував на службі в органах внутрішніх справ України з 1991 року, вислуга років на день його звільнення з посади заступника начальника управління розслідування особливо важливих кримінальних проваджень – начальника 1-го відділу Головного слідчого управління МВС України становила понад 26 років. Фактично суб’єкт права на конституційну скаргу не мав іншого професійного досвіду, ніж досвід, набутий протягом служби в органах внутрішніх справ України, а тому оспорюваний припис Закону містить, на думку Конституційного Суду України, ознаки істотного втручання у приватне та професійне життя Бівалькевича Б.В.

Конституційний Суд України вважає, що втручання у права суб’єкта права на конституційну скаргу з боку держави у процесі ліквідації міліції та створення нового органу правопорядку – поліції – мало бути домірним (пропорційним) та забезпечувати можливість продовження Бівалькевичем Б.В. професійної кар’єри в поліції або встановити гідні та передбачні за своїми змістом і наслідками умови для звільнення його зі служби.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що пункт 8 розділу XI „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону в посутньому зв’язку з іншими нормами Закону не містить домірних (пропорційних) засобів втручання у права суб’єкта права на конституційну скаргу та не враховує вимог низки конституційних приписів, а саме щодо змісту і спрямованості діяльності держави, які визначаються правами і свободами людини та їх гарантіями (перше речення частини другої статті 3 Конституції України); головного обов’язку держави щодо утвердження і забезпечення прав і свобод людини (третє речення частини другої статті 3 Конституції України); обов’язків держави

зі створення умов для повного здійснення громадянами права на працю (частина друга статті 43 Конституції України).

Конституційний Суд України вирішив не поширювати дію Рішення на правовідносини, які виникли з моменту набуття чинності пунктом 8 розділу XI „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону та продовжують існувати після дня ухвалення Конституційним Судом України Рішення, зважаючи на потребу в дотриманні балансу суспільно значущих інтересів у підтриманні легітимності створення такого органу виконавчої влади, як поліція, та приватних інтересів суб'єкта права на конституційну скаргу. Обрання іншого підходу в цій справі, на думку Конституційного Суду України, призвело б до перегляду правовідносин зі звільнення з посади не лише Бівалькевича Б.В., а також інших працівників міліції та правовідносин із прийняття на службу працівників поліції, чим було б порушено принцип верховенства права та поставлено під сумнів легітимність створення поліції.

Конституційний Суд України також вважає, що з метою захисту прав та інтересів суб'єкта права на конституційну скаргу Бівалькевич Б.В. має гарантоване Основним Законом України право на відшкодування матеріальної та моральної шкоди, якої він зазнав унаслідок застосування до нього пункту 8 розділу XI „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону, який згідно з Рішенням порушує приписи Конституції України. Ухилення держави від здійснення такого відшкодування знижує довіру до держави та органів державної влади й суперечить Основному Закону України.

РІШЕННЯ від 21 липня 2021 року № 5-п(II)/2021

Справа за конституційними скаргами Кременчуцького Анатолія Михайловича та Павлика Владислава Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) припису частини десятої статті 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення

Суддя-доповідач – С.П. Головатий

Рішенням визнано таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), припис частини десятої статті 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення [Кодекс], згідно з яким „постанова апеляційного суду набирає законної сили негайно після її винесення, є остаточною й оскарженню не підлягає“.

Ухвалюючи Рішення, Конституційний Суд України виходив із того, що сутнісний зміст права на судовий захист, що його встановлено частиною першою статті 55 Конституції України, слід визначати як у зв'язку з основними засадами судочинства, визначеними приписами частини другої статті 129 Конституції України, так і з урахуванням змісту права на справедливий суд, визначеного у статті 6 Конвенції про захист прав людини і

основоположних свобод 1950 року [Конвенція] та витлумаченого Європейським судом із прав людини.

Конституційний Суд України зазначив, що за чинним конституційним правопорядком, що його визначено приписами пункту 14 частини першої статті 92, пункту 8 частини другої статті 129 Конституції України, на рівні закону забезпечується право на апеляційний перегляд кожної справи, а право на касаційне оскарження судового рішення забезпечується лише в тих випадках, що їх визначив законодавець.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що з урахуванням міжнародних актів (Конвенції та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року [Пакт]), які є частиною національного законодавства, а отже, обов'язковими до виконання, та практики їх застосування заснування касаційних судів і встановлення в національному праві права на касаційне оскарження рішення суду не визнаються обов'язковими. Вирішення цих питань належить до сфери внутрішнього регулювання кожної держави, яка має право це унормувати на власний розсуд, керуючись доктриною „простору обдумування“ (*a margin of appreciation*).

Законодавець, унормовуючи в статті 294 Кодексу питання інстанційного перегляду/оскарження постанови судді у справах про адміністративні правопорушення, керуючись приписами пункту 14 частини першої статті 92, пункту 8 частини другої статті 129 Конституції України та свободою розсуду в рамках „широкого простору обдумування“, забезпечив право на апеляційний перегляд справ про адміністративні правопорушення, проте не встановив права на касаційне оскарження судового рішення в цих справах.

За такого нормативного регулювання суб'єктам права на конституційну скаргу, визнаним винними у скоєнні адміністративних правопорушень, було забезпечено право на судовий розгляд їх справ суддею суду першої інстанції та на повний перегляд цих справ судом апеляційної інстанції. Відповідно, у справах Кременчуцького А.М. та Павлика В.В. порушення права на судовий захист в аспекті забезпечення інстанційного перегляду їх справ не відбулося.

Конституційний Суд України констатував, що застосування припису частини десятої статті 294 Кодексу не призводить до порушення такої засади судочинства, як забезпечення у визначених законом випадках права на касаційне оскарження судового рішення, права на судовий захист, а отже, цей припис узгоджується з принципом „верховенства права“ (правовладдя).

Конституційний Суд України також зазначив, що припис частини десятої статті 294 Кодексу не вносить жодних питань, пов'язаних із реалізацією та забезпеченням гарантованого статтею 43 Конституції України права на працю, а стосується процесуального питання здійснення правосуддя – обсягу права на судовий захист у справах про адміністративні правопорушення. Отже, стаття 43 Конституції України для цілей розгляду цієї справи не є застосовною.

Конституційний Суд України підкреслив, що Європейський суд із прав людини, розглядаючи справи проти України, визнавав визначені в Кодексі адміністративні правопорушення кримінальними на підставі як природи (характеру) правопорушення, так і характеру й суворості (ступеня тяжкості)

адміністративного стягнення. Останнє насамперед стосується значних за розміром штрафів та адміністративного арешту.

Конституційний Суд України вважає, що, по-перше, в законодавстві України бракує розмежування кримінальних та адміністративних правопорушень на підставі чітких критеріїв, по-друге, накладення певних адміністративних стягнень за скоєння адміністративних правопорушень, зокрема значних за розміром штрафів, адміністративного арешту, має не лише превентивну мету, а й каральну, яка є характерною для кримінального покарання, а не адміністративного стягнення, та звернув увагу законодавця на потребу в розмежуванні на законодавчому рівні злочинів, адміністративних і дисциплінарних правопорушень за чіткими критеріями, оскільки це безпосередньо впливає з припису пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України та зобов'язань України як держави-учасниці Конвенції.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що проблема чинного законодавства про адміністративні правопорушення лежить не в площині процесуального обмеження права на касаційне оскарження постанов суду апеляційної інстанції у справах про адміністративні правопорушення (оскільки за своєю сутністю таке обмеження загалом є допустимим та не спричиняє порушення права на судовий захист), а в унормуванні в законодавстві про адміністративні правопорушення великої кількості правопорушень, які за своєю природою або характером і ступенем суворості стягнення належать до кримінальних правопорушень.

Розв'язання зазначеного питання, на думку Конституційного Суду України, має бути здійснено Верховною Радою України системно та невідкладно. Парламентові слід забезпечити законодавче регулювання цього питання таким чином, щоб адміністративні правопорушення було відмежовано від кримінальних на підставі чітких критеріїв, зокрема, з огляду на відмінність природи адміністративних і кримінальних правопорушень, характеру й суворості санкції, що її може бути застосовано до правопорушника за вчинення відповідно адміністративного або кримінального правопорушення.

Справа за конституційними скаргами Крупка Дмитра Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 81, частини першої статті 82 Кримінального кодексу України, Костіна Володимира Володимировича, Мельниченка Олександра Степановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 82 Кримінального кодексу України та за конституційною скаргою Гогіна Віктора Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 81 Кримінального кодексу України
(справа про перегляд вироку особи, караній на довічне позбавлення волі)

**Судді-доповідачі – С.П. Головатий,
В.В. Городовенко**

Рішенням визнано такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), частину першу статті 81, частину першу статті 82 Кримінального кодексу України [Кодекс] в тім, що вони унеможливають їх застосування до осіб, яких засуджено до відбування покарання у вигляді довічного позбавлення волі, та зобов'язано Верховну Раду України невідкладно привести нормативне регулювання, установлене статтями 81, 82 Кримінального кодексу України, у відповідність до Конституції України та цього Рішення.

Ухвалюючи Рішення, Конституційний Суд України виходив із того, що людська гідність як джерело всіх прав і свобод людини та їх основа є однією із засадничих цінностей українського конституційного ладу. Із статті 3 Конституції України випливає обов'язок держави забезпечувати охорону та захист людської гідності. Такий обов'язок покладено на всіх суб'єктів публічної влади. Верховна Рада України, ухвалюючи закони, має гарантувати належний захист та реалізацію прав і свобод людини, що є однією з умов забезпечення людської гідності як природної цінності. Своєю чергою, суди мають тлумачити юридичні норми так, щоб під час їх застосування це не завдавало шкоди людській гідності.

В аспекті розгляду цієї справи Конституційний Суд України зазначив, що право на повагу до гідності людини має безумовний характер; у міжнародному публічному праві це виражено через загальноновизнану формулу – *jus cogens* (імперативна норма), яка категорично забороняє всі форми нелюдських або таких, що принижують гідність, поведень або покарань. Отже, приписи статті 3, частин першої та другої статті 28 Конституції України становлять імператив для держави щодо забезпечення юридичних гарантій володіти гідністю, властивою кожній людині від народження. Цей імператив поширюється на ставлення держави до осіб, засуджених до обмеження або позбавлення волі. Відповідно до частини третьої статті 63 Конституції України засуджені особи користуються всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, що їх визначено законом і встановлено за вироком суду. Хоча засудження особи, яка вчинила протиправне діяння, до відбування покарання у вигляді обмеження або позбавлення волі неминуче матиме наслідком обмеження її права на свободу і недоторканність, це не означає, що державі дозволено посягати на людську гідність, обмежувати її або заперечувати.

Конституційний Суд України також виходив із того, що наслідком приєднання України до європейського правопорядку в питанні людських прав шляхом ратифікації Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року [Конвенція] є те, що запровадження і застосування кримінальних покарань у національному правопорядкові не може здійснюватися лише відповідно до національних критеріїв кримінального правосуддя. У цьому питанні обов'язок держави – керуватися також міжнародними стандартами в ділянці людських прав, зокрема тими, що стосуються людської гідності осіб, щодо яких застосовується покарання. Одним із таких стандартів є принцип, у якому втілено ідею: «Усі особи володіють людською гідністю, котру має бути захищено. Це стосується осіб, які зазнають кари, навіть тих, що скоїли найжахливіші злочини. Хоч кара неминуче обмежує людські права тих, хто її зазнав, вона не може відійняти в них їхньої засадничої гідності. Існує тісний зв'язок між захистом людської гідності всіх людей і заборонаю певних видів покарання, визначуваних по-різному як „жорстокі та виняткові“ або „нелюдські та такі, що принижують гідність“».

Конституційний Суд України вважає, що виокремлення Кодексом довічного позбавлення волі як виняткового й найсуворішого виду покарання узгоджується з принципами домірності тяжкості злочину і покарання за його вчинення, справедливості в кримінальному праві. Однак з метою реалізації зазначених принципів у кримінальному праві й у рамках функціонування інститутів умовно-дострокового звільнення від відбування покарання та/або заміни невідбутої частини покарання більш м'яким має бути виокремлено порядок дострокового звільнення засуджених від відбування покарання на довічне позбавлення волі, який врахував би юридичну природу цього виду покарання та не допускав його урівнювання з іншими видами кримінального покарання.

Конституційний Суд України також підкреслив, що приписи кримінально-виконавчого законодавства України, регламентуючи порядок і умови виконання та відбування кримінальних покарань, вказують на те, що його метою є захист інтересів особи, суспільства і держави шляхом створення умов для виправлення і ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами, а також запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими (статті 1, 2 Кримінально-виконавчого кодексу України).

Чинне українське законодавство визначає „виправлення засудженого“ як „процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки“, а „ресоціалізацію“ – як „свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві“; при цьому доконечною умовою ресоціалізації засудженого є його „виправлення“ (стаття 6 Кримінально-виконавчого кодексу України).

У випадку призначення судом покарання шляхом позбавлення волі винуватої особи, зокрема й засудження її до довічного позбавлення волі, постає

позитивний обов'язок держави сприяти в підготовленні такої особи до її можливої реінтеграції в суспільство (соціальної реабілітації) виходячи з того, що перед державою повсякчас стоїть вимога забезпечити кожного засобами, що дозволяють вести повноцінний спосіб життя у вільному суспільстві. В аспекті розгляду цієї справи є підстави стверджувати, що виправлення та соціальна реабілітація – як складові елементи мети будь-якого кримінального покарання – є правом особи, котру засуджено до довічного позбавлення волі.

Право особи на виправлення (*reformation*) та на соціальну реабілітацію (*social rehabilitation*) гарантовано частиною третьою статті 10 Міжнародного пакту про громадянські й політичні права 1966 року [Пакт], відповідно до якої держави зобов'язалися, що „пенітенціарна система включатиме таке ставлення до в'язнів, за якого неодмінною метою буде їх виправлення і соціальна реабілітація“.

Практикою Європейського суду з прав людини сформульовано загальні принципи застосування кари на довічне позбавлення волі в національних правопорядках в аспекті вимоги соціальної реабілітації та реінтеграції в суспільство.

У контексті українського конституційного правопорядку інтерес ув'язненого в соціальній реабілітації (ресоціалізації) впливає зі статті 23 Конституції України, відповідно до якої кожній людині гарантовано право на „вільний розвиток своєї особистості“ в суспільстві, „в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості“, у поєднанні зі статтею 3 Конституції України, що визначає гідність людини як найвищу цінність. Такий підхід дає змогу вести мову про право особи розвивати свою особистість вільно в поєднанні із захистом людської гідності.

Як свідчить практика Європейського суду з прав людини, неодмінною є вимога перегляду покарання на довічне ув'язнення, що застосовується як інструмент захисту людської гідності з огляду на зв'язок між надією на звільнення та людською гідністю. У контексті європейського правопорядку в ділянці людських прав „саме поняття звільнення поєднане з тією ідеєю, що людська гідність має стосунок до ресоціалізації довічно ув'язненої особи. Із цього випливає: звільнення означає, що довічно ув'язненим належить мати перспективу повернення в суспільство, якщо їх було ресоціалізовано та їх уже більше не вважають загрозою суспільству, і таке повернення відбувається тоді, коли вони все ще здатні бути активними членами суспільства“ [Dirk van Zyl Smith and Catherine Appleton. *Life Imprisonment: A Global Human Rights Analysis*. Cambridge (Massachusetts): Harvard University Press, 2019. P. 236].

В українському конституційному контексті зв'язок між надією на звільнення та людською гідністю міститься в понятті „право кожного на вільний розвиток“ (стаття 23 Конституції України).

Із практики Європейського суду з прав людини впливає стандарт щодо застосування країнами Європи кари на довічне ув'язнення з неодмінною вимогою перегляду цього виду покарання та щодо критеріїв і умов перегляду.

Досліджуючи питання про те, чи приписи Кодексу надають можливість звільнити від покарання засуджених до довічного позбавлення волі осіб та/або

звільнити їх від відбування такого покарання, Конституційний Суд України дійшов висновку, що Кодекс не містить приписів, які визначали б порядок звільнення таких осіб. Пряма можливість їх звільнення визначена у частині другій статті 87 Кодексу, за якою актом про помилування може бути здійснена заміна засудженому призначеного судом покарання у вигляді довічного позбавлення волі на позбавлення волі на строк не менше двадцяти п'яти років.

На думку Конституційного Суду України, порядок звільнення від відбування покарання на довічне позбавлення волі внаслідок помилування не можна вважати таким, що містить реальну перспективу звільнення в розумінні принципів, що їх сформулював Європейський суд із прав людини в своїй практиці щодо тлумачення статті 3 Конвенції.

З огляду на установлення Європейським судом із прав людини факту порушення Україною статті 3 Конвенції на підставі того, що покарання у вигляді довічного позбавлення волі є покаранням без перспективи звільнення, та з урахуванням того, що частина друга статті 28 Конституції України є тотожною статті 3 Конвенції, Конституційний Суд України вважає, що встановлене Кодексом покарання у вигляді довічного позбавлення волі як покарання без перспективи звільнення є несумісним із вимогами Конституції України.

Наявності перспективи звільнення від покарання у вигляді довічного позбавлення волі вимагає також Пакт, стаття 7 якого містить заборону катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження або покарання.

За результатами візитів до України у 2016 та 2017 роках Європейський комітет із питань запобігання катуванню чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню рекомендував Україні створити реалістичну перспективу звільнення від довічного позбавлення волі: „...Комітет змушений нагадати про основний принцип, що для того, щоб зменшити шкідливі наслідки ув'язнення та сприяти реінтеграції в'язнів із гарантуванням безпеки громади на волі, закон має передбачати реалістичну перспективу умовного звільнення для всіх засуджених, включно із засудженими до довічного позбавлення волі. Натепер це все ще не зроблено“ (Доповідь 2016 року, [СРТ/Inf (2017) 15], п. 40); „Комітет знову закликає українську владу внести зміни до законодавства з тим, щоб забезпечити можливість умовного (дострокового) звільнення для всіх засуджених до довічного позбавлення волі, за умови оцінки загрози, яку вони становлять для суспільства, на підставі індивідуальної оцінки ризиків“ (Доповідь 2017 року, [СРТ/Inf (2018) 41], п. 81).

Досліджуючи питання можливості застосування до осіб, які відбувають покарання у вигляді довічного позбавлення волі, інститутів умовно-дострокового звільнення від відбування покарання та/або заміни невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням, Конституційний Суд України виходив із того, що поняття „довічне позбавлення волі“ означає строк позбавлення волі, що триває до завершення життя. Строк відбуття покарання у вигляді довічного позбавлення волі охоплює проміжок часу між двома подіями в часі: перша – момент набуття вироком юридичної сили, друга – яка неминуче

коли-небудь настає – смерть. Тому визначити певну частину строку відбування покарання особи, засудженої до довічного позбавлення волі, з метою застосування до неї статей 81, 82 Кодексу неможливо. Статті 81, 82 Кодексу не містять особливого та належного порядку дострокового звільнення від відбування покарання у вигляді довічного позбавлення волі, відповідно до якого особу, засуджену до цього виду покарання, можна було б достроково звільнити від його відбування, зважаючи на принципи домірності тяжкості злочину і покарання за його вчинення та вимоги справедливості в кримінальному праві. До того ж поширення статей 81, 82 Кодексу на осіб, котрих засуджено до довічного позбавлення волі, без визначення для них особливого та належного порядку їх дострокового звільнення від відбування цього покарання спричинить юридичну невизначеність у правозастосуванні зазначених статей. Унаслідок цього унеможливлено досягнути мету покарання, як її визначено в частині другій статті 50 Кодексу, а саме таких її складових елементів, як виправлення особи, котру засуджено до довічного позбавлення волі, та ресоціалізацію такої особи. Наведене також свідчить про невиконання державою її позитивного обов'язку сприяти в підготовленні засудженої до довічного позбавлення волі особи до її можливої ресоціалізації/реінтеграції в суспільство. Отже, засуджена до довічного позбавлення волі особа позбавлена можливості реалізувати право довести своє виправлення та право на ресоціалізацію, а відповідно й можливості перегляду її покарання з метою оцінювання процесу змін, які відбулися в особистості такої засудженої особи, та ступеня її небезпеки для суспільства як передумови її повернення до суспільства. Потреба в такому перегляді впливає з частини другої статті 65 Кодексу, згідно з якою особі, яка вчинила злочин, має бути призначено покарання, що є потрібним і достатнім для її виправлення та попередження нових злочинів.

Незастосовність до осіб, які відбувають покарання у вигляді довічного позбавлення волі, інституту умовно-дострокового звільнення від відбування такого покарання, який унормовано статтею 81 Кодексу, та/або інституту заміни невідбутої частини покарання більш м'яким, як його передбачено в статті 82 Кодексу, в системному зв'язку з іншими приписами Кодексу, якими врегульовано питання покарання довічним позбавленням волі, свідчить про відсутність будь-якої перспективи звільнення таких осіб. У контексті українського законодавства такий вид покарання, як довічне позбавлення волі, має наслідком довічне виключення особи з суспільства, що має суто каральну функцію.

Конституційний Суд України вважає, що довічне позбавлення волі як вид кримінального покарання не суперечить приписам частини першої статті 3, статті 23, частини другої статті 28 Конституції України, якщо засудженому до такого виду покарання на законодавчому рівні гарантовано право на дострокове звільнення від відбування такого покарання та/або заміну невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням.

Водночас довічне позбавлення волі особи без подальшої можливості її звільнення означає урівняння строку довічного позбавлення волі з позбавленням волі до завершення природнього життя людини, а отже, заперечує не тільки мету

покарання, а й саму сутність людської гідності, ставить під сумнів її абсолютний характер та становить порушення позитивного обов'язку держави захищати гідність людини.

Конституційний Суд України також зазначив, що з метою реалізації статей 3, 23, 28 Конституції України та приведення Кодексу у відповідність до Конституції України, а також з огляду на міжнародні зобов'язання, що їх взяла на себе Україна шляхом набуття членства в Раді Європи, обов'язком Верховної Ради України є законодавчо забезпечити реалістичну перспективу звільнення осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, від подальшого відбування такого покарання шляхом унормування порядку заміни довічного позбавлення волі більш м'яким покаранням або умовно-дострокового звільнення. При цьому потрібно враховувати, що заміна невідбутої частини покарання у вигляді довічного позбавлення волі більш м'яким покаранням не має бути передумовою умовно-дострокового звільнення. Окрім того, Конституційний Суд України вважає, що особі, котру засуджено до довічного позбавлення волі, має бути також, за її потреби, забезпечено безперешкодне надання безоплатної правничої допомоги з метою належного підготовки документів, що потребуються, та захисту її інтересів під час розгляду питання про умовно-дострокове звільнення та/або заміну невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням шляхом судового перегляду.

РІШЕННЯ від 20 жовтня 2021 року № 7-р(II)/2021

Справа за конституційною скаргою Приватного акціонерного товариства „Чернігівоблбуд“ щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпункту „б“ пункту 1 частини третьої статті 14 Закону України „Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків“

Суддя-доповідач – В.Р. Мойсик

Рішенням визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), підпункт „б“ пункту 1 частини третьої статті 14 Закону України „Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків“ від 4 вересня 2008 року № 500–VI зі змінами [Закон], яким передбачено, що включений до статутного капіталу товариства гуртожиток передається у власність територіальної громади без згоди власника гуртожитку за рішенням суду.

Ухвалюючи Рішення, Конституційний Суд України наголосив, що умову повного відшкодування власникові вартості об'єкта приватної власності в разі його примусового відчуження з мотивів суспільної необхідності встановлено безпосередньо частиною п'ятою статті 41 Основного Закону України, а відтак це питання перебуває поза межами дискреційних повноважень Верховної Ради України; законодавець у межах своєї компетенції має лише забезпечити гарантії реалізації встановленої зазначеним положенням Конституції України умови.

Конституційний Суд України зазначив, що як на конституційному рівні, так і на рівні міжнародних договорів, які є частиною національного

законодавства України в разі надання Верховною Радою України згоди на їх обов'язковість (частина перша статті 9 Конституції України), встановлено можливість обмеження права власності з урахуванням інтересів суспільства, зокрема й у зв'язку з потребою забезпечення захисту інших конституційних прав громадян, зокрема права на житло.

За Законом громадяни можуть реалізувати конституційне право на житло шляхом приватизації жилих приміщень у гуртожитках лише за умови перебування останніх у комунальній власності (власності територіальної громади).

Конституційний Суд України звернув увагу на зміну підходів законодавця до врегулювання способів передавання у власність територіальних громад гуртожитків, що їх включено до статутних капіталів товариств, і вважає, що законодавець, змінюючи редакцію статті 14 Закону, послідовно обмежував права власників гуртожитків, що їх включено до статутних капіталів товариств, при передаванні таких гуртожитків у власність територіальних громад: від передання виключно на компенсаційній основі до запровадження можливості передання гуртожитку на повністю безкомпенсаційній основі за рішенням суду без згоди власника гуртожитку. Запроваджені зміни могли б бути виправданими в разі забезпечення справедливого балансу між інтересами суспільства (забезпечення реалізації конституційного права на житло мешканцями гуртожитків) та вимогами Основного Закону України щодо захисту права власності (прав власників таких гуртожитків).

Досліджуючи питання щодо захисту права власності, Конституційний Суд України зазначив, що згідно з практикою Європейського суду з прав людини в разі невинуватеного втручання держави в право особи мирно володіти своїм майном у державі виникає зобов'язання відшкодувати такій особі завдану їй шкоду; виплата компенсації за майно є суттєвим фактором при оцінці наявності справедливої рівноваги між інтересами суспільства та приватних осіб; така компенсація має бути обґрунтовано пов'язаною з вартістю майна на час його відчуження. Натомість відповідно до частини четвертої статті 14 Закону розмір компенсації вартості гуртожитків, що їх передають згідно з Законом у власність територіальних громад на частково-компенсаційній або компенсаційній основі, розраховується відповідно до вартості гуртожитків, за якою їх було включено до статутних капіталів товариств. Наведене дало Конституційному Суду України підстави для висновку, що встановлений Верховною Радою України спосіб реалізації конституційного права на житло мешканців гуртожитків і намагання держави мінімізувати на рівні національного законодавства певні фінансові витрати на компенсації власникам гуртожитків призвели до диспропорції між суспільно значущою метою (забезпечення житлових прав мешканців гуртожитків) та юридичними механізмами, які було використано задля її досягнення.

Конституційний Суд України також дійшов висновку про те, що має бути дотримано справедливого балансу між гарантією захисту права приватної власності, зокрема і від примусового відчуження без дотримання умови попереднього і повного відшкодування її вартості (частина п'ята статті 41

Конституції України), та конституційним правом осіб, які проживають у гуртожитках, на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг та житло (стаття 48 Конституції України).

Такий справедливий баланс впливає з вимог статті 47 Основного Закону України: „кожен має право на житло. Держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду“ (частина перша); „громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону“ (частина друга); „ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду“ (частина третя).

Законодавець зобов'язаний урахувати те, що людина і гідні умови її життя є метою та осердям конституційного ладу України, визнаються найвищою цінністю (преамбула, частина перша статті 3 Конституції України), та не може вдаватися до такого законодавчого регулювання, яке уможливило б примусове позбавлення осіб житла виключно через зміну власника гуртожитку, що могло б поставити осіб та членів їх сімей у винятково складне соціальне становище, не сумісне з їх людською гідністю – однією з засадничих цінностей конституційного ладу України.

До Рішення додано окрему думку судді Г.В. Юровської, в якій наведено власні міркування стосовно зазначених у Рішенні юридичних позицій.

2.2. СПРАВИ, ЯКІ СТАНОМ НА 31 ГРУДНЯ 2021 РОКУ ПЕРЕБУВАЛИ НА РОЗГЛЯДІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

СПРАВИ ЗА КОНСТИТУЦІЙНИМИ ПОДАННЯМИ

У 2021 році на розгляді Конституційного Суду України перебували:

– **справа за чотирма конституційними поданнями** (розглядалися в об'єднаному провадженні):

1) Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 6 частини першої, пунктів 2, 13 частини другої, частини третьої статті 3 Закону України „Про очищення влади“ від 16 вересня 2014 року № 1682–VII.

Суб'єкт права на конституційне подання вважає, що окремі положення Закону не відповідають частині першій статті 8, статті 61, частині першій і пункту 5 частини п'ятої статті 126 Конституції України, оскільки суперечать принципу правової визначеності як складової принципу верховенства права та встановлюють юридичну відповідальність суддів за одне й те саме правопорушення;

2) 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частин третьої, шостої статті 1, частин першої, другої, третьої, четвертої, восьмої статті 3, пункту 2 частини п'ятої статті 5, пункту 2

Прикінцевих та перехідних положень Закону України „Про очищення влади“ від 16 вересня 2014 року № 1682–VII.

Автори вважають згадані положення такими, що порушують конституційні принципи верховенства права, рівності і справедливості, заборони дискримінації, правової визначеності, законності, презумпції невинуватості, дотримання і гарантування базових (природних) прав людини, індивідуального характеру відповідальності, незворотності дії в часі законів;

3) Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 1, пунктів 7, 8, 9 частини першої, пункту 4 частини другої статті 3, пункту 2 Прикінцевих та перехідних положень Закону України „Про очищення влади“ від 16 вересня 2014 року № 1682–VII.

Заявник стверджує, що оскаржувані положення Закону не відповідають положенням частини третьої статті 22, статті 38, статті 58, частини другої статті 61, частини першої статті 62, частини першої статті 64 Конституції України, оскільки визнають колективно винними без забезпечення індивідуального підходу до відповідальності, порушують принцип презумпції невинуватості, допускають звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод (зокрема осіб, які перебувають на публічній службі) та обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина у випадках, не передбачених Конституцією України;

4) Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 4 Закону України „Про очищення влади“ від 16 вересня 2014 року № 1682–VII.

Суб'єкт права на конституційне подання вважає, що оскаржуване положення Закону суперечить гарантованому праву на рівний доступ до державної служби, закріпленому в частині другій статті 38 Конституції України, а також частині другій статті 61, частині першій статті 62 Основного Закону України, оскільки не містить важелів забезпечення індивідуального підходу до відповідальності та суперечить принципу презумпції невинуватості.

– **справа за конституційним поданням** Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про систему гарантування вкладів фізичних осіб“ від 23 лютого 2012 року № 4452–VI.

На думку автора клопотання, Закон не відповідає вимогам статті 6, частини першої статті 8, частини четвертої статті 13, статей 21, 22, частин першої, четвертої, п'ятої статті 41 Конституції України, оскільки оспорювані положення Закону порушують принципи поділу державної влади, верховенства права, рівності прав вкладників та можуть створити ситуацію, за якої фізична особа (вкладник) протиправно позбавляється права власності на вклад.

– **справа за конституційним поданням** 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України „Про запобігання корупції“ та статті 366-1 Кримінального кодексу України.

Народні депутати України вважають, що оспорювані положення Закону порушують конституційні принципи верховенства права, правової визначеності, законності, індивідуальної відповідальності, заборони втручання в особисте життя та поширення конфіденційної інформації, тому вони не відповідають вимогам статей 8, 19, 21, 22, 24, 28, 32, 38, 41, 43, 57, 58, 61, 62, 64, 68, 75 Основного Закону України.

– **справа за конституційним поданням** Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу четвертого частини першої статті 208 Кримінального процесуального кодексу України.

Автор клопотання стверджує, що оспорюване положення Кодексу суперечить частинам другій, третій статті 29 Конституції України, оскільки розширює вичерпний перелік випадків, у яких уповноважені законом органи можуть застосовувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід без вмотивованого рішення суду.

Суб'єкт права на конституційне подання також вважає, що абзац четвертий частини першої статті 208 Кодексу не відповідає юридичній визначеності як елементу принципу верховенства права, гарантованого частиною першою статті 8 Конституції України, оскільки передбачає дискреційні повноваження уповноважених осіб щодо затримання особи без ухвали слідчого судді, суду за відсутності в законодавстві критеріїв, які дають підстави для ухвалення такого рішення.

– **справа за конституційним поданням** 49 народних депутатів України щодо невідповідності положенням частини другої статті 6, частин першої, другої статті 8, частини другої статті 19, частин першої, другої, третьої статті 35, частин першої, п'ятої статті 36, частин першої, четвертої статті 37, частин другої, третьої статті 84, частини третьої статті 88, статті 91 Конституції України (неконституційності) Закону України «Про внесення зміни до статті 12 Закону України „Про свободу совісті та релігійні організації“ щодо назви релігійних організацій (об'єднань), які входять до структури (є частиною) релігійної організації (об'єднання), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі, яка законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України» від 20 грудня 2018 року № 2662–VIII.

Автори клопотання стверджують, що Закон нівелює релігійну свободу та міжконфесійний мир в Україні, порушує конституційні права та свободи громадян, зокрема право на свободу світогляду і віросповідання, право на свободу об'єднання в організації для здійснення та захисту своїх прав і свобод й задоволення інтересів, право безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культу і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність та є прямим втручанням держави у церковні справи, що суперечить положенням частин першої, другої, третьої статті 35, частин першої, п'ятої статті 36, частин першої, четвертої статті 37 Конституції України.

Вони вважають також, що Закон не відповідає положенням частини другої статті 6, частини другої статті 8, частини другої статті 19, частин другої, третьої статті 84, частини третьої статті 88 Конституції України через порушення конституційної процедури його розгляду та ухвалення.

– **справа за конституційним поданням** 51 народного депутата України щодо невідповідності Конституції України (неконституційності) положень Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ від 2 червня 2016 року № 1402–VIII, якими передбачено: „Перебуваючи на посаді, суддя не може бути кандидатом на виборні посади в органах державної влади (крім судової) та органах місцевого самоврядування, а також брати участь у передвиборчій агітації“ (друге речення частини четвертої статті 54); „Суддя до звільнення з посади або припинення його повноважень не може бути нагороджений державними нагородами, а також будь-якими іншими нагородами, відзнаками, грамотами. Суддя може бути нагороджений державними нагородами лише за проявлену ним особисту мужність і героїзм в умовах, пов’язаних із ризиком для життя“ (частина дев’ятого статті 56).

На думку народних депутатів України, положення другого речення частини четвертої статті 54 Закону не відповідають статтям 8, 22, 24, 38, 64, 127 Конституції України, а положення частини дев’ятої статті 56 Закону суперечать статтям 1, 8, 9, 21, 22, 23, 24, 92 Основного Закону України. За їхніми словами, положення другого речення частини четвертої статті 54 Закону „являє собою довільне та розширене тлумачення вимог частини другої статті 127 Конституції України, якими суддів фактично позбавлено пасивного виборчого права“. Крім того, положення частини дев’ятої статті 56 Закону закріплюють дискримінацію суддів відносно решти представників влади в Україні на предмет нагородження державними нагородами та іншими нагородами, відзнаками, грамотами.

– **справа за конституційним поданням** 51 народного депутата України щодо офіційного тлумачення положень статті 7, частини сьомої статті 20, пунктів 12, 15, 16 частини першої статті 92, частин першої – п’ятої статті 118, частини другої статті 133, частин першої – четвертої статті 140, частин другої, четвертої статті 141 Конституції України в контексті таких питань:

– чи може Київська міська рада утворювати відділи, управління та інші виконавчі органи не в структурі Київської міської державної адміністрації;

– чи може бути звільнена Президентом України з посади голови Київської міської державної адміністрації особа, обрана Київським міським головою, за умови, якщо повноваження особи, обраної Київським міським головою, не припинені в установленому законодавством порядку;

– чи може бути призначена Президентом України на посаду голови Київської міської державної адміністрації особа, не обрана Київським міським головою, за умови, якщо повноваження особи, обраної Київським міським головою, не припинені в установленому законодавством порядку.

Необхідність в офіційному тлумаченні вказаних конституційних положень обґрунтовується „неможливістю вирішення порушених у конституційному

поданні питань існуючими способами усунення правових колізій, а також існуванням різних правових точок зору на їх вирішення“.

– **справа за конституційним поданням** 45 народних депутатів України щодо невідповідності статтям 1, 6, 8, 19, 85, 92, 106, 116 Конституції України (неконституційності) положень частини першої, пункту 1 частини третьої статті 11, частини другої (за конституційним поданням – пунктів 1, 3 частини другої) статті 23 Закону України „Про Державне бюро розслідувань“ від 12 листопада 2015 року № 794–VIII у частині закріплення повноважень Президента України призначати на посаду директора Державного бюро розслідувань [Бюро], визначати трьох членів комісії з проведення конкурсу на зайняття посад директора Бюро, його першого заступника і заступника та інформування директором Бюро Президента України з основних питань діяльності Бюро та його підрозділів про виконання покладених на них завдань, а також подання Президенту України щорічного письмового звіту про діяльність Бюро за попередній рік.

На думку народних депутатів України, стаття 106 Конституції України, яка містить вичерпний перелік повноважень Президента України, не передбачає призначення ним керівників центральних органів виконавчої влади (у тому числі директора Бюро), членів конкурсної комісії з відбору керівників будь-яких центральних органів виконавчої влади, а також здійснення Президентом України контролю за роботою таких органів виконавчої влади, спрямування і координації їх діяльності¹.

– **справа за конституційним поданням** 51 народного депутата України щодо невідповідності Конституції України (неконституційності) положень розділу I, абзацу другого підпункту 1 пункту 2 розділу II Закону України «Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України „Про перелік об’єктів права державної власності, що не підлягають приватизації“» від 2 жовтня 2019 року № 145–IX, яким Верховна Рада України постановила визнати таким, що втратив чинність, Закон України „Про перелік об’єктів права державної власності, що не підлягають приватизації“, та в Законі України „Про приватизацію державного і комунального майна“ в частині другій статті 4 абзац дев’ятнадцятий виключити.

Народні депутати України вважають, що положення розділу I Закону не відповідають статті 1, частині другій статті 6, частинам першій, другій статті 8, частині четвертій статті 13, статті 16, частині першій статті 17, частині другій статті 19, пунктам 33, 36 частини першої статті 85 Конституції України, а положення абзацу другого підпункту 1 пункту 2 розділу II Закону суперечать частині четвертій статті 13, частині першій статті 17 Основного Закону України.

– **справа за конституційним поданням** 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень першого речення частини першої статті 13 Конституції України, відповідно до якого земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України,

¹ У частині конституційного подання відмовлено у відкритті конституційного провадження у справі.

природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу, та частини першої статті 14 Конституції України, згідно з якою земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави, у системному зв'язку з іншими положеннями Конституції України:

– преамбули, у якій закріплено, що Верховна Рада України від імені Українського народу – громадян України всіх національностей, виражаючи суверенну волю народу, спираючись на багатовікову історію українського державотворення і на основі здійсненого українською нацією, усім Українським народом права на самовизначення, дбаючи про забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя, піклуючись про зміцнення громадянської злагоди на землі України та підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України, прагнучи розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну, правову державу, усвідомлюючи відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішнім та майбутніми поколіннями, керуючись Актом проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року, схваленим 1 грудня 1991 року всенародним голосуванням, приймає цю Конституцію – Основний Закон України;

– статті 1, відповідно до якої Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава;

– частини другої статті 3, згідно з якою права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави;

– частини другої статті 5, за якою носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ; народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування;

– частини четвертої статті 13, відповідно до якої держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки; усі суб'єкти права власності рівні перед законом.

На думку авторів клопотання, відсутність офіційного тлумачення поняття землі як об'єкта права власності Українського народу, основного національного багатства в контексті першого речення частини першої статті 13, частини першої статті 14 Конституції України може в подальшому поставити під сумнів відповідність Основному Закону України будь-якого з ухвалених законів, а також призвести до порушення громадянської злагоди в Україні. Народні депутати України стверджують, що право власності на землю Українського народу і право власності на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад, держави не є тотожними.

– **справа за конституційним поданням** Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо невідповідності статті 1, частині другій статті 3, частинам першій, другій статті 8, частині другій статті 19, частинам другій, третій статті 22, статті 40, частинам першій, другій статті 46, статті 64

Конституції України (неконституційності) статті 90, підпункту 1 пункту 2 розділу XI „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону України „Про державну службу“ від 10 грудня 2015 року № 889–VIII [Закон № 889], частини сьомої статті 21 Закону України „Про службу в органах місцевого самоврядування“ від 7 червня 2001 року № 2493–III [Закон № 2493].

Згідно з оспорюваними положеннями Закону № 889 пенсійне забезпечення державних службовців здійснюється відповідно до Закону України „Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування“ (стаття 90); визнано таким, що втратив чинність, Закон України „Про державну службу“ від 16 грудня 1993 року № 3723–XII зі змінами, крім статті 37, що застосовується до осіб, зазначених у пунктах 10 і 12 розділу XI „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону № 889 (підпункт 1 пункту 2 розділу XI „Прикінцеві та перехідні положення“). За частиною сьомою статті 21 Закону № 2493 пенсійне забезпечення посадових осіб місцевого самоврядування здійснюється відповідно до Закону України „Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування“.

Автор клопотання стверджує, що оспорюваними положеннями Закону № 889 та Закону № 2493 змінено умови пенсійного забезпечення державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, а також не передбачено права на перерахунок (індексацію) пенсій, призначених за Законом України „Про державну службу“ від 16 грудня 1993 року № 3723–XII зі змінами, тому вони не відповідають окремим положенням Конституції України.

– **справа за конституційним поданням** 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)“.

Суб’єкт права на конституційне подання стверджує, що оспорюваний Закон не відповідає статтям 6, 8, 19, 155 Конституції України, оскільки його прийняття Верховною Радою України відбулося з порушенням конституційної процедури розгляду та ухвалення, а отже, парламент порушив принцип верховенства права та діяв у спосіб, не передбачений Конституцією України.

Автори клопотання зазначили, що „Верховна Рада України після відкликання законопроекту № 7203 від 17 жовтня 2017 року, проігнорувавши Висновок Конституційного Суду України від 19 червня 2018 року № 2-в/2018, та проголосувавши за новий проект закону № 7203 від 30 серпня 2019 року, не дотримавшись вимог щодо ухвалення закону про внесення змін до Конституції України на чергових сесіях парламенту, тим самим здійснила грубе порушення встановленої Основним Законом України процедури внесення змін до Конституції України“.

– **справа за конституційним поданням** 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України „Про верифікацію та моніторинг державних виплат“, „Про банки і банківську діяльність“, „Про Державну прикордонну службу України“,

„Про захист персональних даних“, „Про державну реєстрацію актів цивільного стану“, „Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування“, „Про Державний реєстр виборців“, „Про інформацію“, „Про зайнятість населення“, „Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус“, „Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень“, „Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань“.

Суб’єкт права на конституційне подання вважає, що зазначені оспорювані положення законів України суперечать частині першій статті 8 та частині другій статті 32 Конституції України, оскільки в них, зокрема, не дотримано принципу правової визначеності як складової верховенства права, а заявлена „легітимна мета верифікації та один із її елементів – обробка конфіденційної інформації без згоди особи, не узгоджується з жодним із трьох суспільних інтересів, зазначених у частині другій статті 32 Конституції України: національною безпекою, економічним добробутом, правами людини“.

– **справа за конституційним поданням** 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури“ [Закон № 113].

Автори клопотання вважають, що прийняття Закону № 113 „обумовило звуження змісту та обсягу існуючих прав громадян, запровадило дуалізм правових засад організації і діяльності прокуратури України, статусу прокурорів“.

На думку народних депутатів України, Закон № 113 не відповідає приписам статей 8, 92, 131 Основного Закону України, оскільки „запроваджує подвійне правове регулювання діяльності прокуратури України, повноважень Генерального прокурора, статусу прокурорів, порядку та підстав їх звільнення та призначення“, порушує конституційний принцип правової визначеності, а його норми недостатньо конкретні та чіткі, а тому „можуть довільно тлумачитись, що призводить до порушення основоположних прав людини і громадянина, які гарантовані Конституцією України“.

У конституційному поданні стверджується, що Закон № 113 суперечить статтям 22, 24, 43 та 64 Конституції України, оскільки його нормами „протиправно обмежено обсяг та позбавлено трудових прав і гарантій працівників органів прокуратури, які проголошені Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами, ратифікованими Україною“, зокрема, ці норми „порушують гарантовані права громадян на працю, запроваджують дискримінаційне свавільне та безпідставне звільнення певної категорії осіб, надаючи при цьому певні привілеї іншим“.

Крім того, суб’єкт права на конституційне подання вважає, що, ухваливши Закон № 113, положення якого, на думку авторів клопотання, суперечать приписам статей 8, 9, 19, 22, 24, 43, 64, 92, 106, 131¹ Конституції України,

Верховна Рада України вийшла за межі своїх повноважень, чим порушила частину другу статті 19 Основного Закону України.

– справа за конституційним поданням 56 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України „Про повну загальну середню освіту“.

У конституційному поданні стверджується, що положення абзацу третього частини другої статті 22 Закону не відповідають частині першій статті 8, частинам першій, другій статті 24, частинам першій, шостій статті 43 Конституції України, оскільки „нівелюють конституційне право громадян на працю, а також запроваджують дискримінаційні трудові умови для осіб, які досягли пенсійного віку“².

– справа за двома конституційними поданнями (розглядаються в об’єднаному провадженні):

1) 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення“ та окремих положень Земельного кодексу України зі змінами, внесеними вказаним законом.

Народні депутати України зауважують, що земля – це єдиний стратегічний ресурс, який не підлягає відтворенню і є умовою життєздатності та збереження генофонду української нації, від якого залежить продовольча безпека та економічна роль України у світі; втрата землі, яка є складовою території держави, становить загрозу втрати державою свого суверенітету, а в найгіршому випадку – припинення існування держави як такої, адже територія держави, передусім земля, є невід’ємним атрибутом будь-якої державності.

Суб’єкт права на конституційне подання стверджує, що земля як об’єкт права власності Українського народу є основним національним багатством, перебуває під особливою охороною держави, що насамперед стосується саме земель сільськогосподарського призначення.

На переконання авторів клопотання, під час прийняття Закону була порушена процедура його розгляду та ухвалення.

Народні депутати України наголошують, що лише Український народ наділений правом приймати рішення про розпорядження таким об’єктом права власності, як земля, через всеукраїнський референдум;

2) 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення“.

На переконання авторів клопотання, „Закон є неконституційним, оскільки його прийняття Верховною Радою України відбулося з порушенням конституційної процедури розгляду та ухвалення, а положення Закону, як і його мета, суперечать приписам Конституції України“.

² У частині конституційного подання відмовлено у відкритті конституційного провадження у справі.

Народні депутати України наголошують, що „питання, які стосуються землі, яка є об’єктом власності Українського народу не можуть вирішуватись всупереч його волі, без волевиявлення громадян України на всеукраїнському референдумі“.

– **справа за конституційним поданням** 142 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремого положення абзацу четвертого преамбули Конституції України.

Автори клопотання просять надати офіційне тлумачення окремого положення абзацу четвертого преамбули Конституції України, а саме сполучення слів „гідних умов її життя“ у системному зв’язку з такими положеннями Конституції України:

– права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов’язком держави (частина друга статті 3);

– держава забезпечує захист прав усіх суб’єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки; усі суб’єкти права власності рівні перед законом (частина четверта статті 13);

– держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей (частина п’ята статті 17).

На думку авторів клопотання, потреба в офіційному тлумаченні окремого положення абзацу четвертого преамбули Конституції України у системному зв’язку із зазначеними положеннями Основного Закону України виникла з метою з’ясування, які умови життя людини слід вважати гідними з урахуванням соціальної спрямованості економіки держави, а також що є показником гідних умов життя людини в аспекті головного обов’язку держави утверджувати і забезпечувати права і свободи людини.

– **справа за конституційним поданням** 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України щодо протидії зловживанням правами народних депутатів України у ході законодавчої процедури“.

Суб’єкт права на конституційне подання вважає, що під час розгляду та ухвалення Закону було порушено законодавчу процедуру, зокрема вимоги частини п’ятої статті 83, частини першої статті 93 Конституції України.

Автори клопотання також зазначають, що всупереч положенням статті 1, частини другої статті 5, частин першої, другої статті 8, частин другої, третьої статті 22, частин першої статті 38, частин першої, другої, третьої статті 79, частин першої статті 93 Конституції України Закон передбачає позбавлення народного депутата України можливості належним чином відстоювати своє право законодавчої ініціативи, яке він, серед іншого, реалізує через подання поправок і пропозицій до проектів законів України.

– справа за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Господарського кодексу України, законів України „Про Кабінет Міністрів України“, „Про трубопровідний транспорт“, „Про управління об’єктами державної власності“.

Автори клопотання стверджують, що оспорювані законодавчі положення не відповідають статті 1, частині другій статті 6, частинам першій, другій статті 8, частині другій статті 19, статті 85, частині першій статті 113, пунктам 5, 9 статті 116 Конституції України, оскільки, зокрема, їх „прийнято не у розвиток конституційних норм щодо здійснення Кабінетом Міністрів України управління об’єктами державної власності, а навпаки, – з метою усунення Уряду України від здійснення покладених на нього Конституцією повноважень, що розбалансовує систему здійснення державної влади“.

Суб’єкт права на конституційне подання також вважає, що „обмеживши повноваження Кабінету Міністрів України щодо здійснення управління об’єктами державної власності, спрямування і координації роботи міністерств, інших органів виконавчої влади Верховна Рада України перевищила свої конституційні повноваження“.

– справа за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про недопущення переслідування та покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань, та визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України“.

Народні депутати України, зокрема, вважають, що оспорюваний Закон „ліквідує інститут охорони життя та здоров’я людини державою та нівелює принцип невідворотності покарання“, а також формує „у суспільстві враження про дозволеність безкарно вчиняти злочини проти життя і здоров’я людини“.

Автори клопотання зазначають, що, передбачивши можливість застосування положень Закону України „Про застосування амністії в Україні“, Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення під час реалізації Закону в частині, що йому не суперечить, законодавець поставив Закон над кодексами, що регулюють кримінальне та кримінально-процесуальне законодавство, чим порушив принцип юридичної визначеності.

Суб’єкт права на конституційне подання також стверджує, що Закон ухвалено з порушенням приписів статей 89, 93 Конституції України, оскільки проект Закону не був розглянутий комітетом Верховної Ради України та внесений на розгляд парламенту без його висновку, а народні депутати України були позбавлені права на подання пропозицій та поправок до нього, оскільки Закон був прийнятий за процедурою *ad hoc*; набрання чинності Законом відбулося з порушенням вимог статей 94, 112 Конституції України, оскільки підписання Закону було здійснено Головою Верховної Ради України, який не був повноважний виконувати обов’язки Президента України.

– **справа за конституційним поданням** 58 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України „Про Державне бюро розслідувань“.

На переконання авторів клопотання, законодавець не дотримав вимог Основного Закону України – у статті 1 Закону змінив статус Державного бюро розслідувань, «перейменувавши центральний орган виконавчої влади по здійсненню правоохоронної діяльності на „державний правоохоронний орган“», по суті, вивівши його з системи центральних органів виконавчої влади та підпорядкувавши Президенту України, що призвело до порушення конституційного принципу поділу державної влади.

Народні депутати України наголошують, що положення Закону, якими передбачено наділення Президента України повноваженнями визначати організаційну структуру Державного бюро розслідувань, призначати на посаду та звільняти з посади Директора Державного бюро розслідувань, визначати склад комісії з проведення конкурсу на зайняття посади Директора Державного бюро розслідувань, затверджувати Положення про Раду громадського контролю та порядок її формування, не відповідають статті 106 Конституції України, оскільки Президент України наділений не властивими йому повноваженнями поза межами конституційно визначених.

Суб'єкт права на конституційне подання зауважує, що оспорювані положення Закону суперечать „і основам правового порядку в Україні, оскільки законодавець розширив функції та обсяг повноважень Президента України на законодавчому рівні, порушуючи положення статті 106 Конституції України щодо виключного обсягу та змісту повноважень Президента України, передбачених Основним Законом України. Такими діями законодавець порушив конституційні вимоги, передбачені статтями 8 та 19 Конституції України щодо забезпечення правового порядку та необхідності дотримання принципу верховенства права та Конституції“.

– **справа за конституційним поданням** 64 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності“ та цього закону в цілому, окремих положень Цивільного кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, законів України „Про Національний банк України“, „Про банки і банківську діяльність“, „Про систему гарантування вкладів фізичних осіб“, „Про виконавче провадження“ зі змінами, внесеними Законом України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності“ [Закон № 590].

Народні депутати України вважають, що оспорювані положення зазначених законодавчих актів надають Національному банку України, Фонду

гарантування вкладів фізичних осіб та пов'язаним із ними державним установам переваги щодо оскарження їхніх розпорядчих актів перед іншими учасниками судового процесу. Крім того, на думку авторів клопотання, змінами, внесеними Законом № 590, знівельовано принцип верховенства права, засади змагальності та рівності учасників судового процесу і таким чином порушено право на справедливий суд та ефективний судовий захист позивачів у справах щодо оскарження вказаних розпорядчих актів.

У конституційному поданні також зазначено про порушення процедури розгляду та ухвалення Закону № 590 (реєстр. № 2571-д).

– **справа за конституційним поданням** 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Господарського кодексу України, Закону України „Про управління об'єктами державної власності“, вимог до незалежного члена наглядової ради державного унітарного підприємства та господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 10 березня 2017 року № 142, Порядку визначення та затвердження кандидатур представників держави, які призначаються до наглядових рад державних унітарних підприємств, і тих, які беруть участь у загальних зборах та обираються до наглядових рад господарських товариств, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 10 березня 2017 року № 143.

Автори клопотання, зокрема, вважають таким, що суперечить Конституції України, наділення Кабінету Міністрів України повноваженнями щодо самостійного врегулювання відносин, пов'язаних з управлінням об'єктами державної власності, замість їх встановлення на рівні закону.

У конституційному поданні також стверджується, що оспорювані положення, за якими, зокрема, більшість у наглядових радах державних підприємств становлять незалежні члени, які при прийнятті управлінських рішень мають керуватися інтересами таких підприємств, та які уможливають обрання незалежними членами таких рад й іноземців, не відповідають статті 1, частині другій статті 5, частині другій статті 6, частинам першій, другій статті 8, частині четвертій статті 13, частині першій статті 17, частині другій статті 19, частині першій статті 38, статті 75, пункту 12 частини першої статті 92, пункту 5 статті 116 Конституції України.

– **справа за конституційним поданням** 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців першого – четвертого частини другої, частини третьої, частин шостої – дев'ятої, частин двадцятої, двадцять першої, двадцять другої, частин двадцять шостої, частин двадцять восьмої – тридцять третьої статті 91, статті 92 Закону України „Про альтернативні джерела енергії“ [Закон № 555], частин другої, четвертої, пункту 3 частини дев'ятої статті 65 Закону України „Про ринок електричної енергії“ [Закон № 2019].

Народні депутати України вважають, що під час ухвалення Закону № 555 Верховна Рада України як законодавчий орган вийшла за межі своїх повноважень, втрутившись у сферу конституційних повноважень іншої гілки влади, зокрема виконавчої, безальтернативно встановивши на законодавчому рівні коефіцієнти та механізм розрахунку „зеленого“ тарифу, чим позбавила повноважний орган виконавчої влади його дискреції та повноважень будь-яким чином їх змінювати; оспорювані положення Закону № 2019, на думку народних депутатів України, у своєму взаємозв'язку призводять до неправомірних витрат з Державного бюджету України та його розбалансування.

– **справа за конституційним поданням** 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про Вищий антикорупційний суд“.

У конституційному поданні наголошено, що Закон суперечить статті 1, частині першій статті 2, частині другій статті 5, частинам першій, другій статті 8, статті 21, частинам другій, третій статті 22, частині першій статті 24, частині першій статті 38, частині другій статті 43, пункту 3 частини першої статті 85, пункту 14 частини першої статті 92, частині шостій статті 125, частинам першій, другій статті 126, частинам третій, четвертій статті 127, частині першій статті 128, пункту 8 частини другої статті 129, частині першій статті 130, пункту 1 частини першої статті 131 Конституції України.

Народні депутати України стверджують, що положення Закону, які визначають: статус Вищого антикорупційного суду (стаття 1); особливості внесення змін до Закону (частина друга статті 2); повноваження Вищого антикорупційного суду (частина перша статті 4); кількість суддів Вищого антикорупційного суду (частина перша статті 5); вимоги до суддів Вищого антикорупційного суду, а також обмеження для кандидатів на посаду судді цього суду (частини друга, четверта статті 7); процедуру проведення конкурсу на зайняття посади судді Вищого антикорупційного суду та наділення повноваженнями Громадської ради міжнародних експертів (стаття 8); додаткові гарантії безпеки суддів Вищого антикорупційного суду (стаття 10); моніторинг доброчесності суддів Вищого антикорупційного суду (стаття 11); забезпечення житлових умов судді Вищого антикорупційного суду (стаття 13), „не відповідають Конституції України, оскільки враховуючи їх юридичну невизначеність, звужують існуючий об'єм і зміст прав громадян, в тому числі, трудових, які проголошені Конституцією та законами України“. На думку авторів клопотання, „є всі підстави для визнання Закону неконституційним повністю“.

– **справа за конституційним поданням** 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу третього пункту 51 Порядку організації та проведення біржових аукціонів з продажу нафти сирової, газового конденсату власного видобутку і скрапленого газу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України „Про організацію та проведення

біржових аукціонів з продажу нафти сирової, газового конденсату власного видобутку і скрапленого газу“ від 16 жовтня 2014 року № 570.

Відповідно до абзацу третього пункту 51 Порядку продавець виконує свої зобов'язання щодо постачання нафти сирової, газового конденсату і скрапленого газу після надходження коштів від покупця у повному обсязі відповідно до умов договору купівлі-продажу. У конституційному поданні стверджується, що „оспорюваним положенням встановлено правовий режим власності на названі види сировини“ та передбачено нерівні конкурентні умови для учасників ринку нафти і газу. Врегулювавши правовідносини, які мають визначатися виключно законами України, Кабінет Міністрів України вийшов за межі своїх повноважень.

– **справа за конституційним поданням** 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 96¹, 96² Кримінального кодексу України.

Автори клопотання вважають, що оспорювані положення Кодексу не відповідають зазначеним положенням Конституції України (є неконституційними), оскільки спеціальна конфіскація дублює покарання у вигляді конфіскації майна, порушує принцип пропорційності, принцип індивідуалізації відповідальності та презумпцію невинуватості, позбавляє права приватної власності.

– **справа за конституційним поданням** 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України „Про запобігання корупції“, „Про прокуратуру“, „Про Національне антикорупційне бюро України“, „Про Державне бюро розслідувань“, „Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів“, Кримінального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України.

В окреме конституційне провадження виділено питання конституційності положень:

– абзаців сімнадцятого, вісімнадцятого частини першої статті 1, пунктів 2, 2¹, 3, 8–11 частини першої, частини третьої статті 46 Закону України „Про запобігання корупції“ від 14 жовтня 2014 року № 1700–VII зі змінами у взаємозв'язку з положеннями статті 368⁵ Кримінального кодексу України;

– частини четвертої статті 23, частини третьої статті 24, частини третьої статті 26, абзацу другого частини першої статті 34, абзацу другого частини другої статті 81, частини четвертої статті 89, абзацу другого частини четвертої статті 116, пункту 1¹ частини першої статті 150, частини третьої статті 151, частини п'ятої статті 153, абзацу другого частини восьмої статті 272, пункту 4 частини четвертої статті 274, статей 290, 291, 292, абзацу другого частини першої статті 351 Цивільного процесуального кодексу України у взаємозв'язку з окремими положеннями частини другої статті 69 Закону України „Про запобігання корупції“ від 14 жовтня 2014 року № 1700–VII зі змінами;

– пункту 3 частини п'ятої статті 8, абзацу четвертого частини третьої, абзацу п'ятого частини четвертої, частини восьмої статті 23 Закону України „Про прокуратуру“ від 14 жовтня 2014 року № 1697–VII зі змінами;

– пункту 10 частини першої статті 16, пунктів 2, 4, 17 частини першої статті 17, статті 19, абзацу чотирнадцятого пункту 1 частини третьої статті 26 Закону України „Про Національне антикорупційне бюро України“ від 14 жовтня 2014 року № 1698–VII зі змінами;

– пункту 8¹ частини першої статті 6, пунктів 2¹, 2², 10, 11 частини першої статті 7, абзацу першого частини першої, частини другої статті 8 Закону України „Про Державне бюро розслідувань“ від 12 листопада 2015 року № 794–VIII зі змінами;

– пунктів 2, 3, 4 частини першої статті 1, частини першої статті 2, пункту 2 частини першої статті 15, пункту 1 частини першої статті 16, абзацу першого частини першої статті 19, абзацу першого частини першої статті 20, частини четвертої статті 23, пунктів 1–4 частини першої статті 25 Закону України „Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів“ від 10 листопада 2015 року № 772–VIII зі змінами.

Автори клопотання вважають, що окремі положення вказаних законодавчих актів не відповідають статтям 1, 3, частині другій статті 6, частинам першій, другій статті 8, частині другій статті 19, статті 21, частинам другій, третій статті 22, частинам першій, другій статті 24, частинам першій, другій статті 32, частинам першій, четвертій, шостій статті 41, статті 58, частині другій статті 61, частинам першій, другій, третій статті 62, статті 64, частині першій статті 68 Конституції України.

– **справа за конституційним поданням** 45 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 1 частини другої статті 37, статті 45, пункту 12 розділу XII „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ від 2 червня 2016 року № 1402–VIII та окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України, Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України.

У конституційному поданні стверджується, що «судова система очолюється неконституційним органом „Великою Палатою Верховного Суду“, який тільки за назвою є частиною від Верховного Суду, а за функціями та компетенцією є окремим від Верховного Суду судом інстанцією, судді якого призначаються у порушення єдиного статусу судді за непередбаченою у Конституції процедурою».

– **справа за конституційним поданням** 45 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про особливості приватизації підприємств Державної акціонерної компанії „Укррудпром“» [Закон], розпорядження Кабінету Міністрів України «Про

заходи щодо приватизації пакетів акцій підприємств ДАК „Укррудпром“» [Розпорядження].

Автори клопотання вважають, що Закон та Розпорядження не відповідають положенням частини четвертої статті 13, статті 21, частин другої, третьої статті 22, частин першої, другої статті 24, частин другої статті 41, частин першої, третьої статті 42, частин першої статті 64 Конституції України. Вони стверджують, що більшість приписів Закону „встановлюють та забезпечують реалізацію привілейованого права інвесторів набути у власність пакети акцій підприємств Укррудпрому“.

– **справа за конституційним поданням** Верховного Суду щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 105 Конституції України.

На думку автора клопотання, потреба в офіційному тлумаченні положення частини першої статті 105 Конституції України виникла у зв'язку з тим, що „у Конституції України імунітет глави Української держави визначено без конкретних параметрів, короткою формулою; в Основному Законі не конкретизовано, у чому саме полягає недоторканність Президента України. Водночас у законодавстві України немає норм, які б деталізували імунітет глави держави та уточнювали підстави і процесуальний порядок притягнення 65 Президента України до відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень“.

Верховний Суд зазначає, що алгоритм визначення складових недоторканності Президента України наведено в Рішенні Конституційного Суду України від 10 грудня 2003 року № 19-рп/2003 у справі щодо недоторканності та імпідменту Президента України, з аналізу якого Верховний Суд вбачає, що Президента України протягом строку обіймання цієї посади не може бути притягнуто саме до кримінальної відповідальності та може бути усунуто з посади лише на підставі конституційної процедури імпідменту; згідно з чинним законодавством України Президента України можна притягнути до кримінальної відповідальності лише після закінчення терміну його повноважень або в разі дострокового припинення його повноважень у порядку імпідменту; питання про те, чи можна Президента України притягнути до адміністративної відповідальності, у цьому Рішенні не розкрито.

Разом із тим, як стверджує суб'єкт права на конституційне подання, Президент України є суб'єктом окремих адміністративних правопорушень. Правоохоронні органи склали протоколи про вчинення Президентом України адміністративних правопорушень та надсилали їх до судів для ухвалення рішень про притягнення глави держави до адміністративної відповідальності. Верховний Суд також зазначає, що національні суди не завжди однаково підходять до вирішення питань про можливість притягнення Президента України до адміністративної відповідальності.

– **справа за конституційним поданням** Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 3 розділу III „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону України «Про визнання таким, що

втратив чинність, Закону України „Про перелік об’єктів права державної власності, що не підлягають приватизації“».

Згідно з оспорюваним положенням Закону забороняється вчиняти виконавчі дії відповідно до Закону України „Про виконавче провадження“ щодо об’єктів права державної власності, які на день набрання чинності Законом були включені до переліків, затверджених Законом України „Про перелік об’єктів права державної власності, що не підлягають приватизації“, протягом трьох років з дня набрання чинності Законом, крім стягнення грошових коштів і товарів, що були передані в заставу за кредитними договорами.

На думку Верховного Суду, пункт 3 розділу III „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону „обмежує конституційне право особи на судовий захист та порушує конституційні гарантії щодо обов’язковості судового рішення“.

– справа за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) постанови Кабінету Міністрів України «Про реалізацію експериментального проекту 66 „Національний оператор на ринку тютюнових виробів“» від 9 вересня 2020 року № 840.

На переконання авторів клопотання, Постанова є неконституційною, оскільки її положення спрямовані на „неправомірне обмеження конкуренції, встановлення та закріплення на тривалий час монопольного становища одного суб’єкта підприємницької діяльності на ринку“, унеможливають „здійснення підприємницької діяльності іншими суб’єктами господарювання у вказаній сфері“, а також „змушують решту учасників ринку тютюнових виробів України до співпраці із юридичною особою, яку визначено Національним оператором, безвідносно до їхньої волі та принципу свободи підприємництва“.

Народні депутати України стверджують, що, видавши Постанову, Кабінет Міністрів України вийшов за межі своїх повноважень, оскільки свобода підприємницької діяльності може обмежуватися виключно законами.

– справа за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 6 частини першої статті 4, частини третьої статті 11 Закону України „Про добровільне об’єднання територіальних громад“.

Автори клопотання вважають, що оспорювані положення Закону не відповідають зазначеним положенням Конституції України, оскільки „наявність законодавчо встановленого механізму об’єднання територіальних громад суперечить ідеології добровільного об’єднання територіальних громад та призводить до звуження конституційного права жителів громади на таке добровільне об’єднання“.

– справа за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради України „Про утворення та ліквідацію районів“.

Автори клопотання зазначають, що Верховна Рада України, прийнявши Постанову, встановила нові засади адміністративно-територіального устрою України на середньому (субрегіональному) рівні та фактично змінила територіальний устрій України.

Народні депутати України стверджують, що станом на сьогодні для пересічних громадян України не зрозуміло, до якого суду звертатися; для з'ясування відповідної інформації необхідно витратити додаткові зусилля, що не сприяє забезпеченню доступу громадян України до правосуддя. Система органів прокуратури, досудового слідства побудована згідно з адміністративно-територіальним устроєм країни, тому при зміні меж територій районів необхідно буде узгоджувати всю систему правоохоронних органів для визначення їх підвідомчості й підсудності справ.

Крім того, на думку суб'єкта права на конституційне подання, громадяни України позбавляються реального доступу як до органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування, так і до судів. Укрупнення територій районів створить додаткові ускладнення, що в подальшому призводитиме до затягування судових процесів та порушення процесуальних строків; процедура реорганізації судів у зв'язку з укрупненням районів потребує залучення величезних організаційних і матеріальних ресурсів. На думку народних депутатів України, прийняття Постанови створило правову невизначеність щодо функціонування судової влади та доступу громадян України до правосуддя.

Постановою визначено міста, які стали адміністративними центрами відповідних районів. На переконання авторів клопотання, законодавство України не містить поняття „адміністративний центр району“, а також не унормовує особливості статусу адміністративно-територіальних одиниць у зв'язку з визначенням їх такими центрами. Зазначене, на думку народних депутатів України, не відповідає принципу юридичної визначеності, закріпленому в статті 8 Конституції України.

– справа за двома конституційними поданнями:

1) Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) приписів частини шостої статті 4 Закону України „Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення“ від 19 жовтня 2017 року № 2168–VIII [Закон № 2168].

Автор конституційного подання зазначає, що протягом 2017–2019 років Верховною Радою України було прийнято низку законів з питань реформування системи охорони здоров'я в Україні, насамперед Закон № 2168, а також внесено зміни до інших законів у цій сфері правовідносин (так звана медична реформа). На початку 2020 року перед Україною постав виклик боротьби з пандемією гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, у зв'язку з чим Кабінетом Міністрів України було встановлено карантин та здійснено відповідне правове регулювання з метою запобігання її поширенню на території України. На переконання суб'єкта права на конституційне подання, розпочата медична реформа із наступним встановленням на законодавчому та

підзаконному рівнях у деяких випадках неспівмірних меті засобів її досягнення – протиепідемічних заходів, призвели до порушень та обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, свідченням чого є численні звернення громадян з даних питань до Уповноваженого.

Суб'єкт права на конституційне подання вважає, що положення частини шостої статті 4 Закону № 2168 „крім випадків, встановлених законом“ „є неконституційним, оскільки не відповідає конституційним умовам правомірності обмежень права на охорону здоров'я“, а „існування можливості звуження програми медичних гарантій у наведеному законодавчому положенні... суперечить Конституції України“.

2) 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення“ від 19 жовтня 2017 року № 2168–VIII.

Автори клопотання, обґрунтовуючи твердження про неконституційність Закону в цілому, вказують, що оспорювані положення Закону, „які визначають його правову природу (правове визначення), сутність та цілі, не відповідають Конституції України, його норми, враховуючи їх юридичну невизначеність, унеможливають правозастосування та забезпечення конституційної гарантії права на охорону здоров'я“.

– **справа за конституційним поданням** Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) приписів частин п'ятої, шістнадцятої статті 16 Закону України „Основи законодавства України про охорону здоров'я“ від 19 листопада 1992 року № 2801–XII зі змінами [Основи], частини четвертої статті 29 Закону України „Про захист населення від інфекційних хвороб“ від 6 квітня 2000 року № 1645–III [Закон № 1645], абзацу другого розділу II Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII [Закон № 76].

Обґрунтовуючи неконституційність оспорюваних положень Основ, Закону № 76, автор клопотання наголошує, що положеннями частини третьої статті 49 Конституції України гарантовано „нескорочення існуючої мережі державних і комунальних закладів охорони здоров'я“.

На думку Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, оскільки у положеннях частини четвертої статті 29 Закону № 1645 «не визначено які саме права в умовах встановлення карантину і на який період часу можуть бути обмежені, то положення „встановлюються тимчасові обмеження прав фізичних і юридичних осіб“ частини четвертої статті 29 Закону № 1645 не відповідає положенням статей 8, 49, 64 Конституції України».

Автор клопотання підсумовує, що оспорювані положення Основ, Закону № 1645, Закону № 76 суперечать положенням статей 1, 3, частин першої, другої статті 8, частин другої, третьої статті 22, статті 49, частини першої статті 64 Конституції України.

– **справа за конституційним поданням** 45 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статей 133–191, підпункту 2 пункту 2 розділу XXXXII „Прикінцеві та перехідні положення“ Виборчого кодексу України [Кодекс] зі змінами.

Статті 133–191 структурно утворюють Книгу третю Кодексу „Вибори народних депутатів України“, яка регулює підготовку та проведення виборів народних депутатів України. Зокрема, за її положеннями основні засади виборів народних депутатів України є такими: вибори народних депутатів України здійснюються на засадах пропорційної системи за єдиними списками кандидатів у народні депутати України в загальнодержавному виборчому окрузі, з яких формуються регіональні виборчі списки кандидатів у народні депутати України від партій; право на участь у розподілі депутатських мандатів набувають партії, на підтримку регіональних виборчих списків кандидатів у народні депутати України від яких у межах загальнодержавного округу подано п'ять і більше відсотків загальної кількості голосів виборців, які підтримали регіональні виборчі списки кандидатів у народні депутати України від усіх партій у межах загальнодержавного округу.

Підпунктом 2 пункту 2 розділу XXXXII „Прикінцеві та перехідні положення“ Кодексу визнано таким, що втратив чинність з дня набрання чинності Кодексом, Закон України „Про вибори народних депутатів України“ від 17 листопада 2011 року № 4061–VI зі змінами, крім положень щодо організації та проведення проміжних виборів і заміщення народних депутатів України, обраних у загальнодержавному виборчому окрузі, повноваження яких достроково припинені, що діють до наступних чергових або позачергових виборів народних депутатів України.

Автори клопотання стверджують, що оспорюваними положеннями Кодексу фактично змінено систему виборів народних депутатів України, зокрема скасовано мажоритарну систему відносної більшості, за якою до дня набрання чинності Кодексом здійснювалося обрання 225 народних депутатів України.

– **справа за конституційним поданням** 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) указів Президента України „Про відсторонення від посади судді Конституційного Суду України“ від 29 грудня 2020 року № 607/2020 [Указ № 607], „Про відсторонення від посади судді Конституційного Суду України“ від 26 лютого 2021 року № 79/2021 [Указ № 79], „Про деякі питання забезпечення національної безпеки України“ від 27 березня 2021 року № 124/2021 [Указ № 607].

Указом № 607 Тупицького Олександра Миколайовича було відсторонено від посади судді Конституційного Суду України строком на два місяці, а Указом № 79 – ще на один місяць, починаючи з 28 лютого 2021 року; Указом № 124 скасовано Указ Президента України „Про призначення О. Тупицького суддею Конституційного Суду України“ від 14 травня 2013 року № 256/2013 [Указ № 256] та Указ Президента України „Про призначення О. Касмініна суддею Конституційного Суду України“ від 17 вересня 2013 року № 513/2013 [Указ № 513].

На думку авторів клопотання, Президент України, видавши Указ № 607 та Указ № 79 (щодо відсторонення О. Тупицького від посади судді Конституційного Суду України), вийшов за межі своїх конституційних повноважень, а Указом № 124 „у неконституційний спосіб з перевищенням своїх повноважень“ глава держави скасував Указ № 256 і Указ № 513 (якими О. Тупицького та О. Касмініна було призначено суддями Конституційного Суду України), чим порушив гарантії діяльності Конституційного Суду України та фундаментальний конституційний принцип презумпції невинуватості.

Автори клопотання стверджують, що Указ № 607, Указ № 79 та Указ № 124 видані з перевищенням конституційних повноважень Президентом України, суперечать конституційним засадам організації державної влади в Україні та конституційним принципам діяльності Конституційного Суду України, а також посягають на конституційно-правовий статус судді Конституційного Суду України.

Народні депутати України вважають, що Указ № 607, Указ № 79, Указ № 124 не відповідають статті 1, частині другій статті 6, частинам першій, другій статті 8, частині другій статті 19, частинам першій, третій статті 106, частині другій статті 147, частинам першій, другій статті 149, статті 149¹ Конституції України.

– **справа за конституційним поданням** Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзацу тринадцятого пункту 23¹ розділу III „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону України „Про Вищу раду правосуддя“ від 21 грудня 2016 року № 1798–VIII [Закон № 1798], абзаців першого, шостого та одинадцятого пункту 4 розділу II „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо порядку обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя та діяльності дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя“ від 14 липня 2021 року № 1635–IX [Закон № 1635].

Автор клопотання стверджує, що передбачений абзацом тринадцятим пункту 23¹ розділу III „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону № 1798 порядок ухвалення рішень Етичною радою нівелює визначений законом порядок формування Вищої ради правосуддя, чим порушує принцип незалежності суддів, а також зазначає, що ухвалення парламентом нормативно-правових актів (стосовно положення, що міститься в абзаці першому пункту 4 розділу II „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону № 1635) має ознаки втручання парламенту в незалежність судової влади загалом.

У конституційному поданні Верховний Суд наголошує, що встановлений абзацом шостим пункту 4 розділу II „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону № 1635 порядок відсторонення члена Вищої ради правосуддя від посади може призвести до припинення діяльності органу державної влади – Вищої ради правосуддя, який здійснює конституційні повноваження, а врегульований абзацами п'ятим – одинадцятим вказаного пункту порядок звільнення члена

Вищої ради правосуддя має ознаки невідповідності принципу верховенства права.

– **справа за конституційним поданням** Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 11 частини першої статті 34, пункту 10¹ розділу XIII „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону України „Про виконавче провадження“ від 2 червня 2016 року № 1404–VIII [Закон № 1404], пунктів 5¹, 5² розділу III „Перехідні та прикінцеві положення“ Закону України „Про особливості утворення акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування“ від 23 лютого 2012 року № 4442–VI [Закон № 4442].

На думку суб'єкта права на конституційне подання, оспорювані приписи Закону № 1404 та Закону № 4442 не відповідають положенням статті 8, частини другої статті 19, частин першої, другої статті 55, пункту 9 частини другої статті 129, частин першої, другої статті 129¹ Конституції України (є неконституційними).

– **справа за конституційним поданням** 99 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положення першого речення статті 4 Конституції України, а саме словосполучення „єдине громадянство“.

Необхідність в офіційному тлумаченні зазначеного положення статті 4 Конституції України народні депутати України обґрунтовують „неможливістю вирішення“ порушених у клопотанні питань „існуючими способами усунення правових колізій, існуванням різних правових точок зору на їх вирішення“ та поданням Президентом України на розгляд до Верховної Ради України проєкту Закону України про внесення змін до Закону України „Про громадянство України“ щодо підстав і порядку набуття та припинення громадянства України, реєстр. № 6368 від 2 грудня 2021 року, прийняття якого, на їхню думку, всупереч конституційному принципу єдиного громадянства легалізує в Україні множинне громадянство.

Автори клопотання вважають, що легалізація множинного громадянства можлива лише після відповідного тлумачення вказаного положення Конституції України в аспекті поняття „єдине громадянство“ у випадку підтвердження Конституційним Судом України того, що конституційний принцип єдиного громадянства не суперечить принципу множинного громадянства.

СПРАВИ ЗА КОНСТИТУЦІЙНИМИ ЗВЕРНЕННЯМИ

У 2021 році на розгляді Конституційного Суду України перебувала справа за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статей 85 та 106 Конституції України щодо порядку призначення на посади та звільнення з посад Директора Національного антикорупційного бюро України та Директора

Державного бюро розслідувань (реєстр. № 5133) вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

У Законопроекті пропонується:

«1. Внести до Конституції України такі зміни:

1) частину першу статті 85 доповнити пунктами 25¹ і 25² такого змісту:

„25¹) надання згоди на призначення на посаду за результатами конкурсного відбору та звільнення з посади Президентом України Директора Національного антикорупційного бюро України;

25²) надання згоди на призначення на посаду за результатами конкурсного відбору та звільнення з посади Президентом України Директора Державного бюро розслідувань“;

2) частину першу статті 106 доповнити пунктами 11¹ і 11² такого змісту:

„11¹) у порядку, визначеному законом, призначає на посаду та звільняє з посади за згодою Верховної Ради України Директора Національного антикорупційного бюро України, з відбором кандидатур на посаду на конкурсних засадах;

11²) у порядку, визначеному законом, призначає на посаду та звільняє з посади за згодою Верховної Ради України Директора Державного бюро розслідувань, з відбором кандидатур на посаду на конкурсних засадах“.

2. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування».

СПРАВИ ЗА КОНСТИТУЦІЙНИМИ СКАРГАМИ

У 2021 році на розгляді Конституційного Суду України перебували:

– **справа за конституційною скаргою** Марго Поліни Олександрівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 1 частини п'ятої, частини сьомої статті 454 Цивільного процесуального кодексу України.

На думку скаржниці, згадані положення Кодексу „фактично виключають цілу категорію обов'язкових до виконання рішень з-під судового контролю, унеможливають їх перегляд з метою виправлення явної судової помилки або наслідків зловживання правом“, а також порушують „її право на доступ до суду, а саме право на оскарження рішення“.

– **справа за конституційною скаргою** Самсіна Ігоря Леонovichа щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення другого речення частини першої статті 54 Закону України „Про судоустрій і статус суддів“.

Як вважає Самсін І.Л., оспорюване положення Закону суперечить вимогам статті 8 (щодо принципу правової визначеності як складової верховенства права), статті 58 (щодо неприпустимості зворотної дії закону в часі та притягнення до відповідальності за діяння, які на час їх вчинення

не визначались законом як правопорушення) Конституції України, а також пункту 2 частини шостої статті 126 Основного Закону України щодо змісту поняття „порушення суддею вимог щодо несумісності“.

На думку автора клопотання, ті порушення, які зазначені у частині третій статті 1 та частині сьомій статті 3 Закону України „Про очищення влади“, що можуть мати наслідком застосування заборон та відповідно включатися у несумісність судді в розумінні другого речення частини першої статті 54 Закону України „Про судоустрій і статус суддів“, не відповідають конституційному змісту цього поняття, розкритому в частині другій статті 42, частині другій статті 127 Основного Закону України.

Скаржник також наголошує, що «включення у поняття несумісності як підстави для звільнення судді наявності щодо нього заборони, яка була застосована з підстав, передбачених частиною третьою статті 1, частиною третьою статті 4 (подання чи неподання певної заяви), та/або частинами першою, другою, четвертою статті 3 Закону України „Про очищення влади“ (зайняття певних посад)», є порушенням презумпції невинуватості, свідчить про привласнення парламентом функції зі здійснення правосуддя, не відповідає конституційній zasadі індивідуалізації юридичної відповідальності, принципу пропорційності як складовій верховенства права та суперечить статті 8, частині другій статті 61, частині першій статті 62, частинам першій та другій статті 124 Конституції України.

Самсін І.Л. вважає, що внаслідок застосування судом оспорюваного положення Закону порушено його конституційні права на невтручання в особисте і сімейне життя, на управління державними справами, на працю, які гарантовані статтями 32, 38, 43 Конституції України.

– **справа за конституційною скаргою** Приватного акціонерного товариства „Одестеплокомуненерго“ щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення підпункту „а“ пункту 2 частини шостої статті 37 Закону України „Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень“.

Суб’єкт права на конституційну скаргу вважає, що оспорюване положення Закону надає Міністерству юстиції України повноваження позбавляти особу права власності шляхом скасування державної реєстрації на підставі помилок, допущених державним реєстратором, чим порушує положення частини четвертої статті 41 Конституції України. Крім того, на його думку, оспорюване положення Закону встановлює відповідальність особи – власника нерухомого майна – за помилки, допущені державним реєстратором як представником держави, що суперечить частині другій статті 3 Конституції України.

– **справа за конституційною скаргою** Барсегяна Геворка Сенекеримовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 485 Митного кодексу України.

Суб'єкт права на конституційну скаргу вважає, що встановлення законодавцем у статті 485 Кодексу абсолютно визначеної санкції (не визначено найнижчої і найвищої меж розміру штрафу), неможливість зменшення штрафних санкцій, відсутність альтернативних видів санкцій за вчинення відповідного правопорушення свідчить про недотримання вимог частини другої статті 61 Конституції України. На думку автора клопотання, нічим не обмежений розмір штрафу за порушення митних правил, передбачений оспорюваними положеннями Кодексу, перетворюється з міри відповідальності на інструмент позбавлення особи її власності, надмірного обмеження права на достатній життєвий рівень, що не відповідає частині першій статті 41, статті 48 Основного Закону України.

– **справа за конституційною скаргою** Публічного акціонерного товариства „АЗОТ“ щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення пункту 1 частини третьої статті 320 Господарського процесуального кодексу України.

На думку автора клопотання, оспорюване положення Кодексу обмежує гарантоване частинами першою, другою статті 55 Конституції України право на судовий захист „до міри, яка несумісна із сутністю цього права, оскільки забороняє перегляд у зв'язку з виключними обставинами виконаного судового рішення, яким із застосуванням неконституційної норми закону на користь суб'єкта владних повноважень був вирішений майновий спір із суб'єктом приватного права; унеможливаючи всупереч статті 151² Конституції України виконання рішень Конституційного Суду України та відновлення конституційних прав і свобод, які порушені застосуванням неконституційної норми закону, оспорюване положення Кодексу нівелює саму сутність правосуддя та суперечить головному призначенню суду в демократичному суспільстві – захищати конституційні права і свободи від порушень та незаконних посягань“.

Товариство зазначає, що застосування Верховним Судом положення пункту 1 частини третьої статті 320 Кодексу призвело до порушення його прав, гарантованих положеннями статті 21, частини другої статті 22, частин першої, четвертої статті 41, частини першої статті 42, частин першої, другої статті 55 та частини першої статті 64 Конституції України.

– **справа за конституційною скаргою** Мосюрчака Василя Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 розділу XI „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону України „Про державну службу“ від 10 грудня 2015 року № 889–VIII, пункту 5 розділу III „Прикінцеві положення“ Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення“ від 2 березня 2015 року № 213–VIII.

Автор клопотання вважає, що зазначеними положеннями Закону № 889, Закону № 213 значно звужено зміст права на пенсійне забезпечення державних службовців шляхом обмеження встановлених раніше гарантій щодо перерахунку

пенсій, оскільки до набрання чинності оспорюваними нормами він мав право на перерахунок пенсії відповідно до статті 37¹ Закону № 3723.

– **справа за конституційною скаргою** Дядечка Івана Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзацу другого частини першої, частини третьої статті 88 Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ від 2 червня 2016 року № 1402–VIII зі змінами.

Автор клопотання вважає, що внаслідок застосування в остаточному судовому рішенні в його справі оспорюваних положень Закону було порушено принцип верховенства права. Він стверджує, що частина третя статті 88 Закону „обмежує судовий контроль встановленням вичерпного переліку формальних (а не змістовних) підстав для оскарження рішення ВККС України та позбавляє можливості здійснення оцінки доказів та фактичних обставин справи у ході здійснення такого контролю“, що вказує на невідповідність цієї норми частині третій статті 124 Конституції України, а також суперечить частинам другій, шостій статті 55 Конституції України.

– **справа за конституційною скаргою** Кошевого Віктора Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) припису статті 90 Закону України „Про державну службу“ від 10 грудня 2015 року № 889–VIII.

Заявник стверджує, що «Законом № 889 (ст. 90) закріплено правило, за яким пенсійне забезпечення державних службовців здійснюється відповідно до Закону України „Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування“ від 09.07.2003 № 1058–IV, стаття 42 якого виключає можливість перерахунку пенсії, в разі підвищення розміру заробітку працюючих державних службовців, як це було передбачено в Законі № 3723 (стаття 37¹)», що порушує його право на соціальний захист та право на достатній життєвий рівень, право на охорону здоров’я та медичну допомогу. На думку заявника, „використовуючи норми Закону № 889–VIII в частині пенсійного забезпечення державних службовців (стаття 90) в остаточному судовому рішенні, застосовано силу зворотної дії положень статті 37¹ Закону № 3723, чим допущено порушення норми частини 1 ст. 58 Конституції України...“.

– **справа за конституційною скаргою** Дем’яносова Миколи Власовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пунктів 3, 9 розділу II „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України“ від 6 грудня 2016 року № 1774–VIII.

Суб’єкт права на конституційну скаргу стверджує, що запроваджене оспорюваними положеннями Закону регулювання визначення посадових окладів призвело до зменшення посадових окладів суддів, які не пройшли кваліфікаційного оцінювання, у понад 2 рази, а отже, до суттєвого зменшення розміру матеріального забезпечення таких суддів та зниження конституційних гарантій їх незалежності, що суперечить частині першій статті 126 Конституції України, а також порушує право кожного на судовий захист його прав і свобод.

На думку автора клопотання, встановлення положеннями пунктів 3, 9 розділу II „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону розрахункової величини для визначення посадових окладів суддів, відмінної від розрахункової величини, встановленої законом про судоустрій, не відповідає частині другій статті 8, частині другій статті 130 Конституції України.

– **справа за конституційною скаргою** Наумчука Миколи Ілліча щодо відповідності Конституції України (конституційності) пунктів 3, 9 розділу II „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України“ від 6 грудня 2016 року № 1774–VIII.

Порівняльний аналіз конституційних скарг Дем'яносова М.В. та Наумчука М.І. дає підстави для висновку, що вони стосуються того самого питання – відповідності Конституції України (конституційності) пунктів 3, 9 розділу II „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону, є подібними і за змістом відрізняються лише в описовій частині розгляду судових справ.

– **справа за конституційною скаргою** Голяшкіна Олега Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ від 2 червня 2016 року № 1402–VIII зі змінами в цілому та положень частини п'ятої статті 83, підпункту „а“ пункту 11 частини четвертої статті 85, частини першої статті 86, частини третьої статті 88, пункту 6 частини першої статті 93, частини сьомої статті 101 цього закону.

На думку автора клопотання, оспорювані положення Закону суперечать положенням статті 8, частинам першій, другій статті 24, частині першій статті 32, частинам першій, другій статті 55, частині першій статті 64, пункту 14 частини першої статті 92, підпункту 4 пункту 16¹ розділу XV „Перехідні положення“ Конституції України, оскільки надають Вищій кваліфікаційній комісії суддів України повноваження регламентувати питання порядку проведення кваліфікаційного оцінювання, які мають бути врегульовані виключно законом, обмежують право близьких осіб і членів сім'ї судді на приватне й особисте життя та містять суто формальні підстави для судового оскарження рішення цієї комісії. Автор клопотання порушує питання про визнання Закону в цілому таким, що не відповідає вимогам частини другої статті 8 Конституції України.

– **справа за конституційною скаргою** Акціонерного товариства „Запорізький завод феросплавів“ щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення пункту 1 частини третьої статті 320 Господарського процесуального кодексу України.

На думку автора клопотання, оспорюване положення Кодексу обмежує право на судовий захист на стадії перегляду судових рішень у зв'язку з виключними обставинами; унеможливує виконання рішень Конституційного Суду України та відновлення конституційних прав і свобод, порушених внаслідок застосування неконституційної норми; нівелює

саму сутність правосуддя та суперечить головному призначенню суду в демократичному суспільстві – захищати конституційні права і свободи від порушень та незаконних посягань; унеможлиблює перегляд у зв'язку з виключними обставинами виконаного судового рішення, яким із застосуванням неконституційної норми закону на користь суб'єкта владних повноважень був вирішений майновий спір із суб'єктом приватного права.

Товариство зазначає, що застосоване в остаточному судовому рішенні у його справі – постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 14 січня 2020 року – окреме положення пункту 1 частини третьої статті 320 Кодексу, яке у разі встановлення Конституційним Судом України неконституційності закону, застосованого судом при вирішенні справи, дозволяє перегляд судових рішень у зв'язку з виключними обставинами лише за умови „якщо рішення суду ще не виконане“, не відповідає вимогам частини другої статті 3, статті 8, частини четвертої статті 13, статті 21, частини другої статті 22, частин першої, четвертої статті 41, частини першої статті 42, частин першої, другої статті 55, частини першої статті 64, статті 151² Конституції України.

– **справа за конституційною скаргою** Мартиросяна Гагіка Міграновича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини першої статті 14² Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Автор клопотання, обґрунтовуючи свою позицію, вважає, що оспорювані положення Кодексу не відповідають статтям 61, 62 Конституції України, оскільки передбачають можливість притягнення до адміністративної відповідальності власників транспортних засобів навіть у разі, якщо ці особи не вчиняли адміністративне правопорушення.

– **справа за конституційною скаргою** акціонерного товариства „Запорізький завод феросплавів“ щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення пункту 1 частини третьої статті 320 Господарського процесуального кодексу України.

Товариство зазначає, що застосування Верховним Судом положення пункту 1 частини третьої статті 320 Кодексу призвело до порушення його прав, гарантованих положеннями статті 21, частини другої статті 22, частин першої, четвертої статті 41, частини першої статті 42, частин першої, другої статті 55 та частини першої статті 64 Конституції України.

– **справа за конституційною скаргою** Копилової Надії Анатоліївни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини першої статті 14², частини п'ятої статті 279¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення.

У конституційній скарзі стверджується, що положення частини першої статті 14², частини п'ятої статті 279¹ Кодексу не відповідають статті 59, частині другій статті 61, частині третій статті 62 Конституції України.

Суб'єкт права на конституційну скаргу зазначає, що „наявність правового механізму, як притягнення власників транспортних засобів до відповідальності, навіть у випадку, коли не вони вчинили адміністративне правопорушення, нівелює сутність конституційних прав і свобод індивідуальної юридичної відповідальності, оскільки призводить до того, що вони стають декларативними і такими, що позбавлені реального механізму захисту“.

– **справа за конституційною скаргою** Зайця Тараса Олександровича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини четвертої, абзацу першого частини п'ятої статті 8, частин першої, дев'ятої статті 9 Закону України „Про Вищий антикорупційний суд“, частини третьої статті 88 Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ від 2 червня 2016 року № 1402–VIII.

Суб'єкт права на конституційну скаргу вважає, що передбачена положеннями частини третьої статті 88 Закону № 1402 можливість оскарження рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України за результатами кваліфікаційного оцінювання виключно з формальних підстав обмежує його конституційне право на судовий захист і право на оскарження рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України як суб'єкта владних повноважень, що суперечить положенням статей 8, 55, частин першої, третьої статті 124 Конституції України.

– **справа за конституційною скаргою** Забари Альони Володимирівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини першої статті 14² Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Автор клопотання вважає, що застосовані в остаточному судовому рішенні у його справі – постанові Третього апеляційного адміністративного суду від 5 серпня 2020 року – положення частини першої статті 14² Кодексу суперечать статтям 22, 24, 61, 62, 129 Конституції України, оскільки передбачають можливість притягнення до адміністративної відповідальності осіб, які не вчиняли адміністративного проступку.

– **справа за конституційною скаргою** Акціонерного товариства „Державний ощадний банк України“ щодо відповідності Конституції України (конституційності) припису першого речення частини першої статті 1050 Цивільного кодексу України.

Банк зазначає, що „як на момент укладення кредитного договору, так і під час його виконання, мав легітимні очікування на отримання відсотків за користування кредитними коштами до дня повернення кредиту. При цьому, такі легітимні очікування, не ставились в залежність від добросовісності поведінки позичальника (вчасного чи невчасного повернення кредиту). Банк укладаючи кредитний договір з позичальником, розраховував на отримання процентів до моменту зарахування грошової суми, що позичалася, на його банківський рахунок, а в разі прострочення на отримання процентів за кредитом та грошових сум, передбачених ст. 625 Цивільного кодексу України“.

Підсумовуючи викладені в конституційній скарзі аргументи, Банк зазначає, що припис першого речення частини першої статті 1050 Цивільного кодексу України „обмежує Позикодавця (після настання дати повернення позики) отримувати проценти за кредитами <...>, в результаті чого Позикодавця було протиправно позбавлено права власності набутого у відповідності до закону (ст. 41 Основного Закону Держави), обмежено його право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом (ст. 42 Конституції України), а тому, вказана стаття Цивільного кодексу України, є неконституційною“.

Банк просить перевірити оспорюваний припис Цивільного кодексу України на відповідність приписам частин першої, другої статті 8, частини четвертої статті 13, частини першої статті 19, частин першої, другої, четвертої статті 41, частини першої статті 42 Конституції України.

– **справа за конституційною скаргою** Поліщука Сергія Олександровича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 4 статті 16³ Закону України „Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей“ від 20 грудня 1991 року № 2011–ХІІ.

Суб’єкт права на конституційну скаргу вважає, що вказані положення Закону не відповідають статті 3, частинам першій, другій статті 8, частині п’ятій статті 17, статті 21, частинам другій, третій статті 22, частині першій статті 24, частині першій статті 46, частині першій статті 64 Конституції України, оскільки порушують право на соціальний захист, принцип рівності перед законом; не забезпечують військовослужбовців та осіб, звільнених із військової служби, рівними та належними умовами соціального захисту; звужують обсяг та зміст існуючих прав зазначених осіб через встановлення дискримінаційних умов, за яких певні особи обмежені часовим проміжком на отримання одноразової грошової допомоги.

– **справа за конституційною скаргою** Кротюка Олександра Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 4 частини першої статті 284 Кримінального процесуального кодексу України.

Автор клопотання вважає, що оспорюване положення Кодексу не відповідає частинам першій, другій статті 62 Конституції України у системному взаємозв’язку з частиною першою її статті 8, оскільки „порушує презумпцію невинуватості особи, дозволяючи закривати кримінальне провадження щодо підозрюваного чи обвинуваченого без... належного доведення та встановлення дійсності самого факту первинного вчинення відповідного діяння особою, а також... без згоди на здійснення такого закриття самою особою, порівняно із випадками закриття кримінального провадження, що здійснюються згідно вимог пункту 1 частини другої та частини восьмої статті 284 КПК України“.

– **справа за конституційною скаргою** Абрамовича Олексія Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення пункту 2 частини другої статті 40 Житлового кодексу Української РСР.

На думку Абрамовича О.В., внаслідок застосування Сумським апеляційним судом оспорюваного положення Кодексу він був дискримінований за ознакою місця проживання, в результаті чого було порушено його конституційне право на житло, гарантоване частиною другою статті 47 Конституції України.

– **справа за конституційною скаргою** Ліненко Наталії Миколаївни щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 485 Митного кодексу України.

На думку автора клопотання, стаття 485 Кодексу не відповідає статтям 41, 48, 61 Конституції України.

– **справа за конституційною скаргою** Костіни Миколи Васильовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого положення пункту 26 розділу VI „Прикінцеві та перехідні положення“ Бюджетного кодексу України.

Автор клопотання вважає, що оспорюване положення Кодексу не узгоджується з приписами частин першої, другої статті 8, частини третьої статті 22, частини першої статті 46 Конституції України, оскільки звужує зміст та обсяг раніше встановлених державою гарантій соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та ставить реалізацію зазначених соціальних гарантій у залежність від наявних фінансових бюджетних ресурсів, чим порушує встановлений Конституцією України принцип верховенства права.

– **справа за конституційною скаргою** Губка Ігоря Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого положення пункту 1 частини п'ятої статті 361 Кодексу адміністративного судочинства України.

Автор клопотання вважає, що оспорюване положення, а саме слова „якщо рішення суду ще не виконане“, суперечить приписам статті 1, частини другої статті 3, статті 6, частин першої, другої статті 8, частини першої статті 9, статті 21, частин другої, третьої статті 22, частини першої статті 24, частин першої, другої, четвертої статті 55, статей 56, 64, частини першої статті 129, статті 151¹ та частини третьої статті 152 Конституції України, оскільки порушує його право на відшкодування моральної і матеріальної шкоди, завданої законом, який визнано неконституційним, запроваджує дискримінацію щодо окремих категорій пенсіонерів в аспекті можливої реалізації ними цього права, а також порушує право скаржника на ефективний судовий захист.

– справа за конституційною скаргою Жиденка Володимира Вікторовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 2 Закону України „Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи“.

Суб’єкт права на конституційну скаргу вважає, що встановлені в оспорюваних положеннях Закону обмеження максимального розміру пенсій „порушують його гарантовані Конституцією України права людини, зміст та обсяг яких не можуть бути звужені (ст. 22 Конституції України): право на отримання гарантію соціального захисту на підставі ст. 17 Конституції України для громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей; право людини на пенсійне забезпечення гарантоване ст. 46 Конституції України“.

– справа за конституційною скаргою Труби Романа Михайловича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзацу другого частини першої статті 11 Закону України „Про Державне бюро розслідувань“, абзаців першого, другого підпункту 2 пункту 3 розділу II „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону України „Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань“.

Автор клопотання вважає, що положення абзацу другого частини першої статті 11 Закону № 794 та абзаців першого, другого підпункту 2 пункту 3 розділу II „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону № 305 є такими, що порушують та обмежують його конституційні права на працю і на доступ до державної служби; розширюють визначені Конституцією України повноваження Президента України щодо призначення та звільнення керівників центральних органів виконавчої влади; не відповідають принципу правової визначеності та принципу незворотності дії в часі нормативно-правових актів.

– справа за конституційною скаргою Трутнева Сергія Валерійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин першої, третьої статті 14², частини першої статті 279³ Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Автор клопотання зазначає, що порушено його конституційні права, а саме: „право на недопустимість звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних (частина третя статті 22 Конституції України); порушено право на індивідуалізацію юридичної відповідальності (частина друг статті 61 Конституції України); порушено право отримати обґрунтоване обвинувачення, яке базується на доказах, одержаних законним шляхом та яке не обґрунтовується припущеннями, а у разі виникнення сумнівів щодо доведеності вини отримати їх тлумачення на свою користь (частина третя статті 62 Конституції України); порушено право щодо недопустимості обмежень прав людини, крім випадків, передбачених Основним Законом України (частина перша статті 64)“.

– справа за конституційною скаргою Соловійова Володимира Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності)

окремих положень розділу 3 Закону України „Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів“ від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII.

Автор клопотання стверджує, що різний підхід в тлумаченні оспорюваних положень Кодексу в процесі застосування Верховним Судом порушує його конституційні права „на судовий захист і на касаційне оскарження судового рішення“, передбачені частиною першою статті 55, пунктом 8 частини другої статті 129 Конституції України, а також право власності, непорушність якого гарантована частиною четвертою статті 41 Основного Закону України.

– **справа за конституційною скаргою** Болотнікової Антоніни Петрівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзацу шостого частини п'ятнадцятої статті 86 Закону України „Про прокуратуру“ від 14 жовтня 2014 року № 1697–VII, статті 2 Закону України „Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи“ від 8 липня 2011 року № 3668–VI.

На думку Болотнікової А.П., оспорювані положення Закону № 1697 та Закону № 3668, „порушують її права на власність та на соціальний захист, гарантовані частинами першою, четвертою, п'ятою статті 41, частиною першою статті 46 Конституції України, а також суперечать іншим нормам Основного Закону України, а саме: частині першій статті 8, порушуючи принципи верховенства права; частинам першій, третій, п'ятій статті 17 щодо забезпечення соціального захисту громадян України, в тому числі працівників правоохоронних органів, які здійснюють захист суверенітету та територіальної цілісності України; частинам другій, третій статті 22, оскільки дані закони допустили звуження змісту та обсягу існуючих прав, обмеживши їх, порушили принцип верховенства права, зміст та обсяг незалежності прокурора в контексті частини першої статті 126; частинам першій, другій статті 24 щодо рівності конституційних прав та свобод, заборони привілеїв чи обмежень“.

– **справа за конституційною скаргою** Представництва „АНДРІТЗ ГАЙДРО ГМБХ“ щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 120¹.1 статті 120¹ Податкового кодексу України.

Автор клопотання стверджує, що передбачені оспорюваними положеннями Кодексу штрафні санкції, що застосовуються до випадків несвоєчасної реєстрації податкових накладних, є явно надмірними та порушують принцип верховенства права. Також, на його думку, непропорційними штрафними санкціями порушується конституційне право на власність, а оспорювані положення Кодексу є проявом втручання в мирне володіння власним майном.

– **справа за конституційною скаргою** Унуковича Романа Андрійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого положення

абзацу другого частини першої статті 204³ Кодексу України про адміністративні правопорушення.

На думку автора клопотання, такий вид санкції, як штраф із конфіскацією переміщуваних товарів, є безальтернативним і „не залишає суду можливості знизити визначену статтею міру адміністративної відповідальності, вирішити питання застосування конфіскації частково чи не застосувати взагалі, беручи до уваги конкретні деталі кожної справи і пом’якшувальні обставини, та зобов’язує суд застосовувати конфіскацію у кожному випадку доведення вини особи у вчиненні даного адміністративного правопорушення“; „конфіскація застосовується щодо майна особи, яке належить їй, у тому числі, на законних підставах, тому така конфіскація є несумісною з установленою частиною четвертою статті 41 Конституції України непорушністю права приватної власності“.

Суб’єкт права на конституційну скаргу стверджує, що обов’язкове застосування конфіскації не відповідає критеріям справедливості, домірності, а тому оспорюване окреме положення абзацу другого частини першої статті 204³ Кодексу, а саме словосполучення „з конфіскацією таких товарів“ суперечить приписам частини першої статті 8, частин першої, четвертої, шостої статті 41, частини першої статті 64 Основного Закону України.

– **справа за конституційною скаргою** Райкун Ганни Василівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 2 Закону України „Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи“ від 8 липня 2011 року № 3668–VI, першого речення абзацу шостого частини п’ятнадцятої статті 86 Закону України „Про прокуратуру“ від 14 жовтня 2014 року № 1697–VII.

На думку автора клопотання, обмеження максимального розміру пенсії працівникам органів прокуратури, встановлене оспорюваними нормами Закону № 3668, Закону № 1697, порушує його права на власність та на соціальний захист, гарантовані частинами першою, четвертою, п’ятою статті 41, частиною першою статті 46 Конституції України, а також суперечить іншим нормам Основного Закону України, а саме частині першій статті 8, частинам першій, третій статті 17, частинам другій, третій статті 22, частинам першій, другій статті 24, частинам першій, четвертій, п’ятій статті 41, частині першій статті 46, частині першій статті 58, частині першій статті 64.

– **справа за конституційною скаргою** Соломахи Людмили Іванівна щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 142 Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ від 2 червня 2016 року № 1402–VIII.

На думку автора клопотання, оспорювані положення Закону № 1402 щодо порядку обчислення щомісячного довічного грошового утримання „за своєю суттю істотно порушують законодавчо визначені до цього гарантії незалежності судді“, тобто відповідні гарантії, встановлені Законом України

„Про судоустрій і статус суддів“ від 7 липня 2010 року № 2453–VI зі змінами [Закон № 2453].

Соломаха Л.І. стверджує, що застосування в остаточному судовому рішенні у її справі положень частини третьої статті 142 Закону № 1402 спричинило такі наслідки: „зазнало порушення моє право, як судді у відставці, на належне матеріальне та соціальне забезпечення, яке є елементом гарантій незалежності судді“, „порушено моє право на отримання щомісячного довічного грошового утримання у відставці у розмірі 90 відсотків суддівської винагороди судді, який працює на відповідній посаді, без обмеження граничного розміру щомісячного довічного грошового утримання“, „істотне зменшення розміру щомісячного довічного грошового утримання у відставці призвело до порушення гарантованого статтею 41 Конституції України права володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю“.

– **справа за конституційною скаргою** Мельничука Ігоря Степановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) першого речення абзацу шостого частини п'ятнадцятої статті 86 Закону України „Про прокуратуру“ від 14 жовтня 2014 року № 1697–VII.

Автор клопотання вважає, що „запровадження законодавцем обмеження прокурорам максимального розміру пенсії призвело до звуження їх права на соціальний захист, гарантоване статтею 46 Конституції України, а також суперечить іншим нормам Основного Закону України“.

2.3. ВІДМОВА У ВІДКРИТТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

ВІДМОВА У ВІДКРИТТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЗА КОНСТИТУЦІЙНИМИ ПОДАННЯМИ

У 2021 році Конституційним Судом України відповідно до положень статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“ постановлено 3 ухвали про відмову у відкритті конституційного провадження у справах за конституційними поданнями повністю (2) та в частині (1), зокрема, з підстав:

- невідповідності клопотання вимогам, передбаченим законом (2);
- втрати чинності актом (його окремими положеннями), щодо якого порушено питання відповідності Конституції України (1).

У 2021 році Конституційним Судом України постановлено 3 ухвали про закриття конституційного провадження у справах за конституційними поданнями (1 – з підстав невідповідності клопотання вимогам, передбаченим законом; 2 – з підстав втрати чинності актом (його окремими положеннями), щодо якого порушено питання відповідності Конституції України).

Крім того, в одному рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням зазначалося про закриття конституційного провадження в частині конституційного подання з підстав невідповідності клопотання вимогам, передбаченим законом.

ВІДМОВА У ВІДКРИТТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЗА КОНСТИТУЦІЙНИМИ СКАРГАМИ

У період з 1 січня по 31 грудня 2021 року в Конституційному Суді України було постановлено 162 ухвали про відмову у відкритті конституційного провадження у справах за конституційними скаргами, з них сенатами – 1, колегіями суддів – 161.

Найчастіше колегії суддів та сенати Конституційного Суду України постановлювали ухвали про відмову у відкритті конституційного провадження у справах за конституційними скаргами з підстав неприйнятності конституційної скарги (пункт 4 частини першої статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“) у зв’язку з її невідповідністю вимогам, встановленим пунктом 6 частини другої статті 55 Закону України „Про Конституційний Суд України“ (не наведено обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України (його окремих положень) із зазначенням того, яке з гарантованих Конституцією України прав людини, на думку суб’єкта права на конституційну скаргу, зазнало порушення внаслідок застосування закону).

2.4. ВИКОНАННЯ АКТИВ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ: моніторинг стану виконання

У 2021 році Конституційний Суд України ухвалив 10 рішень. Висновків надано не було.

У рішеннях Конституційного Суду України від 7 квітня 2021 року № 1-р(II)/2021, від 16 вересня 2021 року № 6-р(II)/2021 Верховну Раду України зобов’язано або рекомендовано їй привести нормативне регулювання у відповідність до положень Конституції України та конкретного рішення; у Рішенні Конституційного Суду України від 7 квітня 2021 року № 1-р(II)/2021 визначено також порядок застосування положень законів України та відтерміновано втрату ними чинності; Рішенням Конституційного Суду України від 21 липня 2021 року № 3-р(II)/2021 відтерміновано втрату чинності положень законів України.

У Рішенні Конституційного Суду України від 7 квітня 2021 року № 1-р(II)/2021 визначено, що громадяни України, на яких поширюється дія положень законів України, визнаних такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), мають право на відшкодування шкоди, якої вони зазнали внаслідок їх дії. У Рішенні Конституційного Суду України від 21 липня 2021 року № 4-р(II)/2021 міститься вказівка на непоширення його на правовідносини, які виникли з моменту набрання чинності пунктом 8 розділу XI „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону України „Про Національну поліцію“ від 2 липня 2015 року № 580–VIII та продовжують існувати після дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

У 6 рішеннях Конституційного Суду України визнано такими, що не відповідають Конституції України, положення законів України або такими, що

відповідають Конституції України, положення законів України без будь-яких рекомендацій щодо їх виконання.

ЩОДО СТАНУ РЕАЛІЗАЦІЇ РІШЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ, УХВАЛЕНИХ У 2021 РОЦІ У СПРАВАХ ЗА КОНСТИТУЦІЙНИМИ ПОДАННЯМИ

РІШЕННЯ від 14 липня 2021 року № 1-р/2021

Ухвалено у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про забезпечення функціонування української мови як державної“.

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), Закон України „Про забезпечення функціонування української мови як державної“ від 25 квітня 2019 року № 2704–VIII зі змінами».

Станом на 31 грудня 2021 року Верховною Радою України не було ухвалено будь-яких актів у зв'язку з ухваленням Рішення.

РІШЕННЯ від 15 липня 2021 року № 2-р/2021

Ухвалено у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 6 Закону України „Про оплату праці“ від 24 березня 1995 року № 108/95–ВР у редакції Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України“ від 6 грудня 2016 року № 1774–VIII, частини шостої статті 96 Кодексу законів про працю України в редакції Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України“ від 6 грудня 2016 року № 1774–VIII (про мінімальний посадовий оклад (тарифну ставку).

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), частину шосту статті 6 Закону України „Про оплату праці“ від 24 березня 1995 року № 108/95–ВР у редакції Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України“ від 6 грудня 2016 року № 1774–VIII, частину шосту статті 96 Кодексу законів про працю України в редакції Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України“ від 6 грудня 2016 року № 1774–VIII».

Станом на 31 грудня 2021 року Верховною Радою України не було ухвалено будь-яких актів у зв'язку з ухваленням Рішення.

РІШЕННЯ від 21 грудня 2021 року № 3-р/2021

Ухвалено у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих приписів статті 6 Закону України „Про телебачення і радіомовлення“, статей 15, 15¹, 26 Закону України „Про кінематографію“.

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), приписи першого речення абзацу десятого частини другої статті 6 Закону України „Про телебачення і радіомовлення“ від 21 грудня 1993 року № 3759–ХІІ зі змінами, абзацу четвертого частини третьої статті 15, абзацу четвертого частини четвертої статті 15, частини шостої статті 15, частини сьомої статті 15, частини першої статті 15¹, другого речення частини другої статті 15¹ Закону України „Про кінематографію“ від 13 січня 1998 року № 9/98–ВР зі змінами».

Станом на 31 грудня 2021 року Верховною Радою України не було ухвалено будь-яких актів у зв'язку з ухваленням Рішення.

ЩОДО СТАНУ РЕАЛІЗАЦІЇ РІШЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ, УХВАЛЕНИХ У 2021 РОЦІ У СПРАВАХ ЗА КОНСТИТУЦІЙНИМИ СКАРГАМИ

РІШЕННЯ від 7 квітня 2021 року № 1-р(П)/2021

Ухвалено у справі за конституційною скаргою громадянина України Дяченка Олександра Миколайовича та інших громадян України щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпункту 13 пункту 4 розділу І Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII.

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), частину третю статті 54 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796–ХІІ у редакції Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII щодо уповноваження Верховною Радою України Кабінету Міністрів України визначати своїми актами мінімальні розміри пенсії за інвалідністю, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання, і пенсії у зв'язку з втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи.

2. Частина третя статті 54 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ ... визнана неконституційною, втрачає чинність через три місяці з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Верховній Раді України протягом трьох місяців з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення привести нормативне регулювання, встановлене статтею 54 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796–ХІІ у редакції Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII щодо

уповноваження Верховною Радою України Кабінету Міністрів України визначати своїми актами мінімальні розміри пенсії за інвалідністю, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання, і пенсії у зв'язку з втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи, у відповідність із Конституцією України та цим Рішенням.

У разі неприведення нормативного регулювання, встановленого статтею 54 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“..., у відповідність із Конституцією України та цим Рішенням через три місяці з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення застосуванню підлягатиме частина четверта статті 54 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796–ХІІ у редакції Закону України «Про внесення змін і доповнень до Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“» від 6 червня 1996 року № 230/96–ВР:

„В усіх випадках розміри пенсій для інвалідів, щодо яких встановлено зв'язок з Чорнобильською катастрофою, не можуть бути нижчими:

по I групі інвалідності – 10 мінімальних пенсій за віком;

по II групі інвалідності – 8 мінімальних пенсій за віком;

по III групі інвалідності – 6 мінімальних пенсій за віком;

дітям-інвалідам – 3 мінімальних пенсій за віком“.

4. Громадяни України, на яких поширюється дія статті 54 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796–ХІІ, мають право на відшкодування шкоди, якої вони зазнали внаслідок дії частини третьої статті 54 цього закону в редакції Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII».

Верховна Рада України 29 червня 2021 року ухвалила Закон України «Про внесення змін до Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ щодо підвищення рівня пенсійного забезпечення окремих категорій осіб» за № 1584–ІХ [Закон № 1584], яким внесено зміни, зокрема, до статті 54 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796–ХІІ (далі – Закон № 796).

Так, відповідно до Закону № 1584 частину третю статті 54 Закону № 796 викладено в новій редакції. Встановлено, що в усіх випадках розміри пенсії по інвалідності, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання внаслідок Чорнобильської катастрофи, не можуть бути нижчими: для I групи інвалідності – 6 000 гривень; для II групи інвалідності – 4 800 гривень; для III групи інвалідності – 3 700 гривень; для дітей з інвалідністю – 3 700 гривень. Частину третю статті 54 Закону № 796 доповнено частинами четвертою і п'ятою (встановлено, що розміри пенсії, передбачені частиною третьою статті 54, починаючи з 2022 року щороку з 1 березня індексуються у порядку,

встановленому Кабінетом Міністрів України, з урахуванням коефіцієнта збільшення, що визначається відповідно до абзаців другого і третього частини другої статті 42 Закону України „Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування“; порядок призначення пенсії по інвалідності, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання, і пенсії у зв’язку з втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи визначається Кабінетом Міністрів України).

Закон № 1584 опубліковано в газеті „Голос України“ 1 липня 2021 року та набрав чинності з 1 січня 2022 року, крім пункту 2 розділу I (зміни до статті 54 Закону № 796) та пункту 2 розділу II „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону № 1584 (стосовно виплати щомісячної державної адресної допомоги до пенсії), які набрали чинності з 1 липня 2021 року.

Верховна Рада України змінила нормативне регулювання, встановлене положеннями статті 54 Закону № 796, та привела їх у відповідність до Рішення.

РІШЕННЯ від 28 квітня 2021 року № 2-р(П)/2021

Ухвалено у справі за конституційною скаргою Публічного акціонерного товариства акціонерний комерційний банк „ІНДУСТРІАЛБАНК“ щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 13, частини третьої статті 16 Цивільного кодексу України.

У пункті 1 резолютивної частини Рішення зазначено:

„1. Визнати такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), частину третю статті 13, частину третю статті 16 Цивільного кодексу України“.

Станом на 31 грудня 2021 року Верховною Радою України не було ухвалено будь-яких актів у зв’язку з ухваленням Рішення.

РІШЕННЯ від 21 липня 2021 року № 3-р(П)/2021

Ухвалено у справі за конституційною скаргою Одінцової Олени Анатоліївни щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень абзацу другого статті 471 Митного кодексу України.

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), окремі положення абзацу другого статті 471 Митного кодексу України, а саме „а у разі якщо безпосередніми предметами правопорушення є товари, переміщення яких через митний кордон України заборонено або обмежено законодавством України, – також конфіскацію цих товарів“.

2. Окремі положення абзацу другого статті 471 Митного кодексу України, а саме „а у разі якщо безпосередніми предметами правопорушення є товари, переміщення яких через митний кордон України заборонено або обмежено законодавством України, – також конфіскацію цих товарів“, що визнані неконституційними, втрачають чинність через шість місяців з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення».

У пункті 5 мотивувальної частини Рішення визначено, що „з метою недопущення порушення митних інтересів України та її митної безпеки, не

може залишатися без належного юридичного врегулювання питання адміністративної відповідальності за адміністративне правопорушення, визначене статтею 471 Митного кодексу України, тому Конституційний Суд України вважає за потрібне відтермінувати втрату чинності цими положеннями Митного кодексу України на шість місяців з дня ухвалення рішення про їх неконституційність“.

Верховною Радою України 14 вересня 2021 року зареєстровано проєкт Закону України „Про внесення змін до Митного кодексу України щодо адміністративної відповідальності громадян за порушення митних правил“ (реєстр. № 6051) [Проєкт], яким передбачено внесення змін, зокрема, до статті 471 Митного кодексу України: „недекларування товарів (крім валютних цінностей), що підпадають під встановлені законодавством заборони та/або обмеження щодо ввезення на митну територію України або вивезення за межі цієї території, та які переміщуються громадянами, –

тягне за собою накладення штрафу у розмірі трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією таких товарів або без такої“.

Крім того, у примітці до статті 471 Кодексу пропонується визначити, що недекларуванням вважається незаявлення громадянином за встановленою формою точних і достовірних відомостей, перелік яких визначений Кодексом, про товари, які переміщуються (пересилаються) таким громадянином через митний кордон України (у тому числі при проходженні (проїзді) ним каналом, позначеним символами зеленого кольору („зелений коридор“).

Тобто Проєкт передбачає зміну нормативного регулювання, встановленого статтею 471 Кодексу, окремі положення якого були предметом розгляду Конституційним Судом України.

Проєкт включено до порядку денного шостої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання 30 листопада 2021 року.

Станом на 31 грудня 2021 року Верховною Радою України не було ухвалено будь-яких актів у зв'язку з ухваленням Рішення.

РІШЕННЯ від 21 липня 2021 року № 4-р(П)/2021

Ухвалено у справі за конституційною скаргою Бівалькевича Богдана В'ячеславовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 8 розділу XI „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону України „Про Національну поліцію“.

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), пункт 8 розділу XI „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону України „Про Національну поліцію“ від 2 липня 2015 року № 580–VIII.

...

3. Рішення Конституційного Суду України не поширюється на правовідносини, які виникли з моменту набрання чинності пунктом 8 розділу XI „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону України „Про Національну поліцію“ від 2 липня 2015 року № 580–VIII та продовжують існувати після дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення».

У пункті 7 мотивувальної частини Рішення зазначено, що, обираючи підхід стосовно непоширення дії Рішення на правовідносини, які виникли з моменту набуття чинності приписом Закону № 580 та продовжують існувати після дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення, під час вирішення цієї справи „Конституційний Суд України враховує потребу в дотриманні балансу суспільно значущих інтересів у підтриманні легітимності створення такого органу виконавчої влади, як поліція, та приватних інтересів суб'єкта права на конституційну скаргу. Обрання іншого підходу у цій справі призвело б до перегляду правовідносин зі звільнення з посади не лише Бівалькевича Б.В., а також інших працівників міліції та правовідносин із прийняття на службу працівників поліції, чим було б порушено принцип верховенства права та поставлено під сумнів легітимність створення поліції“.

Станом на 31 грудня 2021 року Верховною Радою України не було ухвалено будь-яких актів у зв'язку з ухваленням Рішення.

РІШЕННЯ від 21 липня 2021 року № 5-р(П)/2021

Ухвалено у справі за конституційними скаргами Кременчуцького Анатолія Михайловича та Павлика Владислава Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) припису частини десятої статті 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

У резолютивній частині Рішення зазначено:

„1. Визнати таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), припис частини десятої статті 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення“.

Станом на 31 грудня 2021 року Верховною Радою України не було ухвалено будь-яких актів у зв'язку з ухваленням Рішення.

РІШЕННЯ від 16 вересня 2021 року № 6-р(П)/2021

Ухвалено у справі за конституційними скаргами Крупка Дмитра Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 81, частини першої статті 82 Кримінального кодексу України, Костіна Володимира Володимировича, Мельниченка Олександра Степановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 82 Кримінального кодексу України та за конституційною скаргою Гогіна Віктора Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 81 Кримінального кодексу України (справа про перегляд вироку особі, караній на довічне позбавлення волі).

У резолютивній частині Рішення зазначено:

„1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), частину першу статті 81, частину першу статті 82 Кримінального кодексу України в тім, що вони унеможливають їх застосування до осіб, яких засуджено до відбування покарання у вигляді довічного позбавлення волі.“

2. *Зобов'язати Верховну Раду України невідкладно привести нормативне регулювання, установлене статтями 81, 82 Кримінального кодексу України, у відповідність до Конституції України та цього Рішення“.*

Станом на 31 грудня 2021 року Верховною Радою України не було ухвалено будь-яких актів у зв'язку з ухваленням Рішення.

РІШЕННЯ від 20 жовтня 2021 року № 7-р(П)/2021

Ухвалено у справі за конституційною скаргою Приватного акціонерного товариства „Чернігівоблбуд“ щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпункту „б“ пункту 1 частини третьої статті 14 Закону України „Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків“.

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), підпункт „б“ пункту 1 частини третьої статті 14 Закону України „Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків“ від 4 вересня 2008 року № 500–VI зі змінами».

Станом на 31 грудня 2021 року Верховною Радою України не було ухвалено будь-яких актів у зв'язку з ухваленням Рішення.

Станом на 31 грудня 2021 року Верховною Радою України не було ухвалено будь-яких актів у зв'язку з ухваленням Конституційним Судом України рішень до 1 січня 2021 року, а саме: від 7 жовтня 2009 року № 25-рп/2009, від 22 грудня 2010 року № 23-рп/2010, від 16 червня 2011 року № 6-рп/2011, від 14 березня 2014 року № 2-рп/2014, від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016, від 11 жовтня 2018 року № 8-р/2018, від 18 грудня 2018 року № 12-р/2018, від 20 грудня 2018 року № 13-р/2018.

У 2021 році Верховна Рада України ухвалила закони України, які змінили чи залишили без змін нормативне регулювання, встановлене положеннями законів України, що їх було визнано такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), зокрема відповідно до рішень Конституційного Суду України від 17 липня 2018 року № 6-р/2018, від 25 квітня 2019 року № 1-р(П)/2019, від 18 лютого 2020 року № 2-р/2020, від 11 березня 2020 року 4-р/2020, від 28 серпня 2020 року № 9-р/2020, від 16 вересня 2020 року № 11-р/2020.

2.5. ДІЯЛЬНІСТЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ЗІ ЗДІЙСНЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ У 2021 РОЦІ: ОКРЕМІ ВИСНОВКИ

Конституційний контроль як важлива суспільно-державна функція, що забезпечує динамічний розвиток і внутрішню стабільність суспільства, корелюється з характером суспільних відносин і основними принципами та цілями Конституції України. Для розв'язання питання щодо відповідності закону Конституції України Конституційний Суд України створює у своїй практиці

правові позиції, виявляючи їх конституційний сенс на основі аналізу фундаментальних конституційних принципів. Конституційний Суд України у своїх рішеннях на підставі Основного Закону України керується фундаментальними принципами справедливості та правової визначеності, ясності та недвозначності норми права, балансу між публічними інтересами держави та приватними інтересами суспільства.

ЩОДО ПРЕДМЕТА КОНСТИТУЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ

Дослідженню в конституційному провадженні найчастіше піддавалися норми законодавства щодо:

- оскарження в апеляційному і касаційному порядках судових рішень (переважно у справах незначної складності в адміністративному судочинстві та в малозначних справах у цивільному судочинстві) та окремих процесуальних ухвал;

- обмеження пенсії максимальним розміром, порядку перерахунку пенсії (зокрема, військовослужбовцям, у тому числі особам, які брали участь у ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, прокурорам), призначення та виплати одноразової грошової допомоги (у тому числі у зв'язку зі зміною групи інвалідності);

- перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами.

Найчастіше в конституційних скаргах фізичних осіб порушувалися питання щодо:

- оскарження в апеляційному та касаційному порядках ухвал слідчих суддів, застосування запобіжних заходів, закриття кримінальних проваджень, перегляду строку довічного позбавлення волі;

- стягнення з підприємства, організації, установи середнього заробітку за час затримки розрахунку при звільненні працівника (звільнення від відповідальності за порушення зобов'язання, внаслідок непереборної сили);

- статусу суддів (щодо проведення кваліфікаційного оцінювання, оскарження рішень Вищої ради правосуддя, порядку перерахунку щомісячного довічного грошового утримання судді у відставці);

- порядку реформування органів прокуратури (зокрема, законодавчо встановленої атестації прокурорів);

- справ про адміністративні правопорушення (щодо притягнення до адміністративної відповідальності осіб, які є власниками транспортних засобів, зокрема розмір та обсяг запроваджених санкцій);

- наслідків переходу прав власності на предмет іпотеки до третіх осіб (щодо перенесення всіх прав та обов'язків іпотекодавця на особу, до якої перейшло право власності на предмет іпотеки);

- судового збору (щодо обов'язку сплачувати судовий збір та умов звільнення (пільг) від сплати судового збору, в тому числі при оскарженні

постанов про адміністративне правопорушення, у справах за зверненням, зокрема, учасників бойових дій та інших).

Аналіз змісту конституційних скарг вказує на те, що до Конституційного Суду України зверталися фізичні особи з клопотаннями переважно з питань реалізації права на перегляд судового рішення (зокрема, в касаційному порядку у малозначних справах у цивільному судочинстві), оскарження в апеляційному порядку ухвал слідчих суддів, перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами, сплати судового збору. Значна кількість конституційних скарг стосувалася соціальних питань з метою захисту прав, встановлених у законодавчих актах, які зазнали змін, зокрема щодо соціального (пенсійного) забезпечення окремих категорій громадян (військовослужбовців, у тому числі осіб, які брали участь у ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, працівників прокуратури).

Юридичні особи в конституційних скаргах порушували питання про відповідність Конституції України положень законів, які стосуються правового регулювання здійснення господарської діяльності, зокрема щодо оподаткування, страхування, порядку й умов набуття права власності, порядку вирішення трудових спорів, а також з питань господарського судочинства (віднесення справи до категорії незначної складності, можливості оскарження окремих судових рішень, зокрема оскарження процесуальних ухвал, можливості оскарження рішень третейського суду, а також порядку їх виконання) тощо.

У низці конституційних скарг порушувалися питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) підзаконних нормативно-правових актів, зокрема Президента України, Кабінету Міністрів України попри те, що Конституційний Суд України неодноразово звертав увагу, що конституційна скарга подається виключно щодо відповідності Конституції України закону України (його окремих положень), а не іншого акта.

III. ПОЗАСУДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

3.1. ПОДІЇ ТА ЗАХОДИ

Конституційний Суд України упродовж 2021 року організував і провів низку заходів, присвячених актуальним проблемам конституційного судочинства, до яких долучилися провідні науковці, європейські експерти, представники органів державної влади, міжнародних організацій і фондів, засобів масової інформації та громадськості.

Для держави в цілому та Конституційного Суду України зокрема 2021 рік позначився декількома ювілейними датами, серед яких: 25-та річниця Конституції України, 25-річчя від дня заснування Конституційного Суду України та 30-річчя Незалежності України.

Орган конституційного контролю України активно долучався до відзначення цих подій та з їх нагоди провів комплекс заходів, зокрема міжнародні й національні науково-практичні конференції, видав наукові публікації, інформаційні матеріали тощо.

Так, у Конституційному Суді України з 14 по 24 червня відбувся „Конституційний тиждень“, присвячений 25-й річниці Конституції України, в межах якого було проведено три регіональні науково-практичні конференції та міжнародну конференцію, а саме:

- науково-практична конференція „Конституційні цінності в офіційній та академічній конституційних доктринах“, під час якої учасники обговорили актуальні питання конституційного правосуддя на сучасному етапі, зокрема щодо реалізації доступу до органу конституційної юрисдикції, захисту основних прав і свобод людини і громадянина.

*Науково-практична конференція
„Конституційні цінності в офіційній та академічній
конституційних доктринах“ (14 червня 2021 року)*

• науково-практична конференція „Роль органів конституційного судочинства в механізмі захисту прав людини“. Метою заходу стало обговорення актуальних механізмів ефективної діяльності конституційного судочинства, питання доступу до конституційної юстиції.

Науково-практична конференція „Роль органів конституційного судочинства в механізмі захисту прав людини“ (16 червня 2021 року)

• науково-практична конференція „Принцип поділу влади та його гарантування органами конституційного судочинства“, учасники якої проаналізували питання конституційних основ функціонування державної влади в Україні.

Науково-практична конференція „Принцип поділу влади та його гарантування органами конституційного судочинства“ (18 червня 2021 року)

- заключна міжнародна науково-практична конференція „Конституція 1996 року: Україна в системі координат європейського конституціоналізму“.

Науково-практична конференція „Конституція 1996 року: Україна в системі координат європейського конституціоналізму“ (24 червня 2021 року)

Заступник Голови Конституційного Суду України **Сергій Головатий** на заключній конференції розповів, що 28 червня 1996 року на 18-й хвилині по 9-й ранку в сесійній залі Верховної Ради України спалахнуло від бурі емоцій – відбулося ухвалення Конституції Незалежної України. „Майже 24 години тривало засідання. Епохальна подія відбулася – ухвалено Конституцію Незалежної України. А отже – незалежну Українську Державу конституційно узаконено“, – сказав Сергій Головатий.

Науково-практична конференція „Конституція 1996 року: Україна в системі координат європейського конституціоналізму“ (24 червня 2021 року)

Вітаючи учасників конференції з визначною подією в житті України, Президент Європейської Комісії „За демократію через право“ (Венеційська Комісія) **Джанні Букіккіо** відзначив позитивну роль Конституційного Суду України у виконанні рішень Європейського суду з прав людини. Він зауважив, що багато рішень Конституційного Суду України відповідають високим стандартам спільної спадщини європейського конституціоналізму.

Науково-практична конференція „Конституція 1996 року: Україна в системі координат європейського конституціоналізму“ (24 червня 2021 року)

У вітальному слові Координатор проектів ОБСЄ в Україні **Генрік Вілладсен** зазначив, що Конституція України представляє надії українського народу та ідеал суспільства, яким Україна прагне стати. Вона є фундаментальною частиною життя людей, це дзеркало українського суспільства, що відображає як історію країни, так і цінності, які вона плекає: людську гідність, рівність і свободу. Конституція проголошує світові, що українське суспільство піддано демократії, правовладдю та захисту прав людини.

Науково-практична конференція „Конституція 1996 року: Україна в системі координат європейського конституціоналізму“ (24 червня 2021 року)

Директор Німецького фонду міжнародного правового співробітництва **Штефан Хюльсхьорстер**, вітаючи український народ із визначною подією в житті держави, зазначив, що 25 років Конституції України – це нетривалий період, але достатній, щоб зробити оцінку, чи стала Конституція гарантом принципів правовладдя.

Наукові заходи було організовано Конституційним Судом України спільно з Національною академією правових наук України, Національним юридичним університетом імені Ярослава Мудрого, Національним університетом „Одеська

юридична академія“, Львівським національним університетом імені Івана Франка за підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні і Німецького фонду міжнародного правового співробітництва (IRZ).

У зазначених заходах взяли участь понад 200 учасників, серед яких – судді Конституційного Суду України, судді Конституційного Суду України у відставці, представники органів державної влади України, судді органів конституційної юрисдикції зарубіжних країн, провідні вітчизняні й іноземні експерти, а також представники міжнародних організацій і фондів.

«У Конституції України втілено ідеї природного права, які й вимагають поділу влад задля забезпечення гарантії практичної реалізації людських прав, які є одним з ядрових складників конституціоналізму»

Сергій Головатий

*заступник Голови
Конституційного Суду України*

«Конституційними цінностями є те, що з'являється в процесі інтерпретації Конституції Конституційним Судом України»

Віктор Кичун

*суддя
Конституційного Суду України*

«У кожному конституційному рішенні необхідно шукати баланс, де закінчується судова стриманість і починається судовий активізм»

Василь Лемак

*суддя
Конституційного Суду України*

«Майже 24 години тривало засідання Верховної Ради. Епохальна подія відбулася - ухвалено Конституцію Незалежної України. А отже – Незалежну Українську Державу конституційно узаконено»

Сергій Головатий

*заступник Голови
Конституційного Суду України*

Збірник матеріалів і тез науково-практичних заходів конституційного тижня (м. Київ, 2021, ч. I, ч. II)

Отже, проведення трьох регіональних онлайн-конференцій та однієї міжнародної гібридної конференції є яскравим прикладом злагодженої організації та роботи в онлайн-режимі, що дає змогу юридичній спільноті в умовах запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів обговорити питання діяльності конституційної юстиції в напрямі зміцнення конституційних засад національної державності, інститутів національної державності, ефективності захисту прав і свобод людини і громадянина.

До 25-ї річниці Конституції України Конституційний Суд України за сприяння Координатора проектів ОБСЄ в Україні видав подарункове видання „Конституція України“.

У виданні подано офіційний текст Основного Закону України станом на 1 жовтня 2021 року з офіційним тлумаченням його статей Конституційним Судом України.

Це видання містить перелік усіх рішень Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення положень Конституції України в чинній і попередній редакціях та юридичні позиції Конституційного Суду України стосовно її статей.

На честь 25-річчя заснування Конституційного Суду України введено в обіг пам'ятну медаль та поштову марку. Медаль „25-річчя заснування Конституційного Суду України“ випущена Національним банком України тиражем 10 тис. штук, має діаметр 35 мм, виготовлена з нейзильберу. На аверсі медалі вгорі зображений малий Державний Герб України, під яким нанесено напис „Україна“. У центрі розміщено фрагмент будівлі Суду, а внизу вказано рік карбування – 2021. На реверсі медалі розміщено логотип Суду, а під ним – написи: „Конституційний суд України“ та „25 років“.

З нагоди 25-ї річниці від дня заснування Конституційного Суду України у 2021 році започатковано проведення I Маріупольського конституційного форуму. Захід, організований Конституційним Судом України спільно з Координатором проектів ОБСЄ в Україні за підтримки Донецької обласної державної адміністрації та Маріупольської міської ради, було присвячено темі „Людська гідність та забезпечення прав людини в умовах суспільних трансформацій“. Форум став дискусійною платформою, що об'єднала представників органів державної влади України та науковців.

*I Маріупольський конституційний форум
„Людська гідність та забезпечення прав людини в умовах
суспільних трансформацій“ (м. Маріуполь, 13–14 вересня 2021 року)*

**«Конституція України визначає рівність громадян перед законом,
рівність людей у своїй гідності та правах»**

Галина Юровська

суддя
Конституційного Суду України

**«Конституційна скарга є „тригером“, який неодмінно посилює
ефективність національного конституційного судочинства як засобу
юридичного захисту прав і свобод людини, підкріплюючи конституційний
рівень їх захищеності та тим самим піднімаючи планку забезпечення
таких прав і свобод людини та дотримання їх державою»**

Віктор Городовенко

суддя
Конституційного Суду України

**«Закони за своїм змістом мають бути проникнуті ідеями соціальної
справедливості, свободи та рівності, і держава повинна забезпечити
механізми реалізації рівних можливостей»**

Галина Юровська

суддя
Конституційного Суду України

**«Приходячи в світ, людина вже володіє гідністю, бо вона їй
притаманна від Природи. Людина володіє природженими правами, які
ніхто не може забрати»**

Сергій Головатий

заступник Голови
Конституційного Суду України

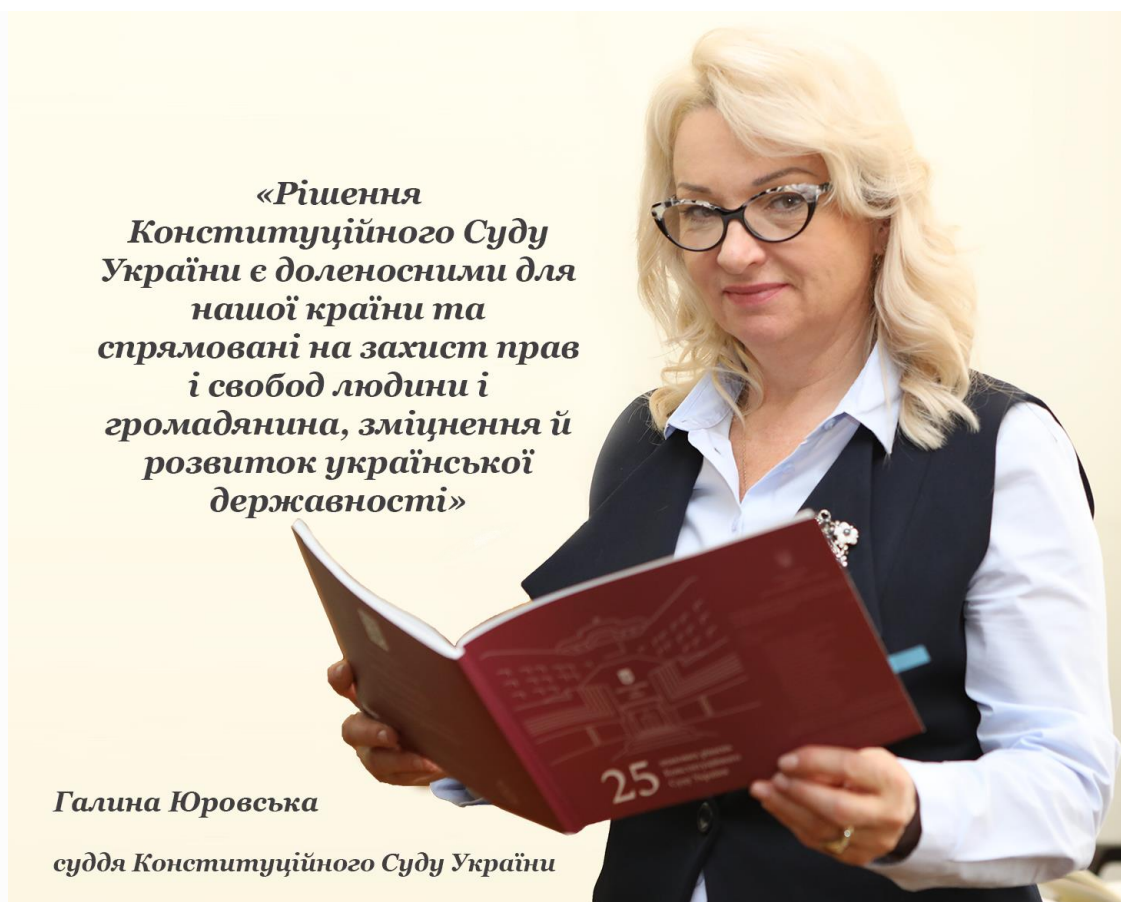
**«Конституційний Суд України, виходячи з наукової, юридичної
доктрини конституційного права, положень Конституції України
та міжнародних зобов'язань, впроваджує конституційні цінності в
різні сфери суспільних відносин, сприяє утвердженню гендерної
рівності як складника загального принципу рівності»**

Галина Юровська

суддя
Конституційного Суду України

У Конституційному Суді України впродовж року також відбулися:

- науково-практичний семінар „Виконання рішень Конституційного Суду України: моніторинг, контроль“, організований з нагоди 25-ї річниці від дня заснування органу конституційної юрисдикції;
- третє засідання Науково-консультативної ради Конституційного Суду України, в якому взяли участь члени Науково-консультативної ради, судді Конституційного Суду України та керівник Секретаріату Суду;
- відкрита лекція судді Конституційного Суду України Галини Юровської на тему „25 років Конституційному Суду України – 25 знакових рішень Конституційного Суду України“;

• фахова дискусія „Міжнародний та національний досвід функціонування інституту *amicus curiae*“. У заході взяли участь заступник Голови Конституційного Суду України Сергій Головатий, судді Конституційного Суду України Віктор Городовенко, Віктор Кичун, Віктор Колісник, Василь Лемак, Олег Первомайський, перший заступник керівника Секретаріату Суду – керівник Департаменту організаційної роботи Лариса Бірюк, працівники служб суддів і Секретаріату Суду, спеціальні радники Конституційного Суду України Мірослав Гранат, Александр Тенасе, Георгій Папуашвілі та Національний радник з юридичних питань Координатора проектів ОБСЄ в Україні Олександр Водянніков;

Фахова дискусія „Міжнародний та національний досвід функціонування інституту amicus curiae“ (26 листопада 2021 року)

• тренінг „Проблематика конституційних проваджень за конституційними скаргами“. Захід організовано спільно з Координатором проєктів ОБСЄ в Україні в рамках проєкту „Підтримка захисту прав людини через покращення доступу до конституційної юстиції“. Головними темами обговорення було практичне застосування інституту конституційної скарги як

інструменту захисту прав і свобод людини, аналіз практики органів конституційної юрисдикції зарубіжних країн щодо особливостей прийнятності конституційної скарги та вжиття заходів її забезпечення;

Тренінг „Проблематика конституційних проваджень за конституційними скаргами“ (17 грудня 2021 року)

3.2. УЧАСТЬ У НАУКОВИХ ЗАХОДАХ, ОРГАНІЗОВАНИХ ПАРТНЕРАМИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Суддів Конституційного Суду України та працівників Секретаріату Суду впродовж звітного періоду запрошували до участі в різних наукових і науково-практичних заходах, зокрема таких, як:

- круглий стіл – презентація нового проєкту Ради Європи „Підтримка судової влади України в забезпеченні кращого доступу до правосуддя“, участь у якому взяв суддя Конституційного Суду України Віктор Городовенко;
- IV Міжнародна науково-практична конференція „Правові засади організації та здійснення публічної влади“, присвячена світлій пам’яті доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника Національної академії

правових наук України, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова. Участь у конференції взяли судді Конституційного Суду України у відставці Володимир Кампо та Михайло Костицький, а також представники Секретаріату Суду Наталія Кушакова-Костицька, Віталій Запорожець та Ірина Левандовська;

- національний форум „Конституційна юстиція: виклики сьогодення та шляхи вирішення“, що відбувся за участі суддів Конституційного Суду України Василя Лемака та Віктора Городовенка;

*Національний форум „Конституційна юстиція: виклики сьогодення та шляхи вирішення“
(17 червня 2021 року)*

- міжнародна науково-практична конференція *„Конституційна демократія в умовах загроз територіальній цілісності та національній безпеці“*, присвячена 25-річчю Конституції України. Участь у заході взяли судді Конституційного Суду України Віктор Колісник, Василь Лемак, Олег Первомайський;

*Міжнародна науково-практична конференція
„Конституційна демократія в умовах загроз
територіальній цілісності та національній безпеці“
(22 червня 2021 року)*

- науково-практична конференція *„Взаємодія громадянського суспільства, особи і держави: вектор удосконалення“*, присвячена 25-й річниці Конституції України, відбулася за участю судді Конституційного Суду України Віктора Городовенка;

*Науково-практична конференція
„Взаємодія громадянського суспільства, особи
і держави: вектор удосконалення“ (22 червня 2021 року)*

- X ювілейна Літня школа *„Верховенство права і конституціоналізм. Конституціоналізм у часи змін: влада, суспільство і демократія“*. До її роботи

долучилися заступник Голови Конституційного Суду України Сергій Головатий, судді Конституційного Суду України Василь Лемак і Олег Первомайський та керівник Секретаріату Суду Віктор Бесчастний;

*Х ювілейна Літня школа „Верховенство права і конституціоналізм.
Конституціоналізм у часи змін: влада, суспільство і демократія“
(м. Косів, Івано-Франківська область, 2–8 серпня 2021 року)*

- міжнародний симпозіум Асоціації азійських конституційних судів та еквівалентних органів на тему „Епоха інтернету: верховенство права, цінності людини та державна незалежність“. Під час цього заходу суддя Конституційного Суду України Галина Юровська виступила з доповіддю „Застосування практики Європейського суду з прав людини Конституційним Судом України“;

«Орган конституційної юрисдикції в Україні з метою захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина досить активно використовує міжнародний досвід у питаннях, що становлять найбільший суспільний інтерес і які є фундаментальними для подальшої роботи в напрямі захисту цінностей людини»

Галина Юровська

суддя

Конституційного Суду України

«Досить часто міжнародну практику, в тому числі й позиції ЄСПЛ, орган конституційної юрисдикції України використовував для обґрунтування неприпустимості обмеження прав і свобод людини, а також для встановлення меж відповідальності держави перед людиною при здійсненні внутрішньодержавної політики»

Галина Юровська

суддя

Конституційного Суду України

• IX Літня школа „Актуальні проблеми виконання судових рішень: конституційне правосуддя“ Центру навчання та розвитку людських ресурсів Асоціації азійських конституційних судів та еквівалентних органів, організована Конституційним Судом Турецької Республіки (м. Анкара, Турецька Республіка, 7–8 вересня 2021 року), онлайн-участь у якій взяли працівники Секретаріату Конституційного Суду України.

Також цього року видано матеріали VIII Літньої школи, організованої Конституційним Судом Туреччини у вересні 2020 року, в якій містяться доповіді працівників Секретаріату Конституційного Суду України (https://www.anayasa.gov.tr/media/7259/8th_summer_school.pdf);

• V Харківський міжнародний юридичний форум, організований Національною юридичною академією імені Ярослава Мудрого за підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні. Участь у його роботі взяли судді Конституційного Суду України Віктор Городовенко, Василь Лемак, Олег Первомайський та керівник Секретаріату Суду Віктор Бесчастний;

*V Харківський міжнародний юридичний форум
(м. Харків, 20–24 вересня 2021 року)*

- X щорічний судовий форум „Незалежна судова влада – фундамент держави в умовах турбулентності“, в якому взяли участь судді Конституційного Суду України Віктор Городовенко і Василь Лемак;

X щорічний судовий форум „Незалежна судова влада – фундамент держави в умовах турбулентності“ (30 вересня 2021 року)

- зустріч суддів Конституційного Суду України Сергія Головатого, Віктора Кичуна, Василя Лемака, Віктора Городовенка, Олега Первомайського з

професором школи права Індіанського університету, виконавчим директором Центру конституційної демократії Девідом Вільямсом, одним із провідних американських конституціоналістів, засновником Центру конституційної демократії;

Зустріч суддів Конституційного Суду України з професором школи права Індіанського університету, виконавчим директором Центру конституційної демократії Девідом Вільямсом (5 жовтня 2021 року)

- зустріч заступника Голови Конституційного Суду України Сергія Головатого з Уповноваженим із захисту державної мови Тарасом Кременем;
- круглий стіл – презентація Висновку КРЄС про еволюцію судових рад та їх роль у незалежних і неупереджених судових системах, участь у якому взяв суддя Конституційного Суду України Віктор Городовенко;
- науково-практичний круглий стіл „Захист прав людини в Україні: сучасний стан та перспективи вдосконалення“, присвячений 73-й річниці проголошення Загальної декларації прав людини. Участь у заході взяли суддя Конституційного Суду України Віктор Кичун, суддя Конституційного Суду України у відставці Михайло Костицький та керівник Секретаріату Суду Віктор Бесчастний;

- 5-й міжнародний медико-правовий форум „Правове регулювання діяльності у сфері охорони здоров’я: корупційні виклики під час пандемії“, участь у якому взяв суддя Конституційного Суду України Віктор Городовенко;

«Органи конституційної юрисдикції в умовах пандемії COVID-19 відіграють визначальну роль у забезпеченні верховенства права, демократії та конституційного порядку загалом»

Віктор Городовенко

*суддя
Конституційного Суду України*

- гендерний форум „Великий діалог, ідея конституціоналізму і права жінок“, участь у якому взяли заступник Голови Конституційного Суду України Сергій Головатий та суддя Конституційного Суду України Галина Юровська.

*Гендерний форум „Великий діалог, ідея конституціоналізму і права жінок“
(20 грудня 2021 року)*

3.3. НАУКОВО-КОНСУЛЬТАТИВНА РАДА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Для підготовки наукових висновків із питань діяльності Конституційного Суду України, що потребують наукового забезпечення, успішно діє Науково-консультативна рада Конституційного Суду України (далі – Рада), яку утворюють висококваліфіковані фахівці у сфері права. Її персональний склад затверджено постановами Конституційного Суду України від 9 квітня 2019 року № 12-п/2019, від 6 червня 2019 року № 23-п/2019, від 5 листопада 2019 року № 37-п/2019.

Так, до складу Ради увійшли видатні вітчизняні науковці, коло наукових інтересів яких охоплює різні галузі права, державотворення, філософії. Серед членів Ради: 11 академіків Національної академії правових наук України, 8 членів-кореспондентів Національної академії правових наук України, 55 докторів юридичних наук, 1 доктор економічних наук, 17 кандидатів юридичних наук.

У рамках співпраці Ради та Конституційного Суду України в червні 2021 року її члени взяли участь у трьох регіональних та одній міжнародній онлайн-конференціях, організованих Конституційним Судом України спільно з Координатором проектів ОБСЄ в Україні.

Долучення думки провідних науковців України під час дослідження матеріалів справи та формування проектів рішень Конституційного Суду України є вагомим внеском у розвиток конституційної юстиції.

Постійно відбувається напрацювання шляхів найбільш вдалого й ефективного співробітництва, розглядаються різні думки щодо форм і форматів роботи членів Ради над питаннями, що потребують наукового дослідження та є предметом інтересів Конституційного Суду України.

Співпраця між членами Ради та суддями Конституційного Суду України на сьогодні відбувається переважно у двох формах: суддя звертається до члена Ради як до керівника установи та отримує колективний висновок або ж звертається персоніфіковано до науковця, який готує одноособовий науково-практичний висновок, де викладає особисті думки та бачення.

Голова Науково-консультативної ради Конституційного Суду України Барабаш Ю.Г. неодноразово пропонував організацію обговорення резонансних справ, що надходять до Суду, у форматі онлайн у складі науковців, об'єднаних однією спеціалізацією, а також участь членів Ради у відкритих частинах пленарних засідань Суду у формі усного слухання, що дасть змогу озвучити більшу кількість думок одночасно та у формі відкритого діалогу, можливо, дійти слушної думки.

У жовтні 2021 року проведено третє засідання Науково-консультативної ради Конституційного Суду України, під час якого було обговорено стан і перспективи розвитку взаємодії Ради та Конституційного Суду України. Матеріали виступів учасників було сформовано у друкований збірник.

Також під час цього засідання за вагомий внесок у становлення конституційного судочинства в Україні, захист прав і свобод людини і

громадянина, зміцнення правосуддя, за видатні заслуги в науковій сфері, високий професіоналізм та з нагоди 25-ї річниці від дня заснування Конституційного Суду України було нагороджено нагрудним знаком „Відзнака Конституційного Суду України“ трьох науковців зі складу Науково-консультативної ради Конституційного Суду України та трьох вчених, які не є членами Ради, але підготували найбільшу кількість науково-практичних висновків для Конституційного Суду України.

Серія онлайн-заходів за участю членів Ради та суддів Конституційного Суду України дала можливість науковцям донести свою думку і підвищити обґрунтованість рішень Конституційного Суду України через активне обговорення дискусійних питань і проблем із національною юридичною спільнотою.

Кількість запитів суддів-доповідачів до членів Ради постійно зростає. Так, у 2020 році вона становила 150 запитів, а на кінець 2021 року сягнула 220. Кількість відповідей також активно збільшується: у 2020 році було надано 100 відповідей, а на кінець 2021 року – 140. До підготовки висновків члени Ради залучають також і інших фахівців, думки яких сприяють більш широкому погляду на суть питань, що є колом інтересів Конституційного Суду України. Так, на грудень 2021 року кількість науковців різних галузей права, які неодноразово брали активну участь у підготовці науково-практичних висновків на запит суддів-доповідачів, які не є членами Науково-консультативної Ради Конституційного Суду України, становила понад 60 осіб. Серед них – один академік Національної академії правових наук України, три члени-кореспонденти Національної академії правових наук України, професори, доктори юридичних наук. Також цього року відбулися деякі зміни у складі Науково-консультативної ради Конституційного Суду України, і тепер до неї входять 80 осіб.

Значна кількість членів Науково-консультативної ради Конституційного Суду України тривалий час входить до складу Науково-консультативної ради при Верховному Суді, а Розпорядженням Голови Верховної Ради України від 30 грудня 2021 року утворено Науково-консультативну раду при Голові Верховної Ради України, до складу якої ввійшло 22 науковці, які одночасно є членами Науково-консультативної ради Конституційного Суду України. Тобто найкращі фахівці в галузі права України у складі дорадчих органів державної влади долучаються на всіх етапах формування, реалізації та тлумачення законодавства України, а саме здійснюють комплексний підхід до вирішення нагальних питань у долі країни та суспільства.

3.4. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ ТА ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Ефективна комунікація між Конституційним Судом України та громадянським суспільством є важливим проявом демократичного розвитку держави. Робота органу конституційної юрисдикції в Україні у звітному періоді ґрунтувалася на конституційних принципах його діяльності – гласності та відкритості.

Події і заходи, що відбувалися у Конституційному Суді України, отримували широке висвітлення через канали комунікації Конституційного Суду України – офіційний вебсайт Суду, Facebook, Twitter, Telegram, Youtube, національні та регіональні ЗМІ тощо.

Конституційний Суд України у 2021 році продовжував працювати над удосконаленням методів комунікації з громадськістю та розбудовою його комунікаційної спроможності.

Тож у звітному році було ініційовано та запроваджено низку нововведень, що стосувалися як удосконалення доступу до інформації про діяльність Суду, так і розвитку іміджевих заходів.

Упродовж року Конституційним Судом України для громадян підготовлено та оприлюднено інформаційні буклети:

- „Ваша конституційна скарга до Суду“;
- „Конституційний Суд України у запитаннях“;
- „25 знакових рішень Конституційного Суду України“;
- „25 років діяльності Конституційного Суду України“.

Також створено презентаційні відеоматеріали про діяльність Суду:

- проморолик про Конституційний Суд України;
- відеоролик про ухвалення Конституції України;
- відеоролик про діяльність Конституційного Суду України;
- відеоролик про ключові рішення Суду.

З метою забезпечення більшого доступу до інформації про роботу Конституційного Суду України громадянам надано можливість оформлення підписки на вебсайті Суду на автоматичну розсилку інформаційних матеріалів. Для ефективності взаємодії з цільовими аудиторіями та оперативності поширення інформації про діяльність Суду в 2021 році створено ще один канал комунікації – Telegram-канал Конституційного Суду України.

До 25-річчя з дня заснування Конституційного Суду України було концептуально оновлено музейну експозицію Суду, зокрема оптимізовано розміщення наявних експонатів та здійснено нове рубрикування.

Також у 2021 році в Конституційному Суді України створено сучасну віртуальну 3Д-екскурсію будівлею Суду зі звуковим супроводом.

Завдяки цьому всі охочі можуть на власні очі в режимі реального часу побачити зали засідань Великої палати та сенатів Суду, де ухвалюються доленосні для країни акти, оглянути пресцентр, бібліотеку, а також дізнатися більше про роботу Суду.

3.5. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Упродовж 2021 року спостерігалось продовження карантину та збереження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2. Внаслідок цього зберігалася тенденція проведення міжнародних заходів у режимі онлайн або перенесення дат їх проведення. Водночас для підтримання належного діалогу з іноземними партнерами дедалі більше застосовуються нові IT-рішення.

Одним із ключових партнерів Конституційного Суду України у звітному році залишався Координатор проектів ОБСЄ в Україні. Протягом 2021 року втілювалися два спільні проекти:

- „Підтримка захисту прав людини через покращення доступу до конституційної юстиції“;
- „Підтримка у вдосконаленні доступу до конституційної юстиції“.

У межах цих проектів було поєднано перевірені часом напрацювання та запроваджено нові форми співпраці.

Зокрема, цього року на офіційному вебсайті Конституційного Суду України запрацював новий онлайн-ресурс „Бібліотека конституційного права“ (<http://ccu.gov.ua/library>). Електронний інформаційний ресурс створено з метою ознайомлення з науково-аналітичними матеріалами та судовою практикою, пов'язаною з діяльністю Конституційного Суду України та органів конституційної юрисдикції зарубіжних країн, а також для їх практичного використання.

Бібліотека конституційного права містить рішення міжнародних судових інституцій, іноземних органів конституційного контролю та судочинства, а також наукові публікації з конституційно-правової тематики провідних вітчизняних і зарубіжних фахівців, іншу корисну інформацію. Рішення міжнародних судів подано українською мовою, переклад яких здійснено за сприяння Координатора проектів ОБСЄ в Україні.

Започатковано загальнонаціональний просвітницький проєкт – інтелектуальний телеконкурс „Нова генерація“. Проєкт підтримано провідними ЗМІ України (зокрема, телеканалом „ЕСПРЕСО“), міжнародними партнерами (USAID,

Координатором проєктів ОБСЄ в Україні, Раєт), національними експертними та освітніми організаціями (Центром політико-правових реформ, Малою академією наук України та іншими). Проведено перший спеціальний сезон телеконкурсу „Нова генерація“, присвячений 25-й річниці Конституції України.

У межах проєктної діяльності цього року спеціальними радниками Суду надано два висновки *amicus curiae*:

– у справі за конституційним поданням 45 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статей 133–191, підпункту 2 пункту 2 розділу XXXII „Прикінцеві та перехідні положення“ Виборчого кодексу України;

– у справі за конституційними скаргами, поданими Барсегяном Геворком Сенекеримовичем та Ліненко Наталією Миколаївною щодо відповідності положень статті 485 Митного кодексу України Конституції України (індивідуалізація юридичної відповідальності під час застосування положень статті 485 Митного кодексу України).

Упродовж поточного року тривала співпраця з Радою Європи.

Під час свого 129-го пленарного засідання Європейська Комісія „За демократію через право“ (Венеційська Комісія) підтримала рішення Конституційного Суду України стосовно складення присяги двох новопризначених суддів Суду. Про це зазначено в Синописі (Короткому звіті) щодо підсумків засідання Комісії, яке відбулося 10–11 грудня поточного року (CDL-PL-PV(2021)0004syn).

У грудні 2021 року Конституційний Суд України звернувся до Венеційської Комісії з проханням надати висновок *amicus curiae* у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо конституційності Закону України „Про внесення змін до статті 80 Конституції України“ (щодо недоторканності народних депутатів України) від 3 вересня 2019 року № 27–ІХ. Висновок очікується навесні наступного року.

Цього року заступник Голови Конституційного Суду України, член Венеційської Комісії Сергій Головатий брав участь у зустрічах Президента України Володимира Зеленського та Голови Верховної Ради України Дмитра Разумкова з Президентом Венеційської Комісії Джанні Букіккіо (7 червня).

Зустріч Президента України Володимира Зеленського з Президентом Комісії Джанні Букіккіо за участю заступника Голови Конституційного Суду України Сергія Головатого (7 червня 2021 року)

10 грудня 2021 року на 129-му пленарному засіданні Венеційської Комісії заступника Голови Конституційного Суду України Сергія Головатого обрано членом Бюро Комісії, яке є її головним керівним органом.

Зустріч суддів Конституційного Суду України з делегацією Ради Європи (18 листопада 2021 року)

Поступово поглиблюється співпраця Конституційного Суду України з Департаментом виконання рішень Європейського суду з прав людини. Реалізацію заходів, обговорених під час зустрічі суддів Конституційного Суду України з делегацією Ради Європи на чолі з Генеральним директором Генерального директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи Крістосом Жакумпулосом під час його офіційного візиту в Україну в листопаді цього року, заплановано в 2022 році.

Належну увагу приділено підвищенню кваліфікації працівників Секретаріату Конституційного Суду України, в тому числі шляхом ознайомлення із кращими іноземними практиками.

IV. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

4.1. СЕКРЕТАРІАТ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Надійму й ефективну роботу, спрямовану на створення необхідних умов для діяльності Конституційного Суду України, забезпечує Секретаріат Суду.

ПОВНОВАЖЕННЯ

Секретаріат Конституційного Суду України здійснює повноваження, визначені Законом України „Про Конституційний Суд України“. До повноважень Секретаріату Суду належить організаційне, аналітичне, юридичне, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення діяльності Конституційного Суду України, зокрема:

у сфері організаційного забезпечення:

підготовка та проведення засідань колегій суддів Конституційного Суду України, сенатів Конституційного Суду України, Великої палати Конституційного Суду України, здійснення документального, організаційного, технічного, інформаційного забезпечення конституційних проваджень;

опрацювання, оформлення та розсилка актів Конституційного Суду України;

реалізація передбачених законодавством вимог щодо управління та проходження державної служби в Конституційному Суді України;

організація та здійснення в межах компетенції заходів щодо забезпечення режиму секретності, контролю за його дотриманням, а також щодо мобілізаційної підготовки;

забезпечення документообігу в Конституційному Суді України та ведення діловодства відповідно до вимог законодавства;

забезпечення проведення в Конституційному Суді України публічних заходів;

здійснення офіційного спілкування із суб'єктами звернень до Конституційного Суду України, учасниками конституційного провадження та особами, залученими до участі в конституційному провадженні;

у сфері аналітичного забезпечення:

здійснення попередньої перевірки всіх форм звернень, що надійшли до Конституційного Суду України, підготовка попередніх висновків про наявність підстав для відкриття конституційного провадження у справі або відмови у відкритті конституційного провадження у справі;

здійснення підготовки аналітичних та інформаційно-довідкових матеріалів щодо звернень до Конституційного Суду України у визначеному законодавством порядку, а також інформаційно-аналітичних матеріалів щодо європейської та світової практики конституційного судочинства;

ведення і своєчасне оновлення каталогу юридичних позицій Конституційного Суду України;

здійснення моніторингу стану виконання актів Конституційного Суду України та, за дорученням Суду, контроль за виконанням рішень і додержанням висновків Конституційного Суду України, в яких визначено порядок їх виконання або надано відповідні рекомендації;

здійснення аналізу запитів та звернень фізичних і юридичних осіб, органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів звернень до Конституційного Суду України, систематичне надання Голові Конституційного Суду України, керівництву Секретаріату Суду відповідної інформації;

у сфері юридичного забезпечення:

представлення Конституційного Суду України як юридичної особи у відносинах із юридичними та фізичними особами у межах, визначених законодавством;

участь у заходах, пов'язаних із розробленням проєктів нормативно-правових актів, що стосуються питань діяльності Конституційного Суду України;

здійснення юридичного супроводу внутрішньої діяльності Конституційного Суду України, його Секретаріату та забезпечення представництва Конституційного Суду України в судах з питань, які виникають у зв'язку з діяльністю Суду;

у сфері інформаційного забезпечення:

забезпечення функціонування офіційного вебсайту Конституційного Суду України;

висвітлення діяльності Конституційного Суду України на офіційному вебсайті Конституційного Суду України та в засобах масової інформації;

забезпечення офіційного оприлюднення актів Конституційного Суду України та підготовки до видання „Вісника Конституційного Суду України“;

здійснення підготовки проєкту щорічної інформаційної доповіді Конституційного Суду України в установленому законодавством порядку;

забезпечення доступу до публічної інформації, розпорядником якої є Конституційний Суд України;

організація роботи із впровадження у діяльність Конституційного Суду України та Секретаріату Конституційного Суду України комп'ютерних інформаційних технологій, сучасної організаційної техніки на основі наукової організації праці;

у сфері матеріально-технічного забезпечення:

вирішення в межах своєї компетенції питання фінансового забезпечення діяльності Конституційного Суду України та ефективного використання бюджетних коштів на утримання Конституційного Суду України і забезпечення його діяльності;

підготовка проєкту бюджетного запиту та проєкту кошторису Конституційного Суду України в порядку, визначеному законодавством;
здійснення заходів щодо ефективного використання майна, розпорядником якого є Конституційний Суд України, забезпечення публічної закупівлі товарів, робіт і послуг та виконання відповідних договорів;
розроблення пропозицій щодо стратегічних та пріоритетних завдань інституційного розвитку Конституційного Суду України, перспективних і поточних планів фінансового, інформаційно-технічного, господарського забезпечення Конституційного Суду України та його Секретаріату;
здійснення в установленому порядку заходів з охорони праці.

СКЛАД СЕКРЕТАРІАТУ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

У складі Секретаріату Конституційного Суду України діють:

- Департамент організаційної роботи;
- Правовий департамент;
- Адміністративно-фінансовий департамент;
- Управління комунікацій Конституційного Суду України та міжнародного співробітництва;
- Управління документального забезпечення;
- Управління роботи з персоналом;
- Відділ попередньої перевірки конституційних скарг;
- Бухгалтерська служба Конституційного Суду України;
- Архів Конституційного Суду України;
- Бібліотека Конституційного Суду України;
- Режимно-секретний сектор.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ СЕКРЕТАРІАТУ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

На 31 грудня 2021 року загальна штатна чисельність Конституційного Суду України становила 397 штатних одиниць, з них суддів – 18, працівників патронатних служб – 54, державних службовців – 214, працівників, які виконують функції з обслуговування – 12, працівників Автобази Конституційного Суду України – 99.

Фактична чисельність Конституційного Суду України на 31 грудня 2021 року – 371 особа, з них суддів – 16, працівників патронатних служб – 47, державних службовців – 200, працівників, які виконують функції з обслуговування – 11, працівників Автобази Конституційного Суду України – 97.

Серед працівників Секретаріату Конституційного Суду України:

- науковий ступінь кандидата наук мають 21 державний службовець і 15 працівників патронатних служб;
- науковий ступінь доктора юридичних наук – 2 державних службовці, 1 працівник патронатної служби;
- державні нагороди та почесні звання – 41 державний службовець, 7 працівників патронатних служб;
- базову вищу освіту – 3 державних службовці;

- вищу освіту – 206 державних службовців (у тому числі 93 магістри), 47 працівників патронатних служб (у тому числі 29 магістрів);
- вищу юридичну освіту – 122 державних службовці, 46 працівників патронатних служб;
- закінчили Національну академію державного управління при Президентові України 33 державних службовці, 4 працівники патронатних служб;
- у віці до 35 років – 38 державних службовців;
- у віці від 36 до 60 років – 147 державних службовців;
- у віці старше 60 років – 12 державних службовців.

ДІЯЛЬНІСТЬ СЕКРЕТАРІАТУ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ У 2021 РОЦІ

Протягом 2021 року Секретаріат Конституційного Суду України виконував завдання, визначені статтею 44 Закону України „Про Конституційний Суд України“ та Регламентом Конституційного Суду України, зокрема значну увагу приділено сфері інформаційного забезпечення, сучасній і зрозумілій комунікації з громадянами, громадськими й експертними об’єднаннями та міжнародною спільнотою.

У зазначеній сфері упродовж 2021 року досягнуто позитивних результатів, а саме:

- удосконалено взаємодію Суду з представниками ЗМІ з метою ефективного забезпечення гласності та відкритості в діяльності Суду;
- затверджено Порядок забезпечення функціонування офіційного вебсайту Конституційного Суду України;
- забезпечено постійне оновлення інформації про діяльність Суду на вебсайті, зокрема офіційне оприлюднення актів Суду та розміщення інформаційних матеріалів про співпрацю з представниками органів конституційної юстиції зарубіжних країн, міжнародних організацій (зустрічі, візити тощо) (підготовлено та розміщено понад 450 інформаційних повідомлень про судову та позасудову діяльність Суду);
- запроваджено висвітлення діяльності колегій суддів Суду та надання інформації за результатами розгляду справ;
- запроваджено щомісячне висвітлення результатів роботи Суду;
- запроваджено трансляцію відкритих засідань Конституційного Суду України на Youtube-каналі Суду;
- удосконалено роботу офіційного вебсайту Суду, зокрема модернізовано деякі технічні й інтерфейсні компоненти;
- забезпечено виготовлення інформаційних буклетів і нових презентаційних матеріалів;
- забезпечено можливість оформлення підписки на вебсайті Суду на автоматичне розсилання інформаційних матеріалів;
- створено Telegram-канал Конституційного Суду України;

- запроваджено новий інформаційний онлайн-ресурс „Бібліотека конституційного права“;
- упорядковано виставкову експозицію Конституційного Суду України, зокрема структуровано наявний фонд за відповідними напрямками;
- розроблено дизайн та підготовлено загальний опис необхідних матеріалів для виготовлення брендбуку Конституційного Суду України;
- підготовлено та затверджено Комунікаційну стратегію Конституційного Суду України на 2022–2025 роки.

ПОПЕРЕДНЯ ПЕРЕВІРКА КОНСТИТУЦІЙНИХ СКАРГ

Конституційна скарга як національний засіб юридичного захисту спрямована на ефективний захист прав людини, які зазнали порушення внаслідок застосування тих положень закону України, що суперечать основоположним конституційним засадам і принципам. При цьому законодавець, надаючи фізичним і юридичним особам можливість доступу до конституційної юстиції, визначив порядок звернення до Конституційного Суду України, механізм здійснення конституційного провадження, а також повноваження органів Суду та його Секретаріату.

Так, відповідно до положень статті 44 Закону України „Про Конституційний Суд України“ (далі – Закон) Секретаріат Конституційного Суду України здійснює організаційне, аналітичне, юридичне, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення діяльності Суду, зокрема здійснює *реєстрацію та попередню перевірку всіх форм звернень, що надійшли до Суду* (пункт 6 частини другої статті 44).

Частиною третьою статті 57 Закону визначено, що у разі якщо конституційна скарга за формою не відповідає вимогам цього Закону, керівник Секретаріату повертає її суб’єктові права на конституційну скаргу.

Попередня перевірка звернень до Суду здійснюється згідно із вимогами § 39 Регламенту Суду, зокрема конституційні скарги за формою і змістом повинні відповідати вимогам, встановленим статтями 55, 56, частиною першою статті 74 Закону, та вважаються прийнятними за умов, визначених статтею 77 Закону (пункт 4). Секретаріат Суду перевіряє конституційні скарги на відповідність за формою вимогам Закону впродовж одного робочого дня з дати їх реєстрації (пункт 8).

Відповідно до приписів § 40 Регламенту Суду керівник Секретаріату Суду повертає конституційну скаргу суб’єктові права на конституційну скаргу, якщо:

- 1) конституційна скарга за формою не відповідає вимогам Закону;
- 2) конституційна скарга стосується справи, остаточне судове рішення в якій набрало законної сили раніше 30 вересня 2016 року.

Конституційні скарги, які за формою не відповідають вимогам Закону і повертаються суб’єктам права на конституційну скаргу керівником Секретаріату Суду, між суддями Суду не розподіляються (абзац другий пункту 2 § 41 Регламенту Суду).

Такий механізм законодавчого врегулювання порушених питань та існуючі підходи до попередньої перевірки конституційних скарг не стільки допомагають уникнути перевантаження Суду скаргами, які не відповідають за формою вимогам Закону, як надають можливість суб'єктам права на конституційну скаргу усунути формальні недоліки клопотання та привести його у відповідність до вимог Закону, що є необхідною умовою для подальшого розгляду конституційної скарги.

*Статистичні дані щодо отриманих та опрацьованих
конституційних скарг протягом 2021 року
(станом на 31 грудня 2021 року)*

За період з **1 січня по 31 грудня 2021 року** до Суду надійшли **484** конституційні скарги, щодо яких Секретаріат Суду здійснив попередню перевірку на відповідність за формою вимогам Закону.

Із **484** конституційних скарг, що надійшли до Суду протягом звітного періоду 2021 року, **239 (49 %)** за формою відповідали вимогам Закону та були розподілені між суддями Суду відповідно до Закону та у порядку, встановленому Регламентом Суду, а **245 (51 %)** були повернуті суб'єктам права на конституційну скаргу як такі, що за формою не відповідали вимогам Закону (з відповідними роз'ясненнями і вказівкою, з-поміж іншого, на можливість повторного звернення з дотриманням вимог Закону).

Для порівняння:

– за період з **1 січня по 31 грудня 2020 року** до Суду надійшли **563** конституційні скарги, щодо яких Секретаріат Суду здійснив попередню перевірку на відповідність за формою вимогам Закону. З цих **563** конституційних скарг **249 (44 %)** за формою відповідали вимогам Закону, а **312 (56 %)** було повернуто авторам клопотань.

Крім того, у 2021 році суб'єктами права на конституційну скаргу було подано повторно до Суду **88** конституційних скарг (повторність подачі конституційних скарг визначається з моменту започаткування інституту конституційної скарги). **59** з цих скарг за формою відповідали вимогам Закону та були розподілені між суддями Суду; за **2³** – відкрито конституційне провадження.

У 2021 році було ухвалено **7** рішень у справах за конституційними скаргами, з яких **3⁴** рішення за **7** конституційними скаргами, **4** з яких надійшли

³ Ухвала Другого сенату Конституційного Суду України від 29 вересня 2021 року № 23-у(П)/2021 про відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою громадянина України Губка І.І. (вх. № 18/179 від 11 травня 2021 року) щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого положення пункту 1 частини п'ятої статті 361 Кодексу адміністративного судочинства України; Ухвала Першої колегії Першого сенату Суду від 7 грудня 2021 року № 175-1(І)/2021 про відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Мельничука І.С. (вх. № 18/427 від 17 листопада 2021 року) щодо відповідності Конституції України (конституційності) першого речення абзацу шостого частини п'ятнадцятої статті 86 Закону України „Про прокуратуру“ від 14 жовтня 2014 року № 1697–VII.

⁴ Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) від 21 липня 2021 року № 3-р(П)/2021 у справі за конституційною скаргою Одінцової Олени Анатоліївни (вх. № 18/5915 від 23 вересня 2019 року) щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень абзацу другого статті 471 Митного

до Суду повторно у 2018–2019 роках: Одінцової Олени Анатоліївни (вх. № 18/5915 від 23 вересня 2019 року), Кременчуцького Анатолія Михайловича (вх. № 18/1186 від 7 березня 2018 року), Павлика Владислава Володимировича (вх. № 18/77 від 4 січня 2019 року), Крупка Дмитра Володимировича (вх. № 18/4800 від 18 вересня 2018 року).

Аналіз конституційних скарг, які надійшли до Суду протягом 2021 року, дає можливість визначити типові помилки, яких допускають автори клопотань під час оформлення та подання скарг.

Так, із **245** клопотань, що були повернуті заявникам у зв'язку з невідповідністю за формою вимогам Закону:

➤ у **129** – не дотримано вимог частини першої статті 55 Закону (порушувалися питання, які не можуть бути предметом конституційної скарги, зокрема: оскарження рішень судів у системі судоустрою України та незгода з ними, скарги на дії державних органів та їх посадових осіб, відповідність приписам Основного Закону України підзаконних актів, положень законодавчих актів, які в остаточному судовому рішенні у справі особи не застосовувались, тощо);

➤ у **14** – не дотримано вимог пункту 1 частини другої статті 55 Закону (не зазначено прізвища, ім'я, по батькові особи та/або адреси зареєстрованого місця проживання особи; у разі звернення юридичних осіб до Суду – повної їх назви та/або місцезнаходження такої юридичної особи);

➤ у **7** – не дотримано вимог пункту 2 частини другої статті 55 Закону (зазначаючи в конституційній скарзі про необхідність участі в його справі представника, суб'єкт права на конституційну скаргу не навів відомостей про таку особу);

➤ у **145** – не дотримано вимог пункту 3 частини другої статті 55 Закону (не наведено короткого викладу остаточного судового рішення, в якому було застосовано відповідні положення закону України, зокрема й у випадках, коли заявниками порушувалися питання, які не можуть бути предметом конституційної скарги);

➤ у **102** – не дотримано вимог пункту 4 частини другої статті 55 Закону (відсутній опис перебігу розгляду відповідної справи в судах);

➤ у **184** – не дотримано вимог пункту 5 частини другої статті 55 Закону (не визначено предмета перевірки на конституційність, тобто не зазначено конкретних положень закону України, які належить перевірити на відповідність

кодексу України; Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) від 21 липня 2021 року № 5-р(II)/2021 у справі за конституційними скаргами Кременчуцького Анатолія Михайловича (вх. № 18/1186 від 7 березня 2018 року) та Павлика Владислава Володимировича (вх. № 18/77 від 4 січня 2019 року) щодо відповідності Конституції України (конституційності) припису частини десятої статті 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення; Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) від 16 вересня 2021 року № 6-р(II)/2021 у справі за конституційними скаргами Крупка Дмитра Володимировича (вх. № 18/4800 від 18 вересня 2018 року) щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 81, частини першої статті 82 Кримінального кодексу України, Костіна Володимира Володимировича (вх. № 18/1328 від 26 лютого 2019 року), Мельниченка Олександра Степановича (вх. № 18/3621 від 3 червня 2019 року) щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 82 Кримінального кодексу України та за конституційною скаргою Гогіна Віктора Івановича (вх. № 18/6 від 8 січня 2020 року) щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 81 Кримінального кодексу України (справа про перегляд вироку особи, караній на довічне позбавлення волі).

Конституції України, та/або конкретних положень Конституції України, на відповідність яким належить перевірити закон України, зокрема у випадках, коли заявники порушували питання, які не можуть бути предметом конституційної скарги);

➤ у **151** – не дотримано вимог пункту 6 частини другої статті 55 Закону (відсутні будь-які аргументи саме щодо неконституційності закону України (його окремих положень) та/або не зазначено гарантоване Конституцією України право людини, яке зазнало порушення внаслідок застосування оспорюваних положень закону; зокрема й у випадках, коли заявники порушили питання, які не можуть бути предметом конституційної скарги);

➤ у **113** – не дотримано вимог пунктів 7 та 8 частини другої статті 55 Закону (не зазначено відомостей про документи і матеріали, на які посилалися особи, не надано їхніх копій, а також не наведено їх у переліку документів і матеріалів, що додаються);

➤ у **100** – не дотримано вимог абзацу десятого частини другої статті 55 Закону (копія остаточного судового рішення у справі особи не засвідчена в установленому порядку судом, що його ухвалив);

➤ у **7** – не дотримано вимог частини другої статті 56 Закону (конституційна скарга не підписана особою взагалі, підписана її представником тощо);

➤ у **7** – не дотримано вимог частини третьої статті 56 Закону (до конституційних скарг юридичних осіб не долучено їх установчі документи та/або акти про призначення (обрання) на посаду уповноважених осіб, які підписали відповідні конституційні скарги);

➤ у **3** – не дотримано вимог частини першої статті 74 Закону (конституційні скарги подано недержавною мовою);

➤ **4** – подано щодо справ, остаточне судове рішення в яких набрало законної сили раніше 30 вересня 2016 року.

Зі змісту поданих до Суду протягом 2021 року **484** конституційних скарг вбачається, що в них порушувалися такі питання:

– у **338** – щодо відповідності Конституції України (конституційності) законодавчих актів України, які застосовувалися в остаточному судовому рішенні у справі авторів клопотань;

– у **18** – щодо відповідності Конституції України (конституційності) законодавчих актів України, які не застосовувалися в остаточному судовому рішенні;

– у **39** – щодо оскарження судових рішень у справі (перевірки їх на відповідність Конституції України та законам України, правильність застосування судами положень законодавчих актів України);

– у **17** – щодо оскарження підзаконних актів органів державної влади (актів Кабінету Міністрів України, указів Президента України тощо);

– у **88** – щодо оскарження дій органів державної влади та інших питань, які не належать до повноважень Суду.

Аналіз конституційних скарг щодо питань, які порушувалися заявниками

Із аналізу опрацьованих конституційних скарг Відділом попередньої перевірки конституційних скарг Секретаріату Суду вбачається, що суб'єктами права на конституційну скаргу найчастіше оспорювалися такі законодавчі акти:

- Цивільний процесуальний кодекс України – **45** конституційних скарг;
- Кодекс адміністративного судочинства України – **44** конституційні скарги;
- Кримінальний процесуальний кодекс України – **44** конституційні скарги;
- Кодекс України про адміністративні правопорушення – **18** конституційних скарг;
- Цивільний кодекс України – **14** конституційних скарг;
- Господарський процесуальний кодекс України – **10** конституційних скарг;
- Кодекс законів про працю України – **7** конституційних скарг;
- Житловий кодекс Української РСР – **6** конституційних скарг;
- Кримінальний кодекс України – **6** конституційних скарг;
- Митний кодекс України – **5** конституційних скарг;
- Податковий кодекс України – **5** конституційних скарг;
- Земельний кодекс України – **4** конституційні скарги;
- Кодекс про шлюб та сім'ю України – **4** конституційні скарги;
- Сімейний кодекс України – **4** конституційні скарги;
- Кодекс України з процедур банкрутства – **3** конституційні скарги;
- Закон України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796–ХІІ – **21** конституційна скарга;
- Закон України „Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб“ від 9 квітня 1992 року № 2262–ХІІ – **18** конституційних скарг;
- Закон України „Про прокуратуру“ від 14 жовтня 2014 року № 1697–VII – **16** конституційних скарг;
- Закон України „Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи“ від 8 липня 2011 року № 3668–VI – **12** конституційних скарг;
- Закон України „Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів“ від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII – **12** конституційних скарг;
- Закон України „Про судоустрій і статус суддів“ від 2 червня 2016 року № 1402–VIII – **10** конституційних скарг;
- Закон України „Про виконавче провадження“ від 2 червня 2016 року № 1404–VIII – **8** конституційних скарг;

- Закон України „Про іпотеку“ від 5 червня 2003 року № 898–IV – **8** конституційних скарг;
- Закон України „Про судовий збір“ від 8 липня 2011 року № 3674–VI – **8** конституційних скарг;
- Закон України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури“ від 19 вересня 2019 року № 113–IX – **6** конституційних скарг;
- Закон України „Про державну службу“ від 10 грудня 2015 року № 889–VIII – **6** конституційних скарг;
- Закон України „Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування“ від 9 липня 2003 року № 1058–IV – **6** конституційних скарг;
- Закон України „Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей“ від 20 грудня 1991 року № 2011–XII – **6** конституційних скарг;
- Закон України „Про Вищу раду правосуддя“ від 21 грудня 2016 року № 1798–VIII – **5** конституційних скарг;
- Закон України „Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо вдосконалення порядку розгляду судових справ“ від 15 січня 2020 року № 460–IX – **5** конституційних скарг;
- Закон України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту“ від 22 жовтня 1993 року № 3551–XII – **5** конституційних скарг;
- Закон України „Про Національну поліцію“ від 2 липня 2015 року № 580–VIII – **4** конституційні скарги.

Заявники найчастіше порушували питання щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) законів України (їх окремих положень) у таких галузях:

- право соціального забезпечення (нарахування, перерахунок пенсій/соціальні виплати) – **72** конституційні скарги;
- кримінальне процесуальне право – **52** конституційні скарги;
- адміністративне судочинство – **52** конституційні скарги;
- цивільне процесуальне право – **44** конституційні скарги;
- адміністративне право – **22** конституційні скарги;
- цивільне право – **20** конституційних скарг;
- господарське процесуальне право – **13** конституційних скарг;
- фінансове право (державний бюджет України, податки, мито, судовий збір тощо) – **11** конституційних скарг;
- трудове право – **9** конституційних скарг;
- сімейне право – **8** конституційних скарг;
- кримінальне право – **7** конституційних скарг;
- земельне право – **6** конституційних скарг;
- господарське право – **3** конституційні скарги.

У **192** конституційних скаргах заявники порушували питання щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) положень законодавчих актів, які не належать до зазначених галузей права, та з інших

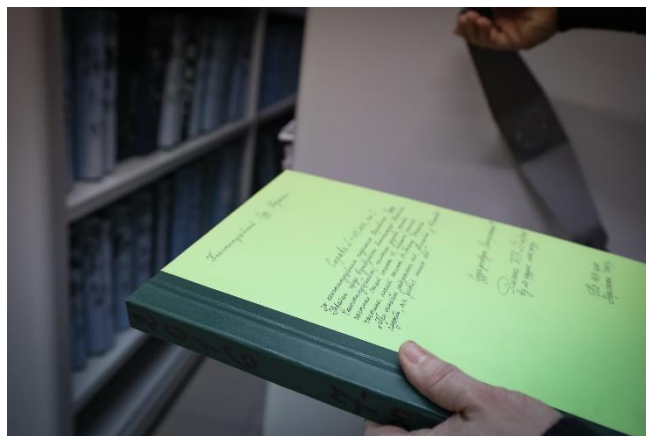
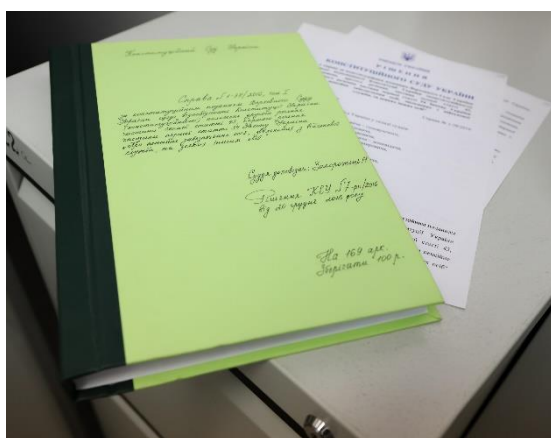
питань (оскарження судових рішень у справі, оскарження підзаконних актів органів державної влади, оскарження дій органів державної влади тощо).

Таким чином, найчастіше у конституційних скаргах порушувалися питання щодо:

– соціального забезпечення осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, військовослужбовців, державних службовців, працівників правоохоронних органів та прокуратури;

– права на оскарження в апеляційному та касаційному порядку судових рішень (відсутності можливості такого оскарження), звільнення від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях, права на оскарження в апеляційному порядку рішень слідчого судді під час досудового розслідування кримінальних справ.

4.2. АРХІВ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Діяльність Архіву Конституційного Суду України у 2021 році було спрямовано на виконання завдань, пов'язаних із формуванням архівного фонду матеріалами діяльності Суду та Секретаріату Суду, веденням їх обліку, упорядкуванням документів для подальшого архівного зберігання та створенням інформаційно-довідкового апарату до них.

Архівом Конституційного Суду України забезпечено видачу та користування архівними документами (справами), надання архівних довідок і витягів із архівних документів за замовленнями працівників Секретаріату Суду.

Протягом 2021 року до Архіву Конституційного Суду України прийнято 606 оригіналів актів Конституційного Суду України та створено фонд користування ними у кількості 1 838 примірників.

Сформовано матеріали 180 судових справ, у яких Судом ухвалено рішення або постановлено ухвалу.

Створено електронний архів судових справ за 2021 рік шляхом наповнення автоматизованої підсистеми „Архів КСУ“ електронними документами для внутрішнього користування.

Матеріали 10 судових справ, щодо яких Конституційним Судом України ухвалено рішення, розміщено на офіційному вебсайті Суду.

Наявність електронного архіву судових справ сприяє оперативності пошуку необхідних документів, що увійшли до складу матеріалів справ, та дозволяє одночасно переглядати їх будь-якою кількістю користувачів. Разом з тим електронний архів забезпечує збереженість матеріалів судових справ на паперових носіях, для яких відповідно до Закону України „Про Конституційний Суд України“ визначено термін зберігання 100 років.

Систематизовано та сформовано у справи протоколи засідань, пленарних засідань Суду, в тому числі закритих частин пленарних засідань Суду та сенатів Суду, колегій суддів і постійних комісій Суду в кількості 23 томів справ.

Прийнято на архівне зберігання та оформлено справи постійного і тривалого (понад 10 років) зберігання від структурних підрозділів Секретаріату Суду в кількості 28 томів справ.

Здійснено упорядкування архівних справ та інших документів Конституційного Суду України шляхом переплетення у тверду типографську палітурку з метою належного їх зберігання у кількості 153 примірники.

Організовано та оформлено протоколом одне засідання експертної комісії у Конституційному Суді України.

Погоджено з Центральним державним архівом вищих органів влади та управління України описи справ постійного та тривалого (понад 10 років) зберігання і з кадрових питань (особового складу) за 2015–2018 роки.

Для забезпечення доступу до публічної інформації Архівом Суду підготовлено 93 документи на запити фізичних і юридичних осіб та надано запитувані матеріали.

Станом на 2021 рік архівний фонд Конституційного Суду України налічує 17 300 одиниць зберігання.

4.3. БІБЛІОТЕКА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Бібліотека Конституційного Суду України – це спеціальна бібліотека, утворена відповідно до Закону України „Про Конституційний Суд України“ для забезпечення Суду науковою та іншою спеціальною літературою, діє як самостійний структурний підрозділ Секретаріату Суду.

У Бібліотеці Конституційного Суду України представлено необхідну для користувачів юридичну літературу, енциклопедії, довідники, словники наукового, науково-популярного та прикладного характеру, збірники рішень конституційних судів зарубіжних країн.

Дбаючи про інформаційну культуру користувачів, працівники бібліотеки докладали максимум зусиль до формування і ведення довідково-бібліографічного апарату в традиційному та автоматизованому режимах. Роботу щодо довідково-інформаційного обслуговування користувачів бібліотеки спрямовано на забезпечення вільного доступу до інформації, розширення інформаційного сервісу. Пошуковий апарат Бібліотеки Конституційного Суду України має у своєму складі систему бібліотечних каталогів: алфавітний, систематичний каталоги та електронний бібліотечний каталог ІРБІС, який на кінець 2021 року містить 239 341 тис. бібліографічних записів.

З метою задоволення інформаційних потреб читачів протягом 2021 року видано для користування понад 3 000 документів, відповідно до запитів користувачів надано 8 бібліографічних довідок (тематичний пошук і підбір

необхідних документів): конституційна скарга, доступ до правосуддя, кримінальна відповідальність, земельні правовідносини, доктрина, доказ, підходи, конституційне провадження тощо.

У 2021 році в Україні на державному рівні відбулися урочисті відзначення пам'ятних дат і ювілеїв та/або меморіальних заходів. У зв'язку з цим протягом 2021 року Бібліотекою Конституційного Суду України організовано та проведено 9 тематичних виставок, зокрема до 25-ї річниці Конституції України „25-та річниця Конституції України – погляд у майбутнє“, 30-ї річниці Незалежності України „Незалежна Україна – портрет нового часу“, 25-ї річниці діяльності Конституційного Суду України „Розвиток конституційної юстиції та конституційного права в Україні“, а також тематичні виставки до Дня Соборності та Свободи України; до Дня пам'яті та примирення; інформаційно-просвітницька тематична книжкова виставка до Дня пам'яті загиблих за свободу України (Ловайська трагедія); інформаційно-просвітницька тематична книжкова виставка у зв'язку з роковинами трагедії Бабиного Яру 1941–1943 років; тематична книжкова виставка, присвячена Дню пам'яті жертв голодоморів 1032–1933 років; до Дня Гідності та Свободи „Україна – країна нескорених“.

У рамках співпраці з провідними бібліотеками України Бібліотекою Суду безкоштовно передано 89 примірників непрофільних документів Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського, Національній науковій медичній бібліотеці України, Інституту психології імені Г.С. Костюка та Національній академії педагогічних наук України.

Щороку фонд Бібліотеки Конституційного Суду України поповнюється новітньою правовою літературою, передусім із конституційної юрисдикції та інших галузей права. Джерелами фінансування поповнення бібліотечного фонду були бюджетні кошти та надходження видань із безкоштовних джерел відповідно до Закону України „Про обов'язковий примірник документів“ (отримано 504 документи).

На формування бібліотечного фонду в 2021 році із загального фонду бюджету було виділено 20 110,00 грн на придбання літератури, на передплату періодичних видань – 150 000,00 грн. У 2021 році фонд Бібліотеки Конституційного Суду України поповнився на 535 одиниць та станом на 1 січня 2022 року становить понад 19 тисяч примірників.

4.4. ОФІЦІЙНЕ ВИДАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Упродовж 2021 року вийшли друком шість номерів „Вісника Конституційного Суду України“, де публікувалися переважно акти Конституційного Суду України, оскільки відповідно до статті 47 Закону України „Про Конституційний Суд України“ „Вісник Конституційного Суду України“ є офіційним виданням Суду.

Постійна рубрика „Теорія та практика конституційної юрисдикції“ висвітлювала актуальні питання конституційної юстиції і конституційного права України, інших держав. Протягом року в журналі друкувалися огляди конференцій, які організував Конституційний Суд України, реферативні огляди джерел із конституційно-правової тематики, звітна інформація тощо.

П'ятий номер цього річного видання „Вісника Конституційного Суду України“ було присвячено 25-й річниці діяльності Конституційного Суду України. У журналі було представлено глибокі наукові розвідки щодо актуальних питань конституційного права, зокрема конституційного контролю, інституту конституційної скарги й ефективності його функціонування, вдосконалення правового регулювання діяльності Конституційного Суду України, посилення його незалежності та інших проблем сучасного конституціоналізму. Рубрика „Окрема думка: інструмент розвитку права“ об'єднала деякі з численних окремих думок суддів Конституційного Суду України, у яких викладено доктринальні позиції, що донині зберігають свою актуальність і важливе значення для подальшого формування судової практики.

Окрім того, у 2021 році вийшов друком черговий збірник актів Конституційного Суду України – Книга 18 „Конституційний Суд України. Рішення. Висновки. 2020“, де вміщено 21 акт Конституційного Суду України, серед яких – 10 рішень у справах за конституційними поданнями народних депутатів України, Верховного Суду з питань конституційності положень законів України, Указу Президента України та 11 рішень у справах за конституційними скаргами щодо конституційності положень законів України.

До 25-ї річниці від дня заснування Конституційного Суду України вийшов друком також Алфавітно-предметний покажчик до рішень і висновків Конституційного Суду України (1997–2020), який укладено з метою надання допомоги в пошуку необхідного рішення, висновку Конституційного Суду України, а також його юридичних позицій, що сприятиме вивченню практики Конституційного Суду України, дослідженню його доктринальних підходів до розуміння та вирішення правових проблем. Видання буде корисним у нормотворчій і правозастосовній діяльності, а також стане підґрунтям для подальших наукових досліджень з метою утвердження та розвитку конституційних принципів і цінностей, підвищення рівня захисту прав і свобод людини і громадянина.

4.5. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Відповідно до Конституції України „держава забезпечує фінансування та належні умови для діяльності Конституційного Суду України. У Державному бюджеті України окремо визначаються видатки на діяльність Суду з урахуванням пропозицій його Голови“ (стаття 148¹).

Утім, ситуація із фінансовим забезпеченням діяльності Конституційного Суду України щороку ускладнюється, що викликає серйозне занепокоєння. При формуванні Державного бюджету України на 2021 рік потребу Конституційного Суду України у видатках не задоволено на 69 941,2 тис. грн.

Законом України „Про Державний бюджет України на 2021 рік“ Конституційному Суду України за кодом програмної класифікації видатків та кредитування 0801010 „Забезпечення конституційної юрисдикції в Україні“ затверджено бюджетні призначення за загальним фондом державного бюджету в сумі 318 353,1 тис. грн, у тому числі – видатки споживання в сумі 313 463,1 тис. грн та видатки розвитку – 4 890,0 тис. грн.

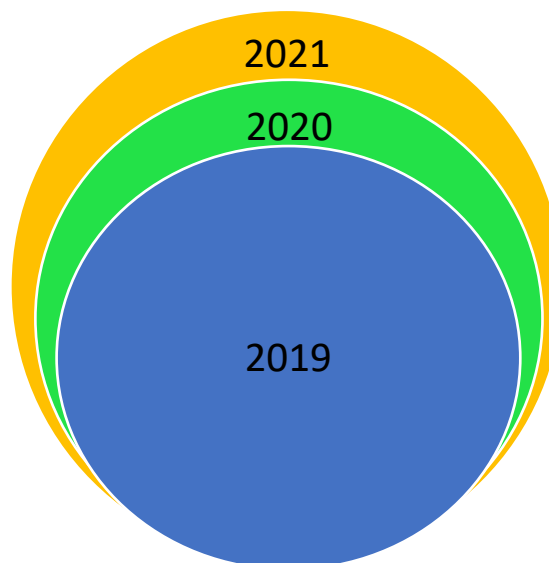
Надходження та використання Конституційним Судом України коштів Державного бюджету України

Затверджено з урахуванням змін за звітний рік, тис. грн

↓

2019 рік	267 769,3	264 158,8
2020 рік	314 445,5	271 095,8
2021 рік	318 353,1	279 076,4

Касові видатки за звітний період, тис. грн ↑

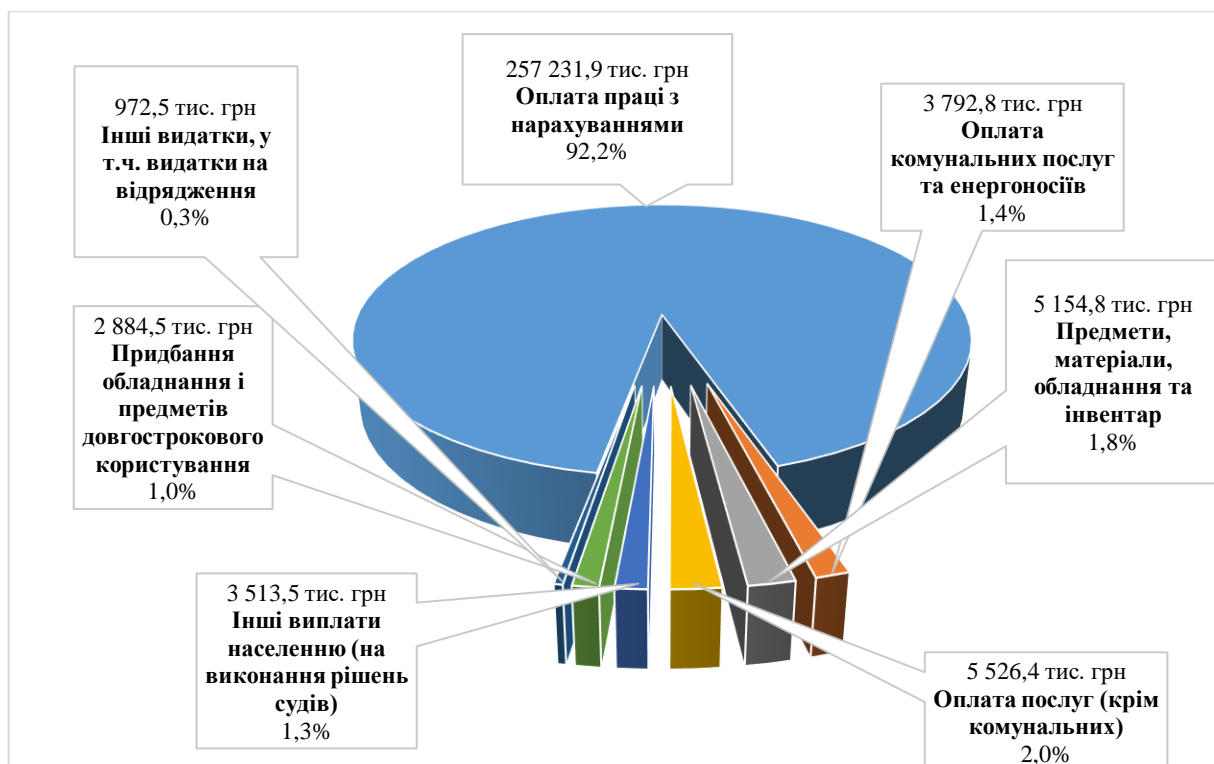

Варто зауважити, що у зв'язку з обмеженими фінансовими ресурсами на забезпечення діяльності Конституційного Суду України, а також іншими чинниками, зокрема продовженням карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, здійснювалося фінансування найпріоритетніших потреб Конституційного Суду України. Зазначене зумовило необхідність внесення змін до річного розпису бюджету з метою перерозподілу видатків між кодами економічної класифікації видатків. За результатами здійснених перерозподілів відповідно до довідок Міністерства фінансів України видатки споживання за бюджетною програмою Конституційного Суду України склали 314 513,7 тис. грн, видатки розвитку – 3 839,4 тис. грн (план зі змінами).

Касові видатки за загальним фондом державного бюджету за бюджетною програмою Конституційного Суду України за 2021 рік становлять 279 076,4 тис. грн, або 87,7 % від річного плану.

Інформацію про виконання бюджету Конституційним Судом України за 2021 рік деталізовано у діаграмі.

Структура касових видатків Конституційного Суду України у 2021 році

Основну питому вагу касових видатків склала заробітна плата з нарахуваннями (257 231,9 тис. грн, або 92,2 %).

Видатки на придбання предметів, матеріалів, обладнання та інвентарю в сумі 5 154,8 тис. грн (або 1, 8%) було спрямовано на придбання господарського обладнання та інвентарю, комплектуючих і витратних матеріалів до комп'ютерної техніки, канцелярських і господарських товарів тощо. Також для належного утримання установи проведено видатки на оплату комунальних послуг та енергоносіїв у сумі 3 792,8 тис. грн (або 1, 4%), оплату інших послуг – 5 526,4 тис. грн (або 2,0 %), здійснено виплати на виконання рішень судів у сумі 3 513,5 тис. грн (або 1,3 %) та інші видатки, у тому числі на відрядження – 972,5 тис. грн (або 0,3 %).

У 2021 році, зокрема, у повному обсязі сплачено внески до міжнародних організацій, членом яких є Конституційний Суд України. Також відповідно до статті 44 Закону України „Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності“ перераховано кошти профспілковій організації на культурно-масову, фізкультурну та оздоровчу роботу.

Видатки на придбання обладнання та предметів довгострокового користування (видатки розвитку) склали 2 884,5 тис. грн (або 1,0 %), що дозволило виконати важливі завдання в частині оновлення матеріально-технічної бази Конституційного Суду України.

За рахунок капітальних видатків у 2021 році придбано обладнання системи контролю і управління доступом (турнікет); високопродуктивні багатофункціональні пристрої для комп'ютерно-видавничого комплексу; замінено деякі морально застарілі та фізично зношені файлові сервери, сервер додатків, джерела безперебійного живлення; придбано графічну станцію для

обробки мультимедійних матеріалів, телевізори для облаштування зали офіційних заходів (проведення онлайн-конференцій); придбано комп'ютерні термінали з метою упорядкування виставкової експозиції; здійснено поповнення бібліотечного фонду; придбано легковий автомобіль на заміну застарілих автотранспортних засобів.

У 2021 році з нагоди 25-ї річниці Конституції України та 25-ї річниці від дня заснування Конституційного Суду України проведено міжнародну конференцію та національні заходи, переважна більшість яких відбулася в режимі онлайн у зв'язку із карантинними обмеженнями.

У 2021 році Конституційному Суду України відкрито бюджетні асигнування у повному обсязі відповідно до помісячного розпису асигнувань загального фонду державного бюджету.

V. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Фундаментальними засадами діяльності Конституційного Суду України є верховенство права, незалежність, колегіальність, гласність, відкритість, повний та всебічний розгляд справи, обґрунтованість та обов'язковість ухвалених ним рішень і висновків. Подальший розвиток органу конституційної юстиції має на меті досягнення високого рівня суспільної довіри до Конституційного Суду України та його рішень, що вимагає виважених, відповідальних і послідовних дій усіх ключових суб'єктів державної політики: Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органів судової влади та суддівського самоврядування.

У 2022 році зберігає свою актуальність удосконалення організаційних засад діяльності Конституційного Суду України разом із його кадровим зміцненням для досягнення світових стандартів доступності та результативності єдиного органу конституційної юрисдикції. Тривалий процес розгляду у Верховній Раді України законопроектів щодо регулювання конституційної процедури має нарешті завершитись та надати визначеність змісту і спрямованості подальшого розвитку механізмів конституційного судочинства в Україні.

Удосконалення роботи Конституційного Суду України має відбуватися таким чином, щоб забезпечувалася послідовність і системність імплементації кращих світових практик конституційної юстиції, впроваджувалися сучасні технологічні рішення організації роботи суддів і судових органів, розширювалися можливості доступу до Суду з питань захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, зростала ефективність механізму їх захисту.

В умовах тривалої світової пандемії коронавірусної хвороби COVID-19 зберігається потреба законодавчого унормування можливостей упровадження онлайн-режимів роботи Конституційного Суду України та його органів, підрозділів Секретаріату Суду, а також онлайн-можливостей для учасників конституційного провадження з метою збереження здоров'я та мінімізації ризиків поширення хвороби.

Разом із цим у Конституційному Суді України має відбутися поступове оновлення і поліпшення технічної та програмної бази інформаційних технологій (з урахуванням можливостей захищеного дистанційного доступу до баз даних), зокрема для підвищення надійності й ефективності Системи електронного документообігу Суду. Важливим завданням у 2022 році також є долучення Конституційного Суду України до єдиної державної системи електронної взаємодії органів влади та вдосконалення організаційних засад роботи з електронними документами.

Актуальність питання формування дієвого механізму забезпечення гарантій фінансової незалежності Конституційного Суду України та дотримання вимог Конституції України і Закону України „Про Конституційний Суд України“ щодо належного фінансування органу конституційної юрисдикції особливо гостро виявилася під час формування та затвердження Верховною Радою України Державного бюджету України на 2022 рік. Той факт, що пропозиції

Конституційного Суду України щодо потреб державного фінансування не були враховані у повному обсязі, засвідчив відсутність послідовності та сталості позицій органів виконавчої та законодавчої влади стосовно засад фінансової стабільності й незалежності Конституційного Суду України.

За сприятливих загальнополітичних та економічних умов у майбутньому необхідно також визначитися щодо подальшого розвитку матеріально-технічної бази Конституційного Суду України та завершення формування його цілісного майнового комплексу відповідно до раніше розроблених концептуальних рішень.

VI. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ В ЦИФРАХ

КОНСТИТУЦІЙНИМ СУДОМ УКРАЇНИ ТА ЙОГО ОРГАНАМИ ПРОВЕДЕНО:	
пленарних засідань Великої палати Суду	117
засідань Великої палати Суду	58
пленарних засідань Першого сенату Суду	11
засідань Першого сенату Суду	11
пленарних засідань Другого сенату Суду	66
засідань Другого сенату Суду	29
засідань колегій суддів Першого сенату Суду	32
засідань колегій суддів Другого сенату Суду	59
спеціальних пленарних засідань Суду	3
засідань Суду, пов'язаних із організаційною діяльністю	26
засідань постійних комісій Суду	13
УХВАЛЕНО АКТІВ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ:	
рішень Великої палати Суду, з них:	3
– у справах за конституційними поданнями	3
– у справах за конституційними скаргами	–
рішень Першого сенату Суду	–
рішень Другого сенату Суду	7
ухвал Великої палати Суду, постановлених на пленарних засіданнях, з них:	7
– про закриття конституційного провадження у справах	3
– інших ухвал (про об'єднання/роз'єднання конституційних проваджень у справах, про зміну форми розгляду справи тощо)	4
ухвал Великої палати Суду, постановлених на засіданнях, з них:	350
– про відкриття конституційного провадження у справах	–
– про відмову у відкритті конституційного провадження у справах	3
– інших ухвал (про продовження строку постановлення ухвали колегією про відкриття чи відмову у відкритті конституційного провадження у справі, про форму розгляду справи, про залучення до участі у розгляді справи, про відвід (самовідвід) судді, про тимчасове залучення судді до складу неповноважної за складом колегії суддів, усунення описок тощо)	347
ухвал Першого сенату Суду, постановлених на пленарних засіданнях, з них:	2
– про закриття конституційного провадження у справі	–
– про відмову від розгляду справи на розсуд Великої палати Суду	1
– про об'єднання конституційних проваджень у справах	1
ухвал Першого сенату Суду, постановлених на засіданнях, з них:	10
– про форму розгляду справи, про самовідвід судді	10
ухвал Другого сенату Суду, постановлених на пленарних засіданнях, з них:	4

– про закриття конституційного провадження у справі	3
– про відмову від розгляду справи на розсуд Великої палати Суду	–
– про об'єднання конституційних проваджень у справах	1
ухвал Другого сенату Суду, постановлених на засіданнях, з них:	24
– про відкриття конституційного провадження у справі	3
– про відмову у відкритті конституційного провадження у справі	1
– інших ухвал (про тимчасове залучення судді до складу неповноважної за складом колегії суддів, про форму розгляду справи, про самовідвід судді тощо)	20
ухвал колегій суддів Першого сенату Суду, з них:	87
– про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним поданням	1
– про відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою	8
– про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням	1
– про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою (одностайно)	76
– про усунення описок	1
ухвал колегій суддів Другого сенату Суду, з них:	96
– про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним поданням	5
– про відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою	5
– про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням	–
– про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою (одностайно)	80
– про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою (неодностайно)	5
– про обрання секретаря колегії суддів	1
постанов, ухвалених на пленарних засіданнях Суду	2
постанов, ухвалених на засіданнях Суду	17
ДОДАНО ДО АКТИВ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ:	
окремих думок суддів, з них:	20
– до рішень Великої палати Суду	12
– до ухвал Великої палати Суду	5
– до рішень Другого сенату Суду	2
– до рішень Першого сенату Суду	–
– до ухвал Другого сенату Суду	1

Інформація щодо відповідності зареєстрованих у 2021 році конституційних скарг за формою вимогам Закону України „Про Конституційний Суд України“

Конституційні скарги за формою відповідають вимогам Закону (розподілено суддям-доповідачам) – 239 (49%)

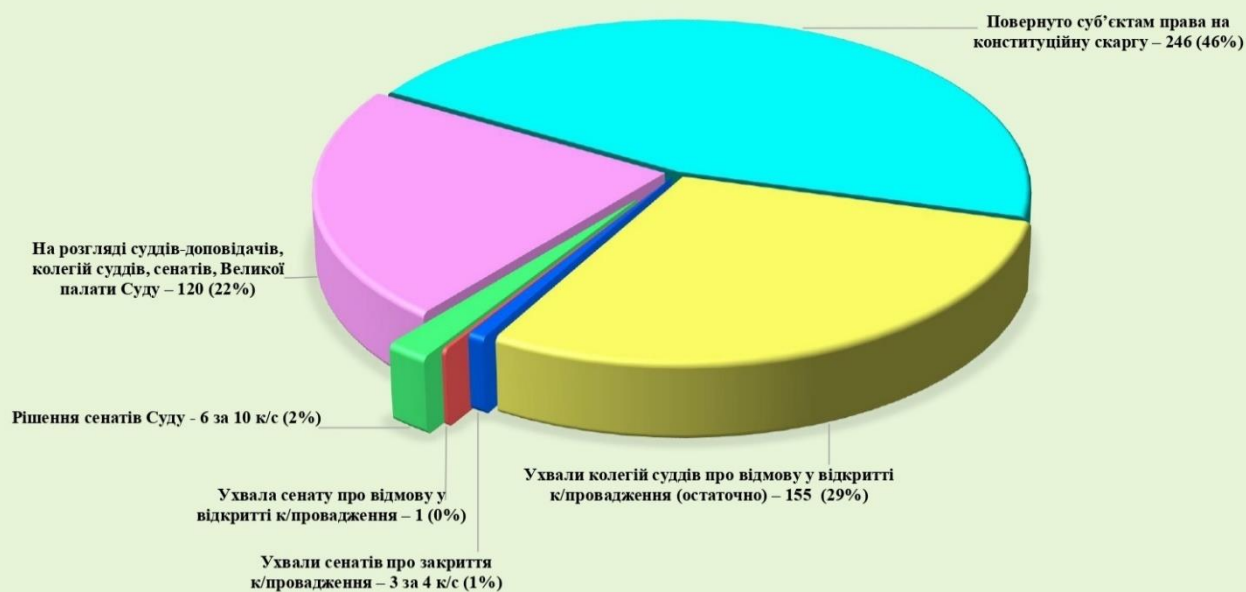
Конституційні скарги за формою не відповідають вимогам Закону (повернуто суб'єктам права) – 245 (51%)

Загальна кількість конституційних скарг – 484

Питання, які найчастіше порушували суб'єкти права в конституційних скаргах у 2020 та 2021 роках

Опрацювання, розгляд конституційних скарг попередніх років (залишок) і зареєстрованих у 2021 році у Конституційному Суді України

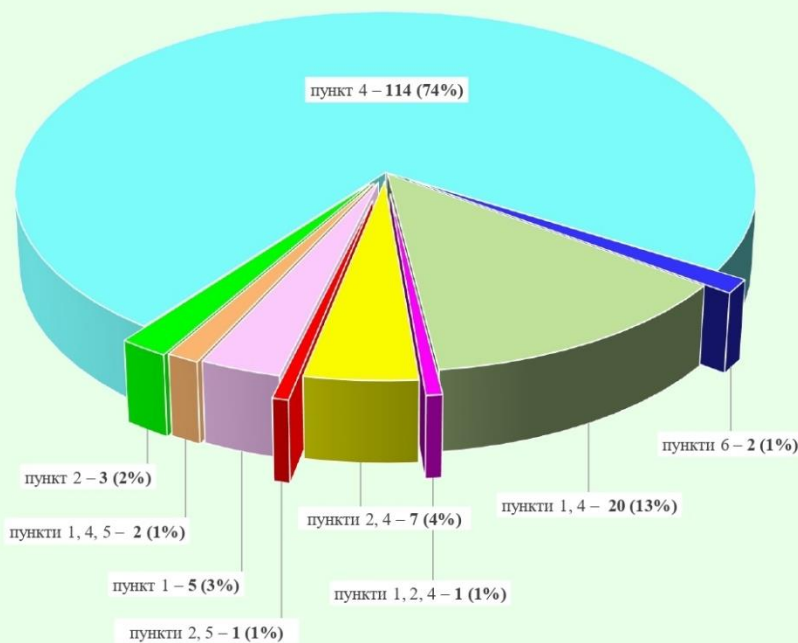

Загальна кількість конституційних скарг – 536

Закони України (їх окремі положення), що найчастіше оспоровалися суб'єктами права у конституційних скаргах 2021 року, які розподілені між суддями Конституційного Суду України

Інформація про підстави для відмови у відкритті конституційного провадження у справах за конституційними скаргами відповідно до частини першої статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“, наведені в ухвалах колегій суддів Суду 2021 року

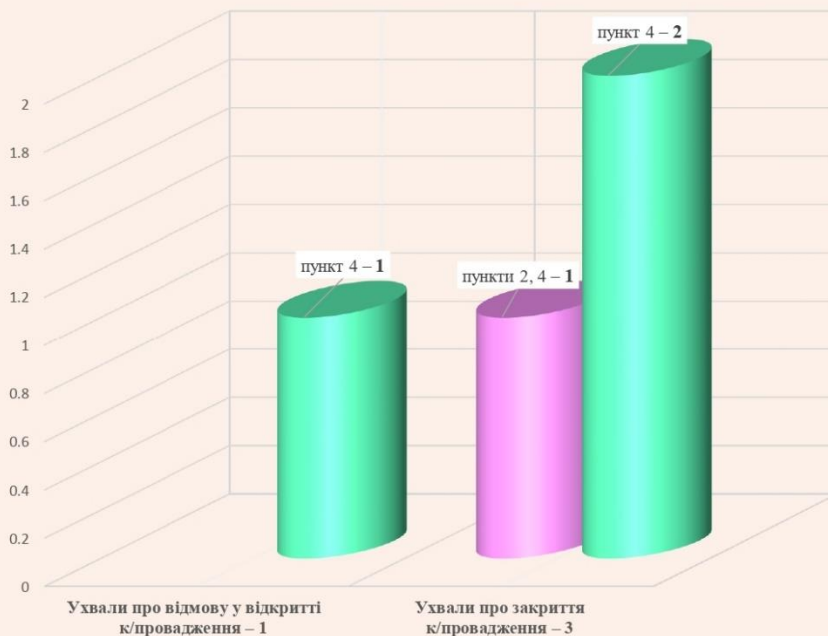

Підставами для відмови у відкритті конституційного провадження у справі є:

- п. 1 - звернення до Суду неналежним суб'єктом;
- п. 2 - неналежність до повноважень Суду питань, порушених у конституційному поданні, конституційному зверненні, конституційній скарзі;
- п. 4 - неприйнятність конституційної скарги;
- п. 5 - втрата чинності актом (його окремими положеннями), щодо якого порушено питання відповідності Конституції України, крім випадків, передбачених частиною другою статті 8 цього Закону;
- п. 6 - наявність рішення, висновку Суду щодо того самого предмета конституційного подання, конституційного звернення, конституційної скарги, а також ухвал Суду про відмову у відкритті конституційного провадження у справі або про закриття конституційного провадження у справі, якщо їх постановлено на підставі пунктів 1, 2 цієї частини

Загальна кількість ухвал про відмову, постановлених колегіями суддів Суду одночасно – 155

Інформація про підстави для відмови у відкритті та закриття конституційного провадження у справах за конституційними скаргами відповідно до частини першої статті 62 та частини четвертої статті 63 Закону України „Про Конституційний Суд України“ в остаточних ухвалах сенатів Суду 2021 року

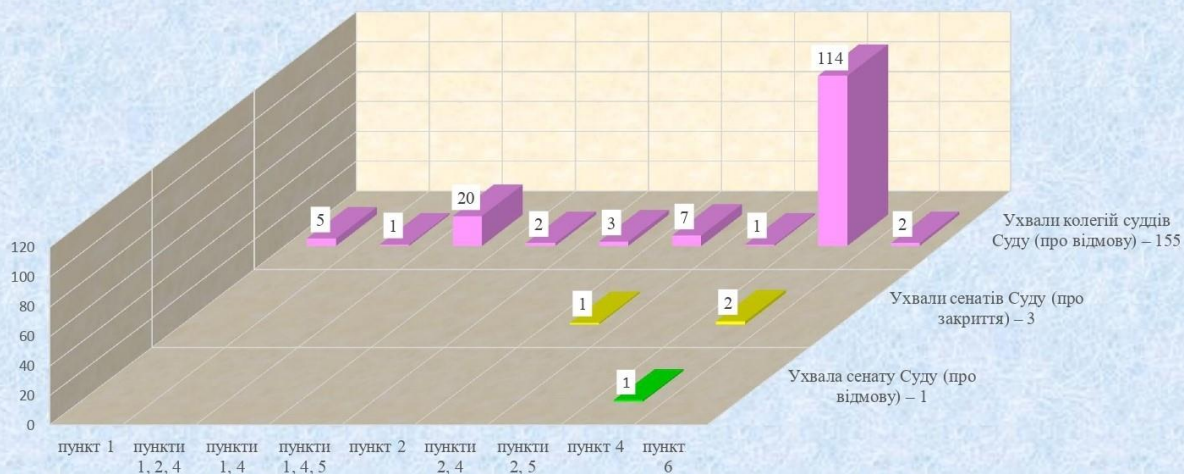
Підстави для відмови у відкритті конституційного провадження у справі:

- п. 2 - неналежність до повноважень Суду питань, порушених у конституційному поданні, конституційному зверненні, конституційній скарзі;
- п. 4 - неприйнятність конституційної скарги

Підстава для закриття конституційного провадження у справі

Сенат чи Велика палата закриває конституційне провадження у справі, якщо під час пленарного засідання виявлені підстави для відмови у відкритті конституційного провадження

Інформація про підстави для відмови у відкритті та закритті конституційного провадження у справах за конституційними скаргами відповідно до частини першої статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“ в остаточних ухвалах сенатів та колегій суддів Суду 2021 року

Підставами для відмови у відкритті конституційного провадження у справі є:

- п. 1** - звернення до Суду неналежним суб'єктом;
- п. 2** - неналежність до повноважень Суду питань, порушених у конституційному поданні, конституційному зверненні, конституційній скарзі;
- п. 4** - неприйнятність конституційної скарги;
- п. 5** - втрата чинності актом (його окремими положеннями), щодо якого порушено питання відповідності Конституції України, крім випадків, передбачених частиною другою статті 8 цього Закону;
- п. 6** - наявність рішення, висновку Суду щодо того самого предмета конституційного подання, конституційного звернення, конституційної скарги, а також ухвал Суду про відмову у відкритті конституційного провадження у справі або про закриття конституційного провадження у справі, якщо їх постановлено на підставі пунктів 1, 2 цієї частини

*Конституційний Суд України
(м. Київ, вулиця Жилианська, 14, e-mail: inbox@cssi.gov.ua)*

**ЩОРІЧНА ІНФОРМАЦІЙНА ДОПОВІДЬ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ
2021 РІК**

*Затверджено Постановою Конституційного Суду України
від 16 червня 2022 року № 13-п/2022*

У щорічній інформаційній доповіді Конституційного Суду України висвітлено найважливіші аспекти діяльності Конституційного Суду України в 2021 році. Окрему увагу приділено повноваженням Конституційного Суду України, його складу та організаційній структурі. Важливе місце в доповіді належить огляду судової діяльності Конституційного Суду України, зокрема аналізу ухвалених Конституційним Судом України актів за конституційними поданнями, конституційними зверненнями та конституційними скаргами, а також питанням їх дотримання. Крім того, доповідь містить інформацію про міжнародне співробітництво, взаємодію Конституційного Суду України з громадянським суспільством, а також забезпечення його діяльності.